

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

**ENGELLİ TURİZM AÇISINDAN DESTİNASYON
UYGUNLUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ:
KASTAMONU ÖRNEĞİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

EMEL YÜKSEL

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ AYDOĞAN AYDOĞDU

**T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ
ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ENGELLİ TURİZM AÇISINDAN DESTİNASYON
UYGUNLUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ: KASTAMONU
ÖRNEĞİ**

EMEL YÜKSEL

**Danışman
Jüri Üyesi
Jüri Üyesi**

**Dr. Öğr. Üyesi Aydoğan AYDOĞDU
Doç. Dr. Orhan KANDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KURTLU**

KASTAMONU - 2021

TEZ ONAYI

Emel YÜKSEL tarafından hazırlanan "**ENGELLİ TURİZM AÇISINDAN DESTİNASYON UYGUNLUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ: KASTAMONU ÖRNEĞİ**" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve **oy birliği** ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Aydoğan Aydoğdu
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi Doç. Dr. Orhan KANDEMİR
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KURTLU
Karabük Üniversitesi

..../02/2021

Enstitü Müdürü Doç. Dr. İbrahim YENEN

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

İmza

Emel YÜKSEL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ENGELLİ TURİZM AÇISINDAN DESTİNASYON UYGUNLUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ: KASTAMONU ÖRNEĞİ

Emel Yüksel
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aydoğan Aydoğdu

Toplumda bulunan her bir birey gibi engelli bireylerin de çeşitli sosyal aktivitelere katılmak, dışarıda kaliteli vakit geçirmek ve istedikleri her yere erişim sağlamak haklarıdır. Engelli kişilerin tüm hizmetlere tam erişimlerinin sağlanması, son yıllarda önem kazanan konular arasında yer almaktadır. Diğer bir yandan bu kişilerin turizm faaliyetlerinde de bulunmalarını kolaylaştıracak çalışmalar yapılmalıdır. Ülkemizde son yıllarda engelli bireylerin turizme katılımını artırmaya yönelik yasalar ve düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler ile engelli bireylerin yaşamları daha kaliteli hale gelmektedir. Araştırmanın amacı Kastamonu merkezinde bulunan konaklama işletmeleri, restoranlar, tarihi mekânlar, ulaşım ve çevre düzenlemelerinin engelli turizmi açısından hangi durumda olduğunu ortaya koymak, çözüm önerileri getirmek ve Kastamonu'da bu konuda yapılacak olan çalışmalara örnek teşkil etmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması uygulanmıştır. Veri toplama tekniği olarak gözlem yöntemi kullanılmış olup elde edilen bulguların çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği uygulanmıştır. Bu analizler sonucu ilin engelli turizmine uygun olmadığı saptanmıştır. Daha sonra konu hakkında öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Engelli Turizmi, Destinasyon, Kastamonu.

ABSTRACT

Msc. Thesis

ASSESSMENT OF FITNESS TO THE GOAL IN TERMS OF DISABLED TOURISM: KASTAMONU EXAMPLE

Emel Yüksel
Kastamonu University
Institute for Social Sciences
Department of Tourism Management

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Aydoğan Aydoğdu

Abstract: Like every individual in the community, people with disabilities have the right to participate in various social activities, to spend quality time outside and to have access wherever they want. Providing disabled people with full access to all services has become an important issue in recent years. On the other hand, efforts should be made to facilitate the participation of these people in tourism activities. In our country, there have been laws and regulations aimed at increasing the participation of disabled individuals in tourism in recent years. With these regulations, the lives of people with disabilities are getting better quality. The purpose of the research is to reveal the status of accommodation establishments, restaurants, historical places, transportation and landscaping in the center of Kastamonu in terms of tourism for the disabled, to offer solutions and to set an example for the work to be done in Kastamonu. The case study, one of the qualitative research methods, was applied in the research. The observation method was used as the data collection technique, and the descriptive analysis technique was used to analyze the findings. As a result of these analyzes, it was determined that the province is not suitable for disabled tourism. Then, suggestions on the subject were presented.

Key Words: Disabled Tourism, Destination, Kastamonu.

ÖNSÖZ

Engelli turizmi günümüzde gelişme göstermeye başlasa da yine de istenen düzeyde olmamaktadır. Engelli kişilerin de toplumdaki diğer kişiler gibi turizm hizmetlerinden yararlanmaya ve erişmeye hakkı bulunmaktadır. Bu kapsamda turizm merkezlerinin de her bir bireye uygun olması ve erişilebilir olması gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki her insan bir gün engelli olmaya adaydır ve bu bilinçle engelli bireylere hassas olunmalıdır.

Araştırmanın amacı; Kastamonu il merkezinde bulunan konaklama işletmeleri, restoranlar, tarihi mekânlar, ulaşım ve çevre düzenlemelerinin engelli turizmi açısından hangi durumda olduğunu ortaya koymak, çözüm önerileri getirmek ve Kastamonu’da bu konuda yapılacak olan çalışmalara örnek teşkil etmektir.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde ilgili yazından yararlanılarak konu hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümünde engelli, engellilik ve destinasyon ile ilgili temel kavramlar derinlemesine açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise çalışma sahası olan Kastamonu hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, örnekleme, yöntem ve modeli yer almaktadır. Beşinci bölümde bulgular kısmı bulunmaktadır. Altıncı ve son bölümde Tartışma, Sonuç, öneriler kısmında çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmamda her türlü desteği esirgemeyen ve manevi olarak beni destekleyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Aydoğan Aydoğdu’ya, her daim destekçim olan eşim Bekir Yüksel’e yardımlarından dolayı teşekkür ediyorum.

Emel YÜKSEL

Kastamonu, Şubat, 2021

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
FOTOĞRAF DİZİNİ	xii
1.GİRİŞ	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	3
2.1. Engelli Kavramı	3
2.2 Engelli Modelleri.....	4
2.2.1.Bireysel Model Ahlakı (Moral) Model	6
2.2.2. Tıbbi Model.....	6
2.2.3. Trajedi Modeli.....	8
2.2.4. Sosyal Model.....	8
2.3 Engelliliğin Sınıflandırılması	10
2.3.1.Ortopedik Engellilik.....	11
2.3.2. Görme Engelli	12
2.3.3. İşitme Engelli	12
2.3.4.Dil ve Konuşma Engelli	14
2.3.5.Zihinsel Engelli	15
2.3.6. Süreğen (Sürekli Engelli).....	16
2.3.7. Diğer Engelliler	17

2.4 Dünyadaki Ve Türkiye’deki Engelli Düzeyi	18
2.5 Engellilerin Sosyal Yaşamdaki Yeri Ve Engellilere Bakış	19
2.6 Türkiye’de Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemeler	20
2.7 Engelsiz Turizm	26
2.8 Engelsiz Turizmin Tanımı Ve Önemi	26
2.9 Engelli Bireylerin Seyahat Tercihlerini Etkileyen Faktörler	28
2.10 Engelsiz Turizmin Unsurları	32
2.10.1. Tatil Planlaması ve Rezervasyon	32
2.10.2. Seyahat Acentaları ve Ulaşım	32
2.10.3. Destinasyon	34
2.10.4. Konaklama İşletmeleri	35
2.11 Dünya Ve Türkiye’de Engellilere Yönelik Çalışmalar	36
2.11.1 Dünyadaki Çalışmalar	36
2.11.2 Türkiye’deki Çalışmalar	37
2.12 Destinasyon Kavramı Tanımı Ve Özellikleri	39
2.13 Destinasyon Çeşitleri	42
2.13.1. Sundukları Ana Hizmet Alanlarına Göre Destinasyonlar	43
2.13.2. Çekici Olma Durumuna Göre Destinasyonları	44
2.13.3. Coğrafi Niteliklerine Göre Destinasyonları	45
2.13.4. Mevsimsel Niteliklerine Göre Destinasyonları	46
2.13.5. Birinci ve İkinci Grup Destinasyonları	46
2.13.6. Page’in Destinasyon Tipolojisi	46
2.14 Destinasyon İmajı	47
2.15 Destinasyon Yönetimi	48
2.16 Destinasyonların Pazarlanması	49
2.17 Destinasyon Markalaşması	52
3. KASTAMONU	55

3.1. Tarihi	55
3.2. Coğrafi Konum.....	55
3.3 Nüfus	56
3.4 Ekonomik Yapısı.....	56
3.5 Ulaşım	57
3.6 Kültür.....	57
3.7 Turizm Çeşitleri.....	57
3.7.1 Kış Turizmi	57
3.7.2 İnanç Turizmi	58
3.7.3 Deniz Turizmi	58
3.7.4 Doğa Turizmi	58
3.7.5 Külliye Ve Camiler	60
3.7.6 Konaklar	62
3.7.7 Anıtlar Ve Müzeler	63
4. YÖNTEM.....	65
4.1.Araştırmanın Amacı	65
4.2.Araştırmanın Modeli Ve Yöntemi.....	65
4.3.Araştırmanın Nüfusu ve Örneklemi	67
4.4. Veri Toplamı Yöntemi	69
4.5. Araştırmanın Sınırlıkları Varsayımları.....	69
4.6. Verilerin Analizi.....	70
5.ARAŞTIRMA BULGULARI.....	71
6.TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER	90
KAYNAKÇA	93
ÖZGEÇMİŞ.....	104

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
ŞEKİL 1.TIBBİ MODELİN GRAFİĞİ	7
ŞEKİL 2.SOSYAL MODELİN YÖNELİMİ.....	9
ŞEKİL 3. ARAŞTIRMA TASARIMI.....	67

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
TABLO 1.ENGELLİLİĞİ AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEMEL MODEL VE ALT-MODELLER	5
TABLO 2.MEDİKAL MODELDE ENGEL VE SONUÇ	8
TABLO 3.TIBBİ MODEL İLE SOSYAL MODELİN KARŞILAŞTIRMASI	10
TABLO 4.ZEKÂ ÖLÇÜM DÜZEYİNE GÖRE ZİHİNSEL ENGELLİLER	16
TABLO 5.WHO (DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ) ENGELLİ SINIFLANDIRMASI	17
TABLO 6.ENGELLİ SAYISI VE ORANI	19
TABLO 7.TÜRKİYE'DE ENGELLİLERE YÖNELİK YAPILAN YASAL VE YÖNETSEL DÜZENLEMELER	21
TABLO 8.TURİZM FAALİYETLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	31
TABLO 9.YILLARA GÖRE KASTAMONU NÜFUSU	56

KISALTMALAR DİZİNİ

ICIDH: Uluslararası Yetersizlik, Özürlülük ve Engellilik Sınıflandırması

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TS: Türk Standartları

TÜRSAB: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği

FOTOĞRAF DİZİNİ

	Sayfa
FOTOĞRAF 1.HAVALİMANI.....	71
FOTOĞRAF 2.OTOGAR.....	72
FOTOĞRAF 3.KONAKLAMA İŞLETMELERİ.....	73
FOTOĞRAF 4.KONAKLAMA İŞLETMELERİ FUAYE ALANI.....	74
FOTOĞRAF 5.KONAKLAMA İŞLETMELERİ ASANSÖR.....	75
FOTOĞRAF 6.ODALAR TUVALET BANYO	76
FOTOĞRAF 7.KONAKLAMA İŞLETMELERİ ODALAR	76
FOTOĞRAF 8.HZ. PİR ŞEYH ŞABAN-I VELİ	78
FOTOĞRAF 9.KALE	79
FOTOĞRAF 10.YAKUPAĞA KÜLLİYESİ	80
FOTOĞRAF 11.CUMHURİYET MEYDAN	81
FOTOĞRAF 13.MÜNİRE SULTAN MEDRESESİ.....	83
FOTOĞRAF 14.YILANLI CAMİİ.....	84
FOTOĞRAF 15.ATABEYGAZİ CAMİ	85
FOTOĞRAF 16.İSMAİLBEY KÜLLİYESİ.....	86
FOTOĞRAF 17.MAHMUTBEY CAMİ	87
FOTOĞRAF 18.ARKEOLOJİ MÜZESİ.....	87
FOTOĞRAF 19.ETNOĞRAFYA MÜZESİ.....	88
FOTOĞRAF 20.MİMAR VEDAT TEK KÜLTÜR MERKEZİ	89
FOTOĞRAF 21.SAAT KULESİ.....	89

1.GİRİŞ

Toplumdaki tüm bireyleri gibi engelli kişilerinde de turizme katılma ve topluma kazandırılmaları gerekmektedir. Engelli turizmi her türlü engel grubuna sahip bireylere yönelik gerçekleştirilen turistik ürün ve hizmet faaliyetleridir.(Tozlu ve Atay, 2011:606)

Engelli bireyler turizm hizmetlerini alırken bir kısım sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu bireylerin turizm faaliyetlerine katılmalarını artırmak için bu kişilerin ihtiyaçlarını algılamak onları anlamak gerekmektedir (Burak;2018:2).

Engelli kişiler turizm faaliyetlerine katılmaları konusunda zorluklar yaşamaktadır. Bu kişilerin turizm faaliyetine katılmalarının önündeki en büyük sebeplerden biri turizm tesislerinin uygun olmayışı, toplumsal dışlanma gibi nedenler mevcuttur (Yılmaz Düşünür;2019:2).

Diğer bir yandan destinasyon seçimlerinde de engelli bireylere uygunluk olması önemli olmaktadır. Engelli kişiler gittikleri destinasyonlarda öncelikli olarak konaklama işletmelerinin kendileri için uygunluğunu sorgulayarak, uygun olmadığı durumlarda seyahatlerini iptal ederek gidecekleri destinasyonu değiştirebilmektedir (Darcy ve Pegg, 2011:468).

Ülkemizde engelli turizmi için destinasyonlarda sadece konaklama tesislerinin mevcut durumunun iyileştirilmesi yeterli olmayacaktır. Destinasyona olan ulaşım ve genel altyapı unsurlarının da engelli bireyler için uygun hale getirilmesi gerekmektedir (Özhan;2017:708).

Engelli bireylere yönelik ülkemizde yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Engelli kişilerin yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik duyarlılık kişiler arası değiştiği gibi yöreden yöreye de değişmektedir. Ülkemiz bu açıdan diğer gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında engelli bireyler için yapılan düzenlemelerin yetersiz kaldığı söylenebilir (Çelik;2019:853).

Her birey gibi engelli kişiler için de hem toplumsal hem de turizm açısından gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bu nedenle turizm destinasyonlarında olan düzenlemelerin de uygun olması gerekmektedir.

Çalışmanın amacı Kastamonu'nun engelli turizm açısından ne durumda olduğunu, eğer yapılan bir düzenleme var ise bu düzenlemelerin hangi düzeyde olduğunu ortaya koymak, diğer bir yandan da bu konu hakkında öneriler sunmaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın Birinci bölümünde engelli, engellilik ve destinasyon ile ilgili temel kavramlar derinlemesine açıklanmıştır. İkinci bölümde ise çalışma sahası olan Kastamonu hakkında bilgi verilmiştir. Son bölümde araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, örnekleme, yöntem ve modeli son olarak yapılan gözlemlerin analizi yer almaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Engelli Kavramı

Engellilik doğuştan veya sonradan oluşan fiziksel veya zihinsel yetersizlik nedeniyle kişinin faaliyetlerindeki sınırlamalardan dolayı oluşan sağlık durumudur. Bu kısıtlamalar ise bireylerin çoğu faaliyetlerini yapmasına engel teşkil etmektedir (Düşünür Yılmaz, 2019:7).

Engelli, tesadüfen ya da kazara bir sebep ile bedensel, zihinsel, ruhsal ve toplumsal kabiliyetlerini belirli seviyelerde yapmaması nedeniyle açık alanlarda ve yapılarda bağımsız hareket edebilmesi için çeşitli fiziksel düzenlemelere gereksinim duyan kişidir (Akçalı 2015'dan akt. Tunç, 2017:11).Engel ise, bireylerin yaşadığı toplumsal şartlar ve bulunduğu fiziksel ortama göre değişen bir olgudur. Engel durumu bireylerin zihninde, ruhunda veya bedenindeki durumlarla ilişkili değildir. Engelli demek, her hangi bir durumla ilgili bireylerin toplum veya çevre ile ilgili engellenmiş olmasıdır.

Kişiler için normal hayatlarındaki yaşamlarını etkileyen ve onların yaşamlarında kısıtlamalara özrürlük denir. Engellilik ise bu özrürlük sonucunda kişinin normal olan yaşamında yapması gerekli olan gereklilikleri dezavantajlı hale düşmesi olarak tanımlanır (Ağdacı, 2011:14).

Genellikle engellilik, bir kimsenin engelinden dolayı mesleki ve sosyal fonksiyonlarını yerine getirirken karşılarına çıkan toplumsal kısıtlamalar, kayırcı uygulamalar ve dezavantajlardır. Kişinin sahip olduğu bu dezavantajlarla cinsiyetine, yaşına, kültürel ve sosyal faktörüne bağlı olarak toplumsal ya da engellilikten ötürü rolünü gerçekleştirememesidir (Bağcı, 2017: 2).

İnsanların engelli olmalarının sebebi doğuştan gelmeyeceği gibi doğal afet, kaza, gibi sebeplerden dolayı bu durumu yaşabilmektedirler. (Zengin ve Eryılmaz ,2013:52).

Birey doğuştan gelen bir engele sahip olmasa da, yaşam sürecinde karşılaşılabileceği doğal afetler, kazalar, terör, ağır ve ateşli hastalıklar, zehirlenmeler veya eğitimsizlik gibi nedenler sonucu engelli olabilir. Engellilik kavramının doğru şekilde anlaşılması ve tanımlanması, her birey için potansiyel nitelik taşıyor olması açısından da önem taşımaktadır (Özhan Tozlu, 2018:4).

Doğuştan veya daha sonradan yaşanan herhangi sebeplerden ötürü gündelik yaşamındaki zorluklar ile baş edebilme, korunma, bakım gibi hizmetlere ihtiyaç duyan kişi “özürlü” olarak tanımlanmaktadır (Ankara Üniversitesi,2010).

Engellilik doğuştan veya sonradan yaşanabilecek sebeplerden dolayı kişilerde bedensel, ruhsal bazı yeteneklerini yitirmesi ve bunun sonucunda günlük yaşamında korunma, bakım ve danışmanlık hizmetlerine destek duyan kişi olarak tanımlamaktadır (Öztürk, 2011:18).

2.2 Engelli Modelleri

Engellilere ve engelliliğe olan yaklaşımlar içinde bulunulan toplumsal dönem bağılı olarak, egemen olan üretim tarzı yani ekonomik ilişkiler, bilim ve toplum tarafından ele alınmış biçimi, yaşanan toplumsal dönemin hâkim felsefi ve dini yapısı, sosyal, kültürel ve siyasal yapılar gibi çok çeşitli faktörler çerçevesinde oluşmuştur. Her toplumsal dönem içerisinde farklı yaklaşımlar gelişmiş ve bu yaklaşımlar engelliliği anlamaya ve açıklamaya yönelik bir takım modellere kaynak oluşturmuştur (Erten ve Aktel, 2017:85).

Çağımızda söz konusu bozukluk, kusur veya hastalığın içinde olup büyüdüğü toplumsal, psikolojik ve davranışsal zemin ve boyutların kişinin sağlığı üzerindeki etkisinin sorgulanmaya başlanmasıyla birlikte medikal model yönelik eleştiriler yükselmiştir. Medikal modelin beden odaklı olup, engelin bedensel eksiklik ve kusurlardan kaynaklanmakta olduğuna yönelik uygulamalarının engelli kişilerin tecrübe ettiği toplumsal adaletsizliği idare etmesi, medikal modele dikkat çeken yargılamasındandır (Deniz, 2018:6).

Engelli modellerin gelişen ve değişen bakış açılarına göre şekillendiği, diğer yandan bu şekillenmenin insanlık var olduğu müddetçe devam edeceği aşikârdır. Kavramlar ve kavramlarla bağlantılı şekilde gelişen modellemeler, kapsam belirleme açısından son derece anlamlıdır. Konuyla ilgili olarak geliştirilen pek çok farklı model bulunmaktadır. Bu modellerin kimisi bir diğerinin destekleyicisi kimisi de alt bir konusu niteliğindedir (Yavuz, 2019:15).

Engellilik alanında model oluşturarak sorunları analiz etme ve çözüm üretme çabaları, 1960'lı yıllardan başlayarak engelli akademisyenlerin ve yazarların

çalışmaları ile başlamış. Bu çabalar sonucunda çok sayıda model ortaya çıkmıştır. Bu modeller bireysel-toplumsal, yapısal-işlevsel vb, gibi farklı şekillerde tasnif edilmiştir. Tablo 1’de yer alan tasnifleme, toplumsal aşamalara ve bu aşamalarda hâkim düşünsel paradigmaya eşit bir şekilde ve literatürde genel kabul görmüş modeller dikkate alınarak yapılmıştır (Erten ve Aktel, 2017:85).

Engellilik kavramı yaşamın il günlerinden beridir açıklanmaya çalışılan bir konu olmaktadır. Süre gelen zaman boyunca bu konu ile ilgili bilgi ve deneyimler sonucunda açıklanmaya çalışılan bir olgu olmaktadır. Yaşadığımız toplumda engellilik durumuna, yaklaşım durumu ve genel kabullerle ilgili olarak bilgi seviyesinin diplerde olduğu aşikârdır. Toplumda engelli insanların, engeli olmayan diğer bireylerle aynı ortamlarda olmalarını engelleyici bir sürü etmen var. Toplumun geneline yayılmış olan bilinçsizliği aşmak için başka de engeller mevcuttur (Demir, 2020:11-12).

Tablo 1.Engelliliği Açıklamaya Yönelik Temel Model ve Alt-Modeller

TOPLUMSAL AŞAMA				
	Tarım Toplumu ve Sanayi Toplumu		Bilgi Toplumu	
	Öncesi			
Düşünce Yapısı	Geleneksel Düşünce		Modern Düşünce	
Temel Model	Geleneksel Model		Medikal Model	
Alt-Modeller	Ahlaki/Dini Model		Rehabilitasyon Modeli	
			Engelli Hakları Modeli	
			Toplumsal Azınlık Modeli	
			Bağımsız Yaşam Modeli	
	Trajedi/Merhamet Modeli	Uzman/Profesyonel Modeli	Yaşam Modeli	Kalitesi

Kaynak: Okur ve Erdugan,(2010)’dan aktaran Erten ve Aktel, (2017:85).

Engelliliğin çeşitli modeller içerisinde araştırmacıların ele almasının amacı, var olan sorunları anlamamıza yarayacak verileri sağlamaktır. Bu veriler; engelliğe farklı açılarak bakarak test edebilir hipotezlere ulaşmaya ve somut durumlar için bir takım çıkarımlarda bulunmaya yardımcı olmaktadır (Erten ve Aktel, 2017:86).

2.2.1. Bireysel Model Ahlaki (Moral) Model

Kişilerin engelliliklerinin kendilerini ve ailelerinin kötü davranışlarından dolayı çıktığını benimseyen ve sorumlu tutan modeldir. Din ve gelenek görenekler bu kişilerin yaşamlarını düzenlemekle birlikte bu dini etki sebebiyle engelliliğin ahlaki çöküntüden kaynaklandığı ileri sürerek hem kendilerinin hem de aileleri tarafından bir utanç yaşamalarına sebep olmaktadır. Engelliliğe ilişkin en eski ve ilk modeldir (Özmete, 2012:14).

Geçmiş zamanlarda toplumun gerisinde kalmış toplumlar tarafından çokça benimsendiği görülmekte ve engelli bireyler ve aileleri toplumdan dışlanarak o kişilere engellilikleri sebebiyle tanrı tarafından verilen bir ceza olarak değerlendirilmiştir (Başaran, 2012:4).

Engelli bireylere orta çağ bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Engelli bireylerin engellilik sebeplerini fiziksel ya da zihinsel olarak görmeyerek, engelliliği insanların içinde bulunan kötülüğün, şeytanlığın, utancın dışı vurulması olarak kabul etmiştir. Herhangi bir bilimsel kökene dayanmayan bu teori cadı yakma kültürünün bir yansıması olarak düşünülebilir. Engelli bireyler arkadaş olarak istenmemekle birlikte, sosyal toplumda yer edinmeleri engellenmiş, hatta bu gurubun imha edilmesini gerektiği dahi dile getirilmiştir (Yenişehiroğlu, 2013:26).

Engellilik kişinin ya da yakın çevresinin işlemiş olduğu bir günah veya suçun karşılığı olan ilahi bir karşılık, cezalandırmasıdır. Engellilik kişisel olarak ağır bir yük ve utanç kaynağıdır (Arıkan, 2002:15).

Engelli bireyleri olduğu kadar devamında engelli bireye sahip aileleri de suçlamaya ve dışlamaya başlayan bu model, engelli hakları, sosyal sorumluluk gibi kavramların hiçbir şekilde var olmasına izin vermemektedir (Özgökçeler ve Alper, 2010:37). Ancak günümüzde bu tip bir bakış açısı kayıt altına alınamamakta olduğundan bu modelin yok olmaya başladığını söyleyebiliriz.

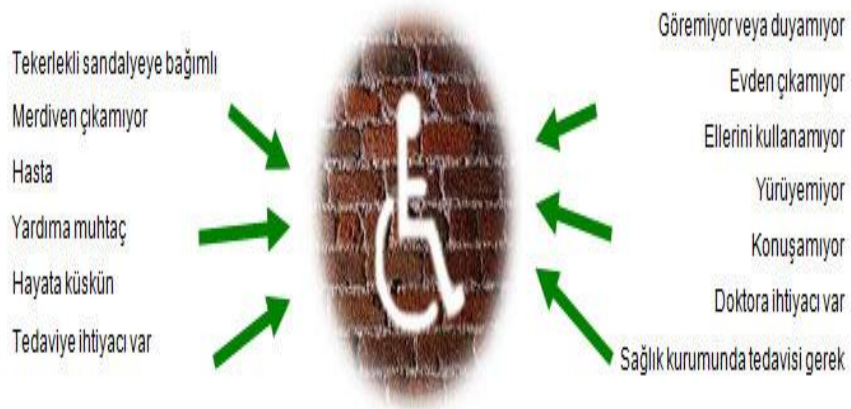
2.2.2. Tıbbi Model

Gelişen yaşam koşulları ile paralel olarak ahlaki model yapısından uzaklaşarak yirminci yüzyıl başlarından itibaren tıbbi model benimsenmeye başlanmıştır. Bu

modelin engelli kişilere yönelik rehabilitasyon ve topluma uyum sağlama gibi durumu normalleştirme odaklı olduğu görülmektedir. (Başaran, 2012:6).

Bu modelde özürlü kişiler sağlık durumlarının bozuk olması ve bazı yaşamı etkileyen bozukluklara sahip bireyler olarak görülmektedir. Bu modeldeki amaç bu kişileri tedavi ederek normal yaşamlarına dönmelerini sağlamaktır. Bu normal yaşama dönme olgusu her engelli kişinin isteği olduğu (Engelliler Platformu,2020).

Engelli bireyleri olduğu gibi kabul ederek yapılabilecek bir iyileştirilme varsa yapılmalı ancak engellilik halinin devamlılığı insanın kendi hatası olarak görülmemelidir. Bu bakış açısı engelli bireyleri sosyal olarak gelişmekten alı koyacak bir tavidir. Medikal modeldeki sosyal bakış açısı eksikliği zamanla bu modelin terk edilmesine ve yerinin yavaş yavaş sosyal modelin almasına ön ayak olmuştur (Yenişehirli, 2013:26).

Şekil 1. Tıbbi Modelin Grafiği

Kaynak: (Eliçin, 2010)

Engelliliğe bireysel özelliklerine ayırarak bunları tıbbi model ile tedavi ederek engelli bireylerin kendi kendilerine yetebilmelerini hedeflemektedir. Engelliliğin nedenlerini ortaya koyduğu için bazı eleştirilere maruz kalan bu model bireylerin kendilerini değerli hissetmelerini sağlamaktadır (Metin, 2017:326).

Medikal modelde engellilik, bireysel tıbbî yetersizliğe indirgenmekte ve biyolojik problemler etrafında izah edilmektedir. Bu sebeple problem, engelli birey ile ilgilidir; engellinin vücut sistemindeki patolojik ve anormal bozukluktur. Ayrıca medikal

modelin temelinde engelli bireyin sınırlı olduğu düşüncesi bulunmaktadır; engellilik, bireysel bir bozukluktur (Taşçı,2016:109).

Medikal model, sanayi toplumunda modern düşüncenin akılcılık, bireycilik, rasyonellik, pozitivizm gibi değerlerinin egemen olduğu bir dönemin ürünüdür. Doğal olarak model engelliliği bu perspektiften ele almıştır. Engelliler, yapısalcı ve işlevselci yaklaşımların da etkisi ile bir makine gibi onarılabılır, düzeltilebilir objeler olarak görülmüş ve bu görev çeşitli kurum ve kuruluşlara bırakılmıştır. Ayrıca bu anlayış, modele getirilen en büyük eleştirinin de kaynağını oluşturmuştur. Medikal modelin, engelli kişiyi toplumsal bütünden ayırarak ele alması ve bu bütün içerisindeki ilişkiler açısından koparması, bir başka deyişle ayrımcılığa ve eşitsizliğe neden olması, yeni yeni yaklaşımların önünü açmıştır (Erten ve Aktel, 2017:87)

Tablo 2. Medikal Modelde Engel ve Sonuç

Bozukluk	Yetiyitimi
Tekerlekli sandalye kullanan	Merdiven çıkamıyor, sokağa çıkamıyor
Görme bozukluğu olan	“standart” boyutta basılmış olan yazıyı okuyamıyor
Sonradan edinilmiş beyin hasarı olan	Başkaları kadar hızlı konuşamıyor

Kaynak:(URL-1,2020)

2.2.3. Trajedi Modeli

Bu modelde engelli bireylere karşı toplumda acıma duygusu uyandırarak diğer kişilerle eşit yaşam sürmelerini hedeflemektedir. (Engelliler Platformu,2020).

Engelli bireyi “acıma ödülüne layık” olarak görmekte; bu bireyi bir olayın kurbanı olarak resmetmektedir. Bu modeli yalnızca tıbbi modeli benimsemiş olan engelsiz bireyler engelliliği tanımlamak için kullanmaktadırlar (Özmete,2012).

2.2.4. Sosyal Model

Sosyal model, engelli bireye ait engelliliği toplumsal hayata katılımını önleyen davranışsal, sosyal ve çevresel engellerin tamamı olarak görmektedir. Engellilerin karşısında bu bariyerlerin kalkmasıyla, onlara da diğerleri gibi aynı yaşam şartlarının sunulabileceğini savunur (Kaçmaz, 2014:5).Sosyal modelde engelli birey sorun değildir. Engeli oluşturan ve engelli bireyler için çözüm üretemeyen toplumun kendisi sorundur.

Sosyal model, engellilik durumunun bireyin kendi zorluklarından değil toplumun gerekli hizmetleri sunamamasından ve engellilerin temel ihtiyaçlarını karşılayamamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Toplum içinde bireylerin bilerek ya da farkında olmadan var olan her türlü engel, engellinin yaşamını kısıtlayarak, güçleştirmektedir. Bu zorluklarla karşılaşan engelli en temel insani hizmetleri alamamaktadır (Tüccar, 2015:13).

Bu modelin iddiası engelli bireylerin diğer insanlarla arasındaki fiziksel veya zihinsel farklılıklarından çok toplumdaki önyargı ve dışlama ürünü olmasıdır. Diğer bir yandan engelli kişilerin diğer insanlar tarafından tehdit altında olduklarını ileri sürmektedir (Demir, 2016:38).

Sosyal modele göre, engellilik, bireysel hatalar ya da eksiklikler neticesinde değil, toplumdaki kısıtlayıcı, dışlayıcı, nedeniyle engelleyici davranışlar sonucu ortaya çıkan bir haldir (Arıkan, 2002:12). Sonuçta sosyal modelde engelli birey sorun değildir. Engeli oluşturan ve engelli bireyler için çözüm üretemeyen toplumun kendisi sorundur.

Engelli bireylerin sağlık alanından eğitim alanına, çalışma hayatına kadar birçok noktada yaşadığı sıkıntıların hepsi, halk tarafından bilinçsizce yaratılmaktadır. Engelli bireyleri yok saymadan ya da dışlamadan halkın arasına almak yine halkın kendi iradesiyle ve hareketleriyle yapabileceği unsurlardan biridir (Yenişehiroğlu, 2013:28).

Kötü tasarlanmış binalar
Riyakarlık
Park yeri ayrılmaması
Ayrımcı eğitim
Fakirlik ve düşük gelir
Kolaylaştırıcıların / olanakların eksikliği

Ulaşım imkansızlığı
İzole olmuş aileler
Asansör yokluğu
Önyargılı davranışlar
Kısıtlı iş imkanları

Şekil 2.Sosyal modelin Yönelimi

Kaynak:(URL-1,2020)

Engellilere yönelik yaklaşımlarda sosyal modelin gelişmesindeki bir zemin akademik iken, diğer bir zemin toplumsal hareketlerdir. Sosyal model için engellilik, toplumun

ve kurumlarının engellilik ile ilgili gerekli hizmetleri sunmamasının ve engellilerin ihtiyaçlarının dikkate alınmamasının sonucudur. Sosyal model, bu tarz müdahalelerin engelli insanların güçlendirilmesine destek sağlaması açısından sınırlarının olduğuna dikkat çekmektedir.

Tablo 3. Tıbbi Model ile Sosyal Modelin Karşılaştırması

Tıbbi Model	Sosyal Model
Engellilik kişisel bir trajedidir	Engellilik toplumsal baskının yansımasıdır
Engellilik kişisel bir sorundur	Engellilik toplumsal bir sorundur
'Tedavi' tıbbi yaklaşım ile gerçekleştirilebilir	Kişisel yardım grupları ve programları engellilere son derece faydalıdır
Profesyonel tahakküm	Bireysel ve müşterek sorumluluk
Uzmanlık kalifiye profesyonellerin konusudur	Uzmanlık özürülülerin deneyimlerinde yatar
Özürünün uyum göstermesi şartı	Özürülülerin tanınma hakkı
Bireysel 'özürü' kimliği	Özürülülerin ortak kimliği
Özürülülerin bakım ihtiyaçları	Özürülülerin hakları
Profesyonellerin sözü geçer	Özürülülerin kendi seçimlerini yapabilme özgürlüğü
Özürülülük bir tedbir meselesidir	Özürülülük siyasal bir meseledir
Bireysel uyum	Toplumsal değişim

Kaynak:(Eliçin, 2010).

2.3 Engelliliğin Sınıflandırılması

Engellilik sınıflandırmaları çok fazla olmasına rağmen bu tasniflerde belirtilen kavramsallaştırmaların bazı engel gruplarını kapsamadığı gözlemlenmektedir. Ancak bunun müsebbibi durumların birbiri ile çelişkili olması değil kavramsallaştırmalar yapılırken ve durumlar tanımlanırken çalışılan engellilik alanların genişliğinden ve her disiplinin ve sektörün tanımlama yaparken bunu kendi ilgilendiği alan; sağlık, eğitim, sosyal hizmet, sosyal politikalar gibi bilimlerin ve kurumların kendi terminolojisiyle betimlemeye çalışmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür (Sarıgül, 2016:36-37).

Engelli kişilerin yaşam içerisindeki problemlerine çözüm bulmak onların bu durumlarına uygun politikalar oluşturmak bu bireylerin sayısını bilmek gerekmektedir (Bağcı, 2017:11).

1980 yılında "Uluslararası Yetersizlik, Özürülülük ve Engellilik Sınıflandırması" (ICIDH) olarak adlandırılan bu tanımlama 2002 yılında yeniden kontrol edilerek

“Uluslararası Fonksiyon, Özürlülük ve Sağlık Sınıflandırması” (ICF) olarak güncellenmiştir (Kırlar, 2013: 4).

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından 2002 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırması’nda engellilik şu başlıklar altında incelenmiştir:

- Ortopedik Engelli,
- Görme Engelli,
- İşitme Engelli,
- Dil ve Konuşma engelli,
- Zihinsel Engelli,
- Süreğen (Sürekli hastalık) ,
- Diğer Engelliler

2.3.1.Ortopedik Engellilik

Bu engelli grubunda yer alan kişilerin kas ve iskelet sistemlerindeki yetersizlik veya işlev kaybı karşımıza çıkmaktadır. El, kol, ayak, bacak v.b. hareket etmemizi sağlayan organlarımızdaki bazı eksiklik, hareket bozukluğu, güçsüzlük gibi rahatsızlıklar bu gruba girmektedir (Burak,2018:15).

Ortopedik engelliler, çalışabilme, amacına ulaşabilme, aktiviteler gerçekleştirebilmede, fiziksel anlamdaki engellerinden dolayı çevresine uyum gösterebilmesinin zor olduğu engelli grubudur. Bu sınıflandırma için akademide veya halk dilinde pek çok farklı terim kullanılmaktadır. Kötürüm, çolak, sakat, yatalak, kambur, topal, düztaban ve felçli bunlardan bazılarıdır (Yavuz, 2019:21).

Ortopedik engellilik; doğuştan olabileceği gibi sonradan da gelişebilecek fiziki anlamda bir rahatsızlıktır. Kişinin hayat aktivasyonunu etkileyen, kas, iskelet, sinir sistemi, eklem ve iskelet sisteminin yeterli seviyede olmaması ve kısıtlı olması halidir. (Demir, 2020:8). Bu engelli grubunda yer alan kişilerin diğer engelli türlerine göre daha fazla zorluk çekmektedirler. (Özhan Tozlu, 2017:712; Bağcı, 2017:13).

Günlük yaşamda engelli kelimesinin sadece tekerlekli sandalye kullananları akla getirmekle birlikte bu genellikle doğru olmamaktadır. Çünkü tekerlekli sandalye

kullanan engellilerin sayısı kullanmayan engellilere oranla daha az olduğu gözlemlenmektedir (Yenişehirlioğu,2013:15).

2.3.2. Görme Engelli

Bir ya da her iki gözünde de kısmi veya tam görme kaybı olanlar diğer bir yandan göz protezi kullananlar, renk körlüğü yaşıyanlar bu gruba dâhil olmaktadır (Akgün, 2015:3).

Görme işlevini tamamen ya da kısmen yitiren, şaşılık, gece körlüğü (tavuk karası), renk körlüğü vb. durumlar, farklı görme bozuklukları, lakrimal kanalda tıkanmalar ve travmalar, entropion, lagoftalmi, ektropion, çift görmeyle sonuçlanan göz kası paralizisi, görme alanında daralmaların meydana gelmesi görme engeli kabul edilir (Yavuz, 2019:22-23).

Görme engeli doğuştan, sonradan kaza ile veya yaşın ilerlemesi ile ortaya çıkabilmektedir. Bunun sonucunda engelli bireylerde yavaş hareket etme, dengesizlik ve çevrelerini algılamak dolayısıyla geç tepki verebilmektedirler. Sınırlı görme ve hiç göremeyenler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır (Tunç, 2017:12).

Görme engelli, görme duyusunun tamamının ya da bir kısmının yitilmesinden kaynaklanan ve bu sebeple engelli bireylerin sosyokültürel yaşamda karşılaştıkları problemleri ifade etmektedir (Sarıgül, 2016:37). Görme engelli bireylerin çevresini algılamaları duyuları sayesinde gerçekleşmektedir. Görme engelli bireyler en çok dokunma duyularından yararlanmaktadırlar.

Bu engelli kişilerin koklama, işitme, dokunma gibi bazı duyularının diğer kişilere göre daha güçlü olduğu görülmektedir. Bu özellikleri sayesinde buldukları yeri kolayca tanıyabilirler ve yol-yön bulma gibi karmaşık işlevler kolaylaşabilmektedir (Ergenoğlu Sungur, 2013:18).

2.3.3.İşitme Engelli

İşitme kaybı, doğuştan olabilen ya da sonradan meydana gelen sorunlar sebebiyle işitme duyarlılığında oluşan azalma olarak tanımlanabilmektedir. İşitme engeli ise işitmede oluşan duyarlılığın azalmasının kişide meydana getirdiği yetersizlik durumu olarak ifade edilebilmektedir (Özeren, 2019:15).

Bu gruba dâhil kişiler yapı ve onun çevresinde bulunan engellerden etkilenmekte olup bunun sebebi iç ve dış mekânlardaki yönlendirici işaretlerin eksikliği olmaktadır. Yapıların iç ve dışında bu gibi yönlendirme işaretlerinin bulunması bu kişilerin kimseden yardım almadan gidecekleri yeri bulmada kolaylık sağlayacaktır(Ergenoğlu Sungur, 2013:20).

Genel olarak duyma engeli, bireylerin normal şartlar altında algılaması gereken sesleri tam olarak algılayamamasıdır. Bireyler sesleri tam olarak algılayamadıklarında ise sağırılık engeli oraya çıkmaktadır (Tunç, 2017:14-15).

İşitme engeli, ‘işitemeyenler’ ve ‘ağır işitenler’ olarak ikiye ayrılmıştır. Bu kişiler engeli ortadan kaldırmak için işitme cihazları kullanabildikleri gibi, dudak okuma veya işaret dilini de kullanabilirler (Davutoğlu, 2016:7).

Duyma cihazı ile ya da cihazsız herhangi bir biçimde işitme kaybı olan kişilerdir. Duyma kaybı olan kişi, genellikle bir duyma cihazının da yardımıyla dil ile ilgili bilgileri başaramayacak şekilde işitme sorunu olanlardır (Göksoy, 2019:10).

Duyma kaybı dereceleri ve özellikleri şu şekildedir (Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015: 7):

- 16-25 dB “Çok Hafif Derecede” işitme kaybıdır. Bu kişiler yüksek sesli alanlarda ya da bir metrelik uzak mesafelerdeki konuşmaların yaklaşık %90’nı anlayabilirler.
- 26- 40 dB “Hafif Derecede Sessiz” işitme kaybıdır. Bu kişiler konuşmada bozukluk çekerler. Konuşma esnasında sessizleri algılamada sorun yaşarlar. Konuşmalarında hafif dereceli problem ve dil becerilerinde hafif dereceli gecikme yaşarlar.
- 41- 55 dB “Orta Derecede” duyma kaybıdır. Bu bireyler konuşmaları algılamada sıkıntı yaşarlar. Bir konuşma esnasında %50’sini anlayabilirler. Konuşma sorunları ve dil gecikmesinin yanı sıra öğrenme ve odaklanma sorunları da yaşayabilirler.
- 56- 70 dB “Orta İleri Derecede” duyma kaybıdır. Bu kişiler cihaz kullanmadıkları zaman konuşmaların birçoğunu anlayamazlar. Buldukları çevreden gelen sesleri ayırt edemezler. Konuşmada sorun, dilde gecikme, öğrenmede zorluk ve odaklanma problem yaşayabilirler.

- 71-90 dB “İleri Derecede” işitme kaybıdır. İleri derecede duyma kaybı yaşayan bireyler konuşma seslerini duyamazlar. Ancak çok yüksek derecedeki sesleri 35 cm uzaktan duyabilirler. Bu kişiler orta ileri derecede işitme kaybı yaşayan kişilere göre daha belirgin konuşma, öğrenme ve dikkat problemi yaşarlar.
- 91- ↑ dB Çok İleri Derecede işitme kaybıdır. İşittikleri sesleri iletişimde kullanmazlar. Sadece çok şiddetli sesleri duyabilirler. İşitme kaybı evlerinin yaşadıkları sorunların hepsini yaşarlar.

Sosyal yaşam içerisinde günlük hayatlarını devam ettiren bireyler, yapılan gerekli düzenlemelere rağmen işitme yetersizliğine sahip olmalarından dolayı hayata ayak uydurmada birtakım güçlükler çekmektedirler (Davutoğlu, 2016:6). Bu engele sahip kişilerin sosyal yaşamda bazı farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar motor, zihin, sosyal ve duygusal gelişimleri yönünden olmaktadır (Davutoğlu, 2016:8).

2.3.4.Dil ve Konuşma Engelli

Bu grupta bulunan kişiler işitmeyen ve konuşamayan konuşmak için medikal alet kullananları dil ve damak yapısındaki bozuklukları olanları kapsamaktadır. Bu engel grubundaki kişilerde konuşma hızlarındaki problem dikkat çekmekle birlikte ya hiç konuşamamaktadırlar ya da konuşma akıcılığı diğer insanlara göre farklılık göstermektedir (Atıcı, 2007:17).

Dil ve konuşma bozukluğu olan kişilerin sözcük dağarcıkları sınırlıdır. Yutma güçlüğü ve çiğneme güçlüğü çekerler. Salya akıtma problemleri vardır. İletişim kurmakta istekleri yoktur. Seslerinin anlaşılması zordur. Yalnız kalmak isterler. Dikkatleri çabuk dağılır. Öğrenme güçlükleri vardır ve öğrenmeleri uzun sürede gerçekleşir. Etrafındaki seslere ve konuşmalara karşı ilgileri yoktur. Jest, mimik kullanma eğilimindedirler (Düşünür Yılmaz, 2019:12). Zihinsel engelli bireylerin çoğunluğunda görülen dil ve konuşma bozuklukları engelli bireylerin kendilerini ifade etmelerini engelleyerek insanlarla iletişimlerini de etkilemektedir.

Kişilerin birbirleri ile etkileşim içerisinde olması açısından dil ve konuşma yetisi önem kazanmaktadır. Çocukluk döneminden itibaren kendiliğinden kazanılan bu kazanımda herhangi bir sebeple oluşan sorunlar dil ve konuşma engeli oluşturmaktadır (Özhan Tozlu, 2017:713).

Konuşabilme, bireyin toplum içerisinde rol alabilmesini, çevresiyle iletişimde olmasını sağlayan ve iletişimde önemli yer tutan duyularımızdandır. Konuşmanın ilerleyişinde, ritminde, vurgularında, ses birimlerinin dışarı çıkışında bozukluğun bulunmasına konuşma engeli denir. Bu engelliliği de hafiften ağıra olmak üzere farklı derecelerde görmek mümkündür (Yavuz, 2019:22).

Konuşma eylemi dil ile aynı şeyi çağrıştırıyor gibi bir algı oluşmuştur. Fakat dil yazmayı, ifade etmeyi de içine alan daha geniş kapsamlı bir yapıya gönderme yapar. Konuşma ise sesle gerçekleştirilen ve dili kullanmayı da içeren sözlü iletişim şeklidir, denebilir. İnsanların yaşadıkları toplumla kaynaşması dil aracılığıyla gerçekleştiği bilinmektedir. Bu yetiyi kaybetmiş olanlar diğer yeti kayıplarına göre daha fazla toplum dışında kalabilirler; çünkü insanlar dil aracılığıyla toplumunun değer yargılarını öğrenir, bunları uygular uygulamaları sonucunda sosyalleşir nihai noktada topluma entegre olmuş olurlar (Sarıgül, 2016:39-40).

2.3.5.Zihinsel Engelli

Doğum öncesi, esnasında ya da sonrasındaki süreçte farklı nedenlerle gelişme fonksiyonlardaki gerileme duraklama, yaşlanma gibi durumlar sonucu etkin uyumsal hareketlerde sürekli bir yetersizlik ve gerilik olma durumudur (Yavuz, 2019:23).

Zihinsel engelli kişiler diğer bir yandan fiziksel rahatsızlıkta yaşayabilmektedir. Bu engele sahip kişiler kendilerinde olan rahatsızlıkları fark edememekte ve gerekli tedaviyi zamanında alamama gibi problemler yaşayabilmektedirler (Ergenoğlu Sungur, 2013:21).

Zihinsel engeli hafif seviyedeki kişilerin çoğunda (Zihinsel engelli bireylerin yaklaşık %90'ı), görünürde biyolojik bir sebep görülmediği için, nedenlerini belirlemek çoğu zaman güçlük oluşturmaktadır. Fakat ağır ve orta derecedeki zihinsel engelliliğin nedeni çoğunlukla biyolojik etkenlerden kaynaklandığı gözlemlenmektedir (Dernekbaş, 2010: 7).

Zihinsel engelli bireyler, zekâlarını olması gerektiği gibi kullanamadıkları için kendilerini ve çevrelerini algılamakta güçlük çekerler. Çevrelerinde olup biten olayları muhakeme etmekte ve sonuç çıkarmakta zorluk çekip olması gerektiği gibi tepki verememektedirler. Bundan dolayı yapay çevre tasarlanırken zihinsel engelli bireylerde düşünülmesi gerekmektedir (Tunç, 2017:15) .

Zihinsel engeli bulunan bireyler kavramları öğrenmekte zorluk çekerler, dikkatleri çabuk dağılır, çevresindeki olay ve durumlara karşı gösterdikleri ilgi kısıdır, somut şeyleri daha iyi ve çabuk algırlar, öğrenme hızları yavaştır, unutkanlıklar, hafızaları zayıftır, sözcük dağarcıkları zayıftır, akıcı bir şekilde konuşamazlar, okuduklarını anlamakta, düşündüklerini söylemekte zorlanırlar, özgüvenleri azdır, yardım olmaksızın hareket etmekte zorlanırlar, sosyal faaliyetlere karşı ilgileri azdır, geç ve güç dostluklar kurarlar, kendilerinden küçükler ile oynamayı tercih ederler, sosyal ilişkilerinde grupta daima başkalarına heves etmektedirler (Düşünür Yılmaz, 2019:13).

Zihinsel engelli bireylerin yaşam kalitelerini iyileştirmek ve daha bağımsız bir yaşama sahip olmalarını sağlamak için eğitimlerine önem verilmelidir. Zihinsel engeli kendi içerisinde sınıflamak mümkündür. Zekâ ölçüm düzeyine göre (IQ) zihinsel engellilik Tablo 1.4'deki gibi gruplandırılmıştır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003'dan Akt. Uslu Aratoğlu, 2019:6) :

Tablo 4.Zekâ Ölçüm Düzeyine Göre Zihinsel Engelliler

IQ	VERİLEN AD
0–25 arası	Ağır Zihinsel Engelli
25–35 arası	Şiddetli Zihinsel Engelli
36–51 arası	Orta Derecede Zihinsel Engelli
52–67 arası	Hafif Derecede Zihinsel Engelli
67–70 arası	Zihinsel Engelli
70–79 arası	Sınırdadır
110 ve daha yüksek	Özel Üstün Yetenekli
130- ve daha yüksek	Üstün Zekâlı

Kaynak: (Artar ve Karabacakoğlu, 2003'dan aktaran Uslu Aratoğlu, 2019:6)

2.3.6. Süreğen (Sürekli Engelli)

Kişilerin yaşamlarını etkileyen ve yaşamlarını sürdürmelerini engelleyen ve sürekli bakım ve tedavi gerektiren rahatsızlıklardır(Tellioğlu,2018:16; Şahin, 2012:20; Göksoy,2019:11-12; Yenişehirlioğlu, 2013:16).

Bu hastalıklar çok geniş bir grubu içermektedir; yüksek tansiyon, şeker, kanser (lösemi, lenfoma, akciğer kanseri vs.), sürekli devam eden solunum hastalıkları ve diğer hastalıklardan rahatsızlıklara sahip bireyler süreğen engelli olarak adlandırılmaktadır (Yenişehirlioğlu, 2013:16).

2.3.7. Diğer Engelliler

Sürekli bakım gerektiren ve tedavi süreci bulunan kişiler, hamileler, yaşlılar ve geçici engelliler bu gruba dâhil edilmektedir. Toplumda çoğu kişinin geçici engelliliği bulunmaktadır. Herhangi bir nedenle sonradan oluşabilecek bir durumla birlikte kişilerin hayatlarının bir bölümünde engelli olma olasılığı mevcuttur (Eryılmaz, 2010:15).

Hatta üstün zekâlılar, kekemelik ve sözel anlatım bozukluğu gibi konuşma bozuklukları ve depresyon ve şizofreni gibi ruhsal ve duygusal engellilik durumları diğer engelliler başlığı altında incelenmektedir. Kekemelik ve sözel anlatım bozukluğu da bireylerin diğer bireylerle iletişimlerini kısıtladığından veya kendilerini yeterince ifade edemediklerinden dolayı engellilik durumu olarak görülmüştür (Düşünür Yılmaz, 2019:14)

Tablo 5.WHO (Dünya Sağlık Örgütü) Engelli Sınıflandırması

Yetersizlik (Impairment)	Özürlülük (Disability)	Engellilik (Handicap)
Zihinsel yetersizler	Davranış özürlüler	Hayati roller
Zekâ Yetersizlikleri	Bilinçsel Özürlüler	Uyum Engelliler
Hafıza Yetersizlikleri	Bağlantı Özürlüler	Fiziksel Bağımlılık Engeli
Düşünme Yetersizlikleri		
Diğer Zihinsel Yetersizlikler	İletişim özürlüler	Hareket Engelliler
	Konuşma Özürlüler	Mesleki (Çalışma) Engelliler
	Dinleme Özürlüler	Sosyal Bütünleşme Engelliler
Diğer psikolojik yetersizler	Görme Özürlüler	Ekonomik Yeterlilik Engeli
Uyanıklık ve Bilinç Yetersizlikleri	Diğer İletişim Özürleri	
İdrak ve Dikkat Yetersizlikleri		
İşitsel ve İrade Yetersizlikleri	Kişisel bakım özürlüler	
	Boşaltım Özürlüler	
	Kişisel Temizlik Özürlüler	Diğer engeller
Dilsel yetersizler	Giyinme Özürlüler	
Dil Fonksiyonlarında Yetersizlikler	Beslenme ve Diğer Kişisel Bakım Özürlüler	
Konuşma Yetersizlikleri		
İşitsel yetersizler	Omurilik özürlüler	
İşitme Hassasiyetinde Yetersizlikler	Hareket Özürlüler	
Diğer İşitsel ve Duyuşsal Yetersizlikler	Sınırlayıcı Özürlülük	
	Diğer Omurilik Özürlüler	
Görsel yetersizler		
Net Görme Yetersizlikleri		
Diğer Görme Yetersizlikleri	Bedensel faaliyet	

<i>İç organ sal yetersizler</i>	<i>özürlüler</i>
İç Organlardaki Yetersizlikler	Ev İşlerini Yerine Getirmede Özürlülük
Diğer	Özel Vücut Hareketlerinde
Fonksiyonel Yetersizlikler	Özürlülük
	Diğer Gövdesel Faaliyet
	Özürlüler
<i>İskeletsel yetersizler</i>	<i>Beceri özürlüler</i>
Baş ve Gövde Bölgesindeki Yetersizlikler	Günlük Aktivite
Organlarda Hareket ve Güç Yetersizlikler	Özürlüler
Organ Yetersizlikleri	El Aktivite Özürlüler
	Diğer Beceri bozuklukları
Tablo 5'in devamı	
<i>Biçimsel yetersizler</i>	<i>Durumsal özürlüler</i>
Baş ve Gövde Bölgelerinde Bozukluklar	Bağımlılık
Organ Bozuklukları	Zorunlulukları ve
Diğer Şekil Bozuklukları	Dayanıklılık Özürlüler
<i>Genel, duyu sal ve diğer yetersizler</i>	Çevre Kaynaklı Özürlüler
Genel Yetersizlikler	Diğer Durumsal
Duyusal Yetersizlikler	Özürlüler
Diğer Yetersizlikler	<i>Özel beceri özürlüler</i>
	<i>Diğer faaliyet kısıtları</i>

Kaynak: (WHO'dan aktaran Kırlar, 2013: 8)

2.4 Dünyadaki Ve Türkiye'deki Engelli Düzeyi

Dünyadaki engelli sayısına bakıldığında rakamların göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaştığı görülmektedir. Küresel ölçekte bir milyardan fazla insanın veya Dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 15'inin bir tür engellilik ile yaşadığı tahmin edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü 15 yaş ve üstünde kişiler arasında engellilik ile yaşamak durumunda olan kişi sayısının 785 milyon (% 15.6) olarak belirtirken, Küresel Hastalık Yükü (Global Burden of Disease) çalışması bu sayıyı yaklaşık 975 milyon (% 19.2) olarak tahmin etmektedir. (World Health Organisation, 2011).

Engelli bireylerin sayısının bilinmesi engelli bireylere yönelik diğer kurum ve kuruluşlar tarafından geliştirilecek olan politikalarda önemli olmaktadır. Engelli bireylerin nüfusuna ilişkin bilgilere ulaşmak için Aile Çalışma ve Sosyal Bakanlığı

bünyesinde kamu kurum ve kuruluşlarındaki Engelli Sağlık Kurulu Raporlarını esas alan "Ulusal Engelli Veri Sistemi" oluşturulmuştur. Ulusal Engelli Veri Sisteminde kayıtlı ve hayatta olan engelli sayısı; 1.423.334'ü erkek, 1.109.875'i kadın olmak üzere 2.533.209'dur. Ağır engelli olan kişi sayısı 777.569'dur (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı,2020).

Tablo 6.Engelli Sayısı ve oranı

Engel Grubu	Kişi Sayısı	Oranı(%)
Görme	281.604	11,12
İşitme	230.806	9,11
Dil ve Konuşma	42.917	1,69
Ortopedik	389.627	15,38
Zihinsel	507.377	20,03
Ruhsal ve Duygusal	219.050	8,65
Süreçen	1.111.254	43,87
Diğer	70698	2,79

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı,2020

2.5 Engellilerin Sosyal Yaşamdaki Yeri Ve Engellilere Bakış

Engelli kişilerin toplumsal hayata katılmaları onların yaşam standartlarının yükseltilmesi ile sağlanabilir. Bu kişilerin ihtiyaçlarının giderilmesi onların diğer insanlar gibi bağımsız yaşamalarını sağlamak önemli olmakla birlikte onların üretken olmasını da mümkün kılacaktır (Fırat,2020).

Çağdaş toplum oluşturulmasında, engelli bireylerin topluma ve sosyal hayata katılımının önündeki engellerin kaldırılması ve yaşamın tüm kesimlerine uyumlarının sağlanması ile gerçekleşmelidir (Akıncı ve Sönmez, 2015:97).

Engelli kişilere yönelik ülkemizde atasözleri ve deyimler de olumsuz bir algı bulunmaktadır. Örnek verilecek olursa “körle yatan şaşı kalkar”, “bitli baklanın şaşı alıcısı olur”, “kel ölür sırma saçlı olur, kör ölür badem gözlü olur”, “kör atın kör

müşterisi”, “eli ayağı düzgün birini bulmak” “kör topal gitmek” gibi atasözleri bunlardan birkaçı olmaktadır (Çaha, 2016:132).

Engelli kişilere yönelik toplumdaki diğer insanlar tarafından sergilenen önyargı sebebiyle onlarla iletişim kurmama gibi sebepler onların sosyal yaşamla iç içe olmasına engel olmamakla birlikte sosyal ve psikolojik sorunlar yaşatmaktadır(Bulgan ve Göktaş, 2016:29).

Engelli kişilerin sorunları evrensel boyuttadır. Ülkemizde de engelli kişilerin sosyal yaşam ile bütünleşmesi yönünde bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu şekilde sorun ve sıkıntıların yaşanması engelli bireylerin toplumsal yaşam ile birarada yaşamalarını güç kılmaktadır (Subaşıoğlu, 2008:402).

2.6 Türkiye’de Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemeler

Gelişmiş olan ülkeler de ve bizim ülkemizde insan hak ve özgürlüklerine verilen önemin doğrultusunda engelli bireylerin sosyal hayat içerisinde daha iyi yaşam sürebilmeleri için yasada değişiklikler yapılmıştır. Yasada yapılan bu değişiklikler, hem engelli bireylerin sosyal hayata ayak uydurmaları hem de turizm etkinliklerinde yer almaları için önem taşımaktadır (Çizel vd., 2012:21; Özeren,2019:24).

Türkiye’de engelli bireylerin haklarını geliştirmeye yönelik şûralar düzenlenmiştir. İlk Özürlüler Şûrası 1999 senesinde yapılmıştır. Meclisin teması ise “Çağdaş toplum, çağdaş yaşam ve özürlüler” olarak belirlenmiştir. II. Özürlüler Şûrası ise, 2005 senesinde yapılmış ve tema “Mahalli Yönetim ve Özürlüler” olarak belirlenmiştir. Yapılan bu iki şûra’da alınan kararlar benzerlik taşımaktadır. Ayrıca erişebilirliğin sağlanması konusunda uygulamaların eksikliğine de dikkat çekmektedirler. 2007 senesinde düzenlenen III. Özürlüler Şûrası’nın teması ise “Bakım Hizmetleri” olarak belirlenmiş olup dört alt başlık altında toplanmıştır. Son olarak 2009 senesinde IV. Şûra gerçekleştirilmiş ve teması “İstihdam” olarak belirlenmiştir (Özgökçeler ve Alper, 2010: 42-43).

Ülkemizde engelli kişilere yönelik düzenlemelerle onların hakları güvence altına alınmaya çalışılmaktadır. Bu hizmetlerin devlet tarafından yapılmakla birlikte bu düzenlemelerin uluslararası izler taşıdığı görülmektedir. Her ne kadar bu

düzenlemeler yapılırsa da uygulama konusunda sıkıntılar yaşanabilmektedir (Özgökçeler ve Alper, 2010: 43).

Ülkemizde engellilere yönelik yapılan yasal ve yönetsel düzenlemelerden aşağıdaki Tablo 7’de incelenmiştir.

Tablo 7. Türkiye’de Engellilere Yönelik Yapılan Yasal ve Yönetsel Düzenlemeler

YIL	YASAL/ YÖNETSEL DÜZENLEMELER
1928	Engelli çocukların haklarını da içeren Milletler Cemiyetinin 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi imzalandı.
1949	Fiziksel engellilerin haklarının artırılması, engelliliğin önüne geçme ve rehabilitasyon faaliyetlerine verilen önemin artırılmasını amaçlayan Birleşmiş Milletlerin çıkardığı 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi imzalandı.
1951	Engellilik konusunun yalnızca sağlığı ilgilendiren bir konu olmadığına anlaşılması üzerine özel eğitim hizmetleri Sağlık Bakanlığında alınıp Milli Eğitim Bakanlığına verilmiş ve böylelikle ilk körler okulu açılmıştır.
1961	Engellilerin özel eğitimini ilgilendiren ve engelli bireylerin üretken hale getirilmesi ile ilgili maddelere 1961 Anayasası’nda yer verilmiş ve İlköğretim ve Eğitim Kanunu’na özel eğitim ile alakalı hükümler konularak ilk defa “Özel Eğitim Yönetmeliği” oluşturulmuştur.
1971	1475 sayılı İş Kanununda 50 ve üzerinde personeli olan iş yerlerinde % 3 oranında engellileri çalıştırma zorunluluğu getirildi.
1976	2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile yardıma ihtiyacı olan ve işsiz olan engelli bireylere belirli bir maaş bağlanmıştır.
1982	1982 Anayasasında doğrudan engellilik ifadesi bulunmamakla beraber madde 5, madde 10, madde 42/7 madde 61/2 ile engelli bireylerin eğitim, sağlık ve genel hakları ile ilgili hükümleri garanti altına almıştır
1985	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na
1992	ILO’nun 1975 yılında kabul ettiği 142 sözleşme numaralı “İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Sözleşmesi” kabul edilmiş olup engellilerinde diğer öğrenciler gibi çıraklık eğitiminden yararlanmalarına olanak tanınmıştır.
1997	571 Sayılı “Özrümlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” Özrümlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur.
1999	Sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları, özel sektör temsilcileri, yerel yönetimler ve üniversitelerden bilim adamlarının katılımıyla “ çağdaş toplum, çağdaş yaşam ve özrümlüler ” konulu cumhuriyet tarihinin ilk engelliler şurası gerçekleştirilmiştir.
2005	Toplumsal hayatın engelli bireylerin ulaşımına uygun hale getirilmesi amacıyla pek çok kanun ve yönetmeliklerin değiştirilmesine neden olan 5378 Sayılı “Özrümlü ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde

	Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” çıkartılmıştır.
2008	Birleşmiş Milletler “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ”sinin 5825 sayılı kanun ile kabul edilerek imzalanması.
2012	6353 Sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 5378 sayılı kanunun geçici 2. ve 3. Maddelerinde ekleme ve değişiklik yapılmıştır.
2014	6574 sayılı Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun yürürlüğe girmiştir.

Kaynak:(Karaağaç,2017)’dan Akt. (Özeren,2019:24-25)

Tablo 7’de 1928-2014 yılları arası Türkiye’de engellilere yönelik yapılan yasal ve yönetsel düzenlemeleri yıl bazında göstermektedir. 1928-2014 yılları arası Türkiye’de engelli haklarının gelişim durumuna bakıldığında, engelli bireylere ilişkin bakış açısının değiştiği, engelli hakları hususunda farkındalığın arttığı, buna bağlı olarak pozitif adımlar atıldığı görülmüştür.

Türkiye’de 8.5 milyona yakın engelli bireyin yaşaması, bunun yanında ülkemizin 46 milyonluk Avrupa engelli turizm pazarına yakın olması, engellilere ve engellilerin yaşam alanlarına yönelik yasal düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmaktadır (Öndül, 2015:29).

Ülkemizde engelli turist haklarına yönelik düzenlemeler sınırlı olmaktadır. Otellerde seksen oda ve üzeri otellerde bir odanın engelli odası olarak düzenlenmesi ve odaya ulaşımdaki rahatlık konusunda “Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesi ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik’te belirtilmiştir. Buna göre yönetmelikte; “*Konaklama tesisleri ile eğlence merkezleri, günübirlik tesisler ve temalı parklarda, gelen misafirlerin kullandığı tüm mahaller ile halka açık meydanların bedensel engelli vatandaşlar tarafından da kullanılabilmesini sağlayan fiziki düzenlemeler yapılır*” ve “*Oda sayısının %1’i oranında yatak odası ve banyosu engelli turistler için düzenlenmelidir*” denilmektedir. Fakat yasada yer aldığı gibi uygulama kısmında standartların uygulanmadığı göz önündedir (Hazar,2016:20).

Diğer bir yandan “12 Temmuz 2013 yılında 4736 sayılı Kanun’da yapılan değişiklikle getirilen şehit yakınları, gaziler, gazi yakınları, vazife malulleri, engelliler ile devlet sporcusu unvanı verilen kişilere ücretsiz seyahat uygulamasının tüm Türkiye’de hayata geçmesi, 65 yaşın üstündeki vatandaşlara ise %50 indirim hakkının verilmesi” gibi desteklemeler bulunmaktadır (Hazar,2016:20).

Yapılan düzenlemeler olmasına karşın uygulamada yetersizlikler yaşanmaktadır. Engelli bireylerin yaşamlarını olumsuz etkileyen sebepler bulunmaktadır. Bunlar; yeterli yasal düzenlemelerin bulunmaması insanların olumsuz ve yanlış tutumları, onlara karşı yeterli hizmetin bulunmayışı gibi etmenler söz konusu olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı engelli kişiler sağlık, eğitim ve istihdam olanaklarından diğer kişilere kıyasla eşit yararlanamamakta ve dışlanmaktadır (Burak, 2018:54).

Ülkemizde engelli bireylerin topluma kazandırılması ve onların önündeki engellerin kaldırılması konusunda yasal düzenlemeler şunlardır (Kahveci, 2016:26):

1) Birleşmiş milletler engellilerin haklarına ilişkin sözleşme

Birleşmiş Milletler, kurulduğundan bu yana özürlü bireylerin sosyal durumlarını iyileştirmek ve yaşam kalitelerini yükseltmek için çaba göstermektedir. Birleşmiş Milletler' in özürülülerin onurlarına ve haklarına yönelik çabalarının dayanağı Birleşmiş Milletler' in kuruluş ilkeleridir. Bu ilkeler; insan haklarına saygı, temel özgürlükler ve tüm insanların eşitliği ilkesidir(Çizel vd., 2012:10).

“Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme” 13 Aralık 2006 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen, 30Mart 2007 tarihinde imzaya açılan ve ülkemiz tarafından aynı tarihte 80 ülke ile birlikte imzalanan “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin, 03/12/2008 tarihli ve 5825 sayılı Kanunla onaylanmasının ardından Türkiye'de ilk defa engellilere özel bir kanunun TBMM tarafından çıkartılması olması önemli bir adım olmuştur. 5825 sayılı Kanun 18 Aralık 2008 tarihinde 27084 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Kahveci, 2016:26-27; Burak, 2017:55).

Türkiye aracılığıyla bu sözleşmenin imzalanması engellilerin toplumsal hayata daha rahat katılmaları ve kendilerine karşı yapılması muhtemel ayrımcılığın önüne geçilmesi için çok önemli bir adımdır. Mesela var olan yasal düzenlemelerin uygulanmaması gibi bir durumla karşılaştıklarında engelliler bundan böyle Birleşmiş Milletlere hukuki olarak başvurarak, haklarını uluslararası alanda arayabilme imkânına sahiptirler (Bağcı, 2017:14).

2) 5378 sayılı özürllüer kanunu

Engelli bireyler namına Anayasa'dan başlamak üzere çeşitli kanunlarda özel düzenlemeler yer almaktadır. Engellilere yönelik olarak temel düzenleme olan 5378 sayılı Özürlüer ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 1 Temmuz 2005'de TBMM' de kabul edilmiş ve 7/7/2005 tarih 25868 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Çizel vd., 2012:31).

12 Temmuz 2013 tarihli 4736 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri İle Bazı Kanunlarda Değişiklik yapılması hakkındaki kanun ile toplu taşımada (deniz, kara ve demiryolları) engel oranı ve yaşa yönelik düzenlemeler getirilmiştir (Kahveci, 2016:27).

3) 2007-2013 Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı

1. Engellilere yönelik işgücünde fırsat eşitliği
2. Ekonomik ve sosyal hayatta fiziki şartların iyileştirilerek erişim kolaylığı sağlanması
3. İstihdam garantisi
4. Kültür ve sağlık hizmetlerinin artırılmasına yönelik kararlar alınmıştır(Kahveci,2016:27).

4) Ulaşılabilirlik Stratejisi Eylem Planı (2010-2011)

Engelli kişilerin çevresel faktörler nedeniyle engelli bireylere dönüşmesini önlemek gayesiyle oluşturulan planın eylem kapsamında çevredeki eksiklikler açık alanlarda, toplu taşımada ve kapalı alanlar başlığı altında tespit edilerek TS 9111ve TS 12576 standartlarıyla mecburiyet getirilmesini sağlamaktadır (Kahveci,2016:28). Cemiyetin sosyal ve kültürel anlamda bilinçlendirilmesi yönünde teknik personellerin donanımının sağlanarak erişilebilirlik uygulamaların kalitesi ve sayılarının artırılmasını içermektedir.

- 5) Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 06.07.2000 tarihli ve 24101 sayılı Turizm Tesisleri Yönetmeliğiyle konaklama işletmelerinin bedensel engelliler için uygun düzenlemeler yapmasının mecburi hale getirilmiştir (Burak, 2018:56).

- 6) Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesi ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik 1982 tarih 2634 sayılı Turizmi Teşvik Yasası uyarınca hazırlanarak 21.06.2005 tarihinde Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin “Asli Konaklama Tesislerinin Genel Nitelikleri “ başlıklı 18.maddesinin “c” bendinde bedensel engelli bireylere yönelik fiziki düzenlemeler detaylandırılmıştır(Kahveci,2016:28).
- 7) Amme Binaları, Kamuya Açık Alanlar ve Toplu Taşıma Araçlarının Özürlülerin Kullanımına Uygun Duruma Getirilmesi ile İlgili 2006/18 Sayılı Başbakanlık Genelgesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Oteller İçin Sınıflandırma Formu’nda Engelli Düzenlemeleri,
- 8) Diğer Yasal Düzenlemeler; Türk Standartları (TS) 9111-2011 Kasım, Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları,
- a. *TS 12460-Nisan 1998,Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri- Bölüm 5:Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları,*
- b. *TS 12574-Nisan 1999,Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri- Bölüm 10:İstasyon İçi İşaret ve Grafik Tasarım Kuralları,*
- c. *TS 12575-Nisan 1999,Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri- Bölüm 14:İstasyon Platformu Oturma Elemanları,*
- d. *.TS 12576-Nisan 1999, Şehir İçi Yollar-Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemenin Tasarım Kuralları yer almaktadır (Kahveci, 2016:28; Burak, 2017:57).*

Türkiye’deki, engelli bireylere ve engelli turizmüne yönelik yasal düzenlemeler ve projeler gelişmiş ülkelerdekiler ile kıyaslandığında bu düzenlemelerin yetersiz olduğu ve uygulamalarından kaynaklanan sorunlar olduğu görülmektedir. Yasal düzenlemeler ile ilgili standartların oturmamasından ve denetimlerin yetersiz olmasından dolayı mevcut düzenlemeler yeterince uygulanamamakta ve bu da engelli turizmini olumsuz etkilemektedir. Engelli turizm pazarı için önemli bir kriter olan engelli oda oranının gelişmiş ülkelerdeki oranların altında kalması ve mevcut odalarda da düzenlemelerin yetersiz olması en dikkat çekici eksikliklerden bir tanesidir. Toplu ulaşım araçlarının ve taksilerin büyük bir kısmının engelli bireyler için kullanabileceği düzeyde olmaması ve bunun yanında öğren yerleri ile yiyecek-

içecek işletmelerinin yeterli erişilebilirlikte olmaması da diğer önemli eksiklikler olarak görülmektedir. Toplumun ve turizm çalışanlarının engellilik ve engelli turizmi ile ilgili bilinçsiz olması ve onları bilinçlendirmeye yönelik bilinçlendirme çalışmalarının ve eğitimlerin de yetersiz olması engelli turizmini olumsuz etkileyen faktörlerdendir (Tellioglu, 2018:82).

2.7 Engelsiz Turizm

Kişilerin bedensel ve fiziksel bazı kabiliyetlerinden mahrum olmaları durumu engel olarak adlandırılır. Her hangi sebeple oluşan bu engel durumlarından dolayı fiziksel çevre ile erişimleri güçleşmektedir. Bu olanaklar ne kadar kısıtlı ve engelli bireyler için sıkıntılı olsa da onlarda seyahat edebilmeli turizm faaliyetlerine katılabilmelidirler (Evliyaoğlu, 2015:40).

Engelsiz turizm dar anlamda sağlık turizminin bir çeşidi olarak anılan “Gelecek Yaş ve Engelli Turizmi” yaşlı ve engelli turistlerin bakım ve rehabilitasyonu amacıyla (Gezi Turları, Meşguliyet Terapileri, Engelli Aktiviteleri vb.) belirli yerlerde verilen hizmetler kapsamında değerlendirilmekte ve eğitim almış sertifikalı personel tarafından yapılan uygulamaları kapsamaktadır (Özbalcı, 2018:59).

Engellilerin de turizm hizmetlerinden yararlanma hakkı olduğu gerçeğinden hareketle ülkemizde engelli tatil olanakları, tercihleri, ihtiyaçları ve mevcut durumu ortaya koyacak nicel çalışmalar yapılması önemli bir gereksinimdir. Engelli insanlar ile ilgili alınacak kararlarda sivil toplum örgütleri karar mekanizmalarına dâhil edilebilmelidir. Engelsiz turizm yararlanıcıları ev halkıyla birlikte turizm faaliyetlerine onurlu bir şekilde katılmaları durumunda çok daha mutlu vatandaşlar olabilirler (Özbalcı, 2018:61).

2.8 Engelsiz Turizmin Tanımı Ve Önemi

Engelsiz turizm ülkenin genelinde sunulan hizmet ve altyapıyı kullanarak sunulan birçok ürünü içermektedir. Bu ürünler bir tur operatörü tarafından bütünsel halde sağlanabileceği gibi bağımsız bir seyahat programı ile de tercih edilebilir. Her durumda hareket kısıtlılığı olan turist herkes için tam erişim imkânının olduğu seçeneği kullanmayı tercih etmektedir. Engelsiz her bir ürün rakip değil, tamamlayıcı nitelikte değerlendirilmektedir (Özbalcı,2018:23).

Engelsiz turizm, engelli kişilerin toplumdaki diğer kişiler gibi turistik hizmetlerden eşit şekilde yararlanmasıdır. Diğer bir taraftan engelli bireylerin turistik ürünlere ulaşımındaki çevresel etmenler kolaylaştırılmalı ve herkese eşit hizmet sağlanmalıdır (Akdu ve Akdu, 2018:102).

Engelli kişilerin de her insan olduğu gibi bir sosyal yaşamları bulunmaktadır. Turizm ve turizm hizmetlerine erişimde yetersizlik yaşanması hem engelli bireyleri hem de çevresindeki insanların da etkilenmesine neden olmaktadır (Eryılmaz ve Zengin, 2013:55).

Kuyumcuya(2014) göre; özürlü ve özürsüz herkesin beraber seyahat edebildiği, tatil yapabildiği, konaklayabildiği, sosyal mekânlardan faydalanabildiği başka birinin yardımı olmadan bağımsız şekilde hareket ederek ve eşit imkânlar sunan tesislerden faydalanabilmesidir. Başka bir tanıma göre; hareket, görme, işitme ve farklı yetiler kapsamında erişilebilirlik ihtiyaçları olan bireylere bağımsız, eşit ve saygılı bir biçimde çalışan evrensel tasarım ilkeleri içeren turizm ürünleri, hizmetleri ve çevreyi sağlamaktır (Yıldız, 2014:53).

Engelsiz turizmin dayanağı olan iyi ulaşılabilirlik şehirlerin ve bölgelerin turistik ve ekonomik rekabeti için hayatidir. Ulaşılabilirlik coğrafi faktörler, seyahat bağlantıları ve servisleri, iletişim gibi müşterilerin o noktaya ulaşmalarını sağlayan esaslar ile belirlenir. Ulaşılabilirlik konusunda otorite sayılabilecek herhangi bir organizasyon olmadığı için bu konudaki hizmetler paydaş kurumların kontrolünde eş zamanlı olarak yürütülmektedir (Özbalcı, 2018:72).

Turistik faaliyetlerden yararlanabilmek için öncelikli olarak ulaşım altyapısının her bireye eşit olması gerekmektedir. Havalimanlarında, istasyonlarda ve terminallerde engelli bireyleri için düzenlemeler kolaylıklar sağlanmalıdır. Bu konu hakkında eğitilmiş kişiler buralarda görevlendirilmelidir (Kuyumcu 2014).

Engelsiz insanların sahip olduğu sosyal, politik, ekonomik ve kültürel hak ve fırsatlara, engelli kişilerin de sahip olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu haklardan biri olan seyahat ve tatil özgürlüğü, her insan için sosyal ve psikolojik açıdan tedavi edici bir unsurdur. Engelli bireylerin yaşam içinde karşılaştığı çeşitli kısıtlar ve bu kısıtların yarattığı stres göz önünde bulduğunda bu faaliyetlere katılmanın önemi daha da iyi anlaşılabilir.

Engelsiz turizm alanındaki sistem ve hizmetler, iki şekilde değerlendirilebilir. Bu kategoriler mevcut engelli turizm hizmetlerinde karşılaşılan beklentilerden hareket edilerek geliştirilmiştir. Ulaşılabilir seyahat ihtiyacı olan engelsiz turizm pazarı, özellikle düşük sezonda, genellikle refakatli veya gruplar halinde daha sık seyahat ederek daha fazla geri dönüş ziyareti gerçekleştiren ve dünyanın belli bölgelerinde bu ziyaretçileri almaya hazır olan yerler için değerli bir fırsat sunmaktadır (Özbalcı, 2018:64).

2.9 Engelli Bireylerin Seyahat Tercihlerini Etkileyen Faktörler

Toplumda yaşayan tüm herkesin gezmek, eğlenmek gibi sosyal faaliyetlerden bulunma hakkı vardır. Fakat ülkemizde yaşayan engelli kişilerin bu konu hakkında yaşadığı zorluklar bulunmaktadır. Bu kişiler de turizm hizmetlerinden faydalanmak gibi hakları bulunmakla birlikte seyahat etmek onlar için zor olmaktadır. Bu yüzden bu hizmetten yararlanmaları için gerekli düzenlemeler yapılmalı ve onların istek, ihtiyaçları karşılanmalıdır (Çelik, 2019:853).

Özürlü kişilerin yaşadıkları engel dışında seyahat etmeleri konusunda bazı diğer olumsuzluklar da bulunmaktadır. Çevresel olan etmenlerin dışında buldukları psikolojik durumda olumsuzluklar yaratmaktadır. Bu bireylerin turizm hizmetinden yararlanmaları için tesislerinde onlara uygun olarak tasarlanmaları gerekmektedir (Evliyaoğlu, 2015:41).

Seyahat özgürlüğü her bireyin hakkıdır. Engelli bireylerin seyahat özgürlüklerini elde etmeleri ve söz konusu “engelleri” aşım turizme sorunsuzca katılabilmeleri gerekli yasal düzenlemelerin var olması ve uygulanmaya geçirilmesi ile mümkün olmaktadır. Gerekli düzenlemelerin ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılması engellilerin özgürce turizme katılıp seyahat edebilmesi açısından oldukça önemlidir (Önken Şayan, 2018:2).

Engelli bireylerinde sağlıklı insanlar gibi yolculuk yapmaya ve tatile çıkmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Bu doğrultuda turizmin alt yapısını meydana getiren konaklama, ulaşım ve benzeri unsurların engelliler tarafından rahatlıkla kullanmalarını sağlama amacı ile düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Tatil ve seyahat hakkı engelli

bireyler içinde birer hak niteliğinde olmasının kabulüyle birlikte, toplumdaki bütün kesimin bu açıdan bir araya gelmesi yönünde adımlar atılmaktadır (Bağcı, 2017: 17). Engelli bireylerin turizme katılmalarındaki sorun olarak çoğu çalışma erişilebilirlik sorunları üzerinde durmuştur. Fiziksel engelli bireylerin tekerlekli sandalye ve yürümesine yardımcı olacak olan rampa, korkuluk ve asansör gibi fiziksel erişimlerin sağlanması gerekmektedir. Görme, konuşma ve işitme engelleriyle ilgili dokunmatik işaretler, işitme güçlendirme ve dinleme sistemleri, asansörler için sesli işaretler gibi iletişim erişiminin de sağlanması gerekmektedir (Düşünür Yılmaz, 2019:55-56).

Engelli bireyler karşılaştıkları çeşitli sorunlar yüzünden sosyal hayata yeterli düzeyde katılamamakta ve toplumsal hayata uyum sağlayamamaktadır. Onların sosyal hayata katılımını sağlamaya yönelik faaliyetlerin bir parçası olan turizm alanında bazı düzenlemeler yapılırsa da, özürülülerin ve onlarla birlikte seyahat eden bireylerin turizm faaliyetine katılmasını ve bu faaliyetlere erişilebilirliğini engelleyen çok sorunlar bulunmaktadır (Tellioğlu, 2018:82). Engelli bireylerin daha önceki tatil deneyimlerindeki olumsuz seyahat ve tatil tecrübeleri onların turistik faaliyetlere katılmasına engel olan etkenlerdendir.

Engelli insanların turizmde karşılaştığı engel ve kısıtlamalar şöyle ifade edilmiştir:

- **Sosyal ve Kültürel Kısıtlamalar:** Doğu ve batı kültürleri arasında engellilik kavramına dair farklılıklar olduğu ve bu farklılıkların turizmin gerçekleştiği bölgelerde engellilerin seyahat etmesi ve sosyal katılımları üzerinde birtakım etkileri bulunmaktadır.
- **Seyahat Planlama Bilgisi Kısıtlamaları:** Güçlü erişilebilirlik gereksinimleri ve ihtiyaçlarından dolayı engelli kişilerin seyahatleri için daha ayrıntılı bilgiye ihtiyacı vardır ve kendi özel gereksinimleri ile ilgili konularda bilgi aramaktadır. Güvenilir bilginin eksikliği, engelli bireylerin seyahate çıkmalarını kısıtlayan en önemli nedenler arasında yer almaktadır. Engellilerin bilgi alabileceği kaynakların kısıtlı olması ise onların seyahat etmesini önemli ölçüde etkilemektedir. Çünkü erişilebilir destinasyonlara ilişkin yeterli bilgi olmazsa engelli insanlar ihtiyaçlarını karşılayamayacak ve tatil yapmaktan da kaçınacaklardır (Tellioğlu,2018:84).
- **Ulaşım Kısıtlamaları:** Havayolunu kullanan engelli yolcular genel olarak; uçuş programlarının iptal edilmesi, bagajların yanlış yerleştirilmesi, tekerlekli

sandalyelerin kaybolması ya da zarara uğraması gibi konularda sıkıntılar yaşamaktadır. Bunların dışında uzun süren uçuşlar bazı engelli bireylerde uzuv sertlikleri ve eklem iltihaplarına neden olabilmektedir. Ulaşımına dair diğer kısıtlamalar otobüs, tren ve arabalarda da meydana gelebilmektedir. Günümüz otobüs yolculuklarında fiziksel engelli insanlar için hidrolik asansörler bulunmaktadır ve yolcular otobüse iniş ve çıkışlarında kolay bir şekilde taşınabilmektedir. Düşük zeminli otobüsler giderek artmasına rağmen hala tamamen kullanıldığını söyleyemeyiz. Trenlerde ise araç kapıları ile platform arasındaki boşluk oldukça geniştir. Tuvaletler ve kompartımanlar ise tekerlekli sandalye kullanan engelli insanların erişimi için oldukça kısıtlı kalmaktadır (Emiroğlu ve Demirkol, 2014: 923).

- **Erişilebilir Konaklama Tesisleri Kısıtlamaları:** Günümüzde pek çok konaklama işletmesi erişilebilir engelsiz turizmin ne anlama geldiğini bilmemekte ve bu konuda hizmet sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Birçok durumda, konaklama işletmeleri odalarının erişilebilir ve engelsiz olduğunu söylemektedir ancak engelli bireyler odaya girdiklerinde odaları kendilerine uygun bir biçimde tasarlanmış olarak bulamamaktadır. Yine pek çok otelde engelli odaları zemin katlarda birkaç tane bulunmasına rağmen bazen gurup olarak gelen engellilere yetecek sayıda olmamaktadır. Birçok otelde odaların için de ve otelin diğer birimlerinde engelliler erişim sıkıntıları yaşamaktadır. Otellerin çoğu özel park alanlarına sahiptir ancak bunlar otellerin ana girişinden oldukça uzaktadır ve de zaman zaman engelli olmayan bir birey tarafından kullanılmıştır. Diğer bir sorun ise çoğu otel tesisinin engellileri sadece tekerlekli sandalye kullanan engelliler gibi düşünmesi ve bu yönde erişim sağlamasıdır. Otellerden sadece birkaçında görsel ve işitsel araçlar ya da brail alfabesi bulunmaktadır. Bunların dışında pek çok engelli turist tesislerdeki yeme ve içme hizmet alanlarının da erişime güç olduğunu belirtmektedir (Emiroğlu ve Demirkol, 2014: 923).
- **Destinasyon Deneyimi Kısıtlamaları:** Engellilerin gittikleri destinasyonlarda ulaşım, çevre, konaklama ve müşteri hizmetlerinin tutumları turizm deneyimleri üzerinde önemli rol oynamaktadır. Engellilerin gittikleri ve memnun kaldıkları destinasyonların birer sadık müşterisi olduğunu

düşündüğümüzde destinasyon deneyimlerinin olumlu olması o yörenin engelli turistler tarafından tercih edilmesini sağlayacaktır. Engellilerin seyahatleri öncesinde ve seyahatleri esnasında destinasyonlarda karşılaştıkları sorun ve güçlükler göz önüne alındığında; güvenilir bilgi, gelişmiş altyapı ve üst yapılar, engel durumuna uygun kaliteli hizmet ve personelin engelli psikolojisine uygun eğitim alması engelli turizm sektörünün ana standartlar olmalıdır (Birdir ve Karacaoğlu, 2014: 1570).

Engellilerin Tablo.7’de engellilerin seyahat ve turizm faaliyetlerine katılmaları önündeki sorunlar ve güçlükler yer almaktadır.

Tablo 8.Turizm faaliyetlerini etkileyen faktörler

İçsel Engeller		Dışsal Engeller	
Ana Engeller	Ekonomik Engeller	Çevresel Engeller	Birbirini Etkileyen Etkileşimli Engeller
Bilgi Eksikliği	Ekonomik Yetersizlik	Tarihi Yerlere Ulaşmada Problemler	Yeterli Beceriye Sahip Olmama
Sosyal Beceri Yetersizliği	Gelir Farklılıkları	Konaklama Yerlerinin Ulaşabilirliği	İletişim Eksikliği(Konuşma Yeteneğinin Az Olması)
Sağlıkla İlgili Sorunlar	Engellilerin Seyahatlerinde Refakatçiye İhtiyaç Duyulması	Coğrafi Problemler(Dağlar, Tepeler, vb.)	Aktivitelere Katılmada Cesaret Eksikliği
Fiziksel ve Psikolojik Nedenler		Ulaştırma ve Güvenlik	Seyahat ve Konaklama İşletmelerinde Çalışanların Olumsuz Davranışları
Engelliler İçin Seyahatin Hak Olarak Görülüp Görülmemesi		Kurallar ve Yönetmelikten Doğan Problemler	Seyahat ve Konaklama İşletmelerinde Çalışanların Olumsuz Davranışları

Kaynak: (Tellioglu,2018:86); (Yılmazdoğan ve Temizkan, 2014: 162);(Akdu ve Akdu,2018:103).

Tablo 8’de açıklandığına göre engelli bireyler; ana engeller, ekonomik engeller, çevresel engeller ve birbirini etkileyen etkileşimli engellerden etkilenmektedirler. Engelli bireylerin seyahatleri öncesinde bilgiye diğer bireylere göre daha fazla ihtiyacı olmasına rağmen destinasyonlar hakkında yeterli bilgiye ulaşmakta zorlanmaktadırlar. Birçok engelli bireyin toplumdaki diğer bireylere göre turistik faaliyetlere katılmaya daha çok ihtiyacı olmasına rağmen ekonomik yetersizliklerden dolayı bu faaliyetlere katılamamaktadır. Turistik faaliyetlere katılan engelli bireyler ise gittikleri kentlerdeki çeşitli çevresel engeller ile de karşılaşmaktadırlar.

2.10 Engelsiz Turizmin Unsurları

2.10.1. Tatil Planlaması ve Rezervasyon

Engelliler bir başına tatil planı yapmazlar bu onlar için oldukça güç olmaktadır. Bu kişilere sunulacak hizmetlerin tek başlarına planlamaları zor olmakla birlikte seyahat acentaları ile kolaylaşabilmektedir. Engelli kişilerin tatil planlarını yaparken başvurdukları ilk kaynak acentalar olmaktadır (Karacaoğlu, 2012:18).

Engellilere sunulacak tatil planlaması ve rezervasyon ile ilgili uygulamalarda teknolojinin önemi büyüktür. Zamanımızda engelli bireyin tatil planlamasını ve rezervasyonlarını yaparken ilk başvuracağı kaynak internet haline gelmiştir. İnternetin ortaya çıkmasıyla seyahat planlamaları (seyahat bilgilerinin araştırılması, rezervasyon vb.) insanların interneti kullanmalarında ana nedenlerden biri haline gelmiştir. Turizm ile ilgili işletmelerin internet sayfa tasarımları büyük önem taşımaktadır (Kaçmaz, 2014:30).

2.10.2. Seyahat Acentaları ve Ulaşım

Engelli bireylerin en çok şikâyetçi oldukları sektör ise seyahat acentalarıdır. Bunu da seyahat acentalarının engelli insanların engelleri nedeniyle onların profesyonel olarak hizmet vermesini engellediklerini düşünmesi, engellilerle ilgili korkuları ve yanlış tutumlarıdır. Hâlbuki bu düşüncenin yanlış olduğunu engelli bireylerin refakatçileri ile turizme katılımlarından dolayı önemli bir pazar oluşu göstermektedir. Ayrıca personellerin duyarsız davranması ve turizm enstitüsünde çalışan tüm

personellerin engelliler ile ilgili yeterli bilgilerinin olmayışı en büyük sorunlardan biridir (Düşünür Yılmaz, 2019:58).

Turizm ve seyahat faaliyetlerine olan talebin, engelli bireylerin kişisel harcanabilir gelir ile pozitif yönlü bir ilişkisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’de bulunan engellilerin büyük bir kısmının ekonomik yetersizlik sebebiyle bu faaliyetlere katılmadığı açıktır (Karacaoğlu, 2014:34).

Seyahat acenteleri engelli bireylerin ulaşımından konaklamalarına kadar engelli turistler için birçok farklı işlem yürütebilmekte ve bazı seyahat acenteleri de engelli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik turlar düzenleyebilmektedirler. Engelli turistler seyahatlerini seyahat acenteleri ile düzenleyebildikleri gibi tur operatörlerinin vasıtasıyla da organize edilebilmektedir (Özeren, 2019:64).

Seyahat acenteleri engelli bireylere hizmet etme konusunda aşağıdaki temel konuları dikkate almalıdırlar (Atak, 2008: 7-8):

- Tekerlekli sandalye kullanan misafirlerine yönelik işyerlerinde rahatça hareket edebilmeleri için ortam yaratmalı, işyerinin içinde yeteri kadar hareket edebilecekleri alan bulundurulmalıdır.
- Rezervasyon işlemlerini yapan personelin engelli müşterilere yaklaşımı ilk aşamada diğer sağlıklı müşteriler ile aynı seviyede ve şekilde olmalıdır. Daha sonra bedensel engelli müşterilerin kendilerine özel durumları ile ilgili sorular sormaya başladıkları zaman onların engellilik tipleri ve engelliklerinin gerektirdikleri öğrenilmelidir.
- Bedensel engelli misafir ile engelliliğinin gerektirdikleri hakkında konuşurlarken acentenin sessiz bir yeri tercih edilmeli ve bu konuşma sırasında bedensel engeli olan misafirle kontak kuran eleman, daha öncesinden hazır bulunan özel bir bilgi formuna yolculuk sırasında gerekli olabileceğini düşündüğü hususları not etmelidir.
- Gezinlik literatüründe ve diğer tanıtım araçlarında engelli bireylerin elde edebilecekleri imkân ve hizmetler net bir biçimde, kolayca anlaşılacak semboller ile belirtilmelidir.

- Turistlerin gittikleri mekânlarda engelli bireyler için hizmetler listelenmeli, gereksinim duyabilecekleri malzeme ve hizmetlerin varlıkları veya yoklukları ile ilgili bilgi verilmelidir.
- Rezervasyon sistemlerinde olanak ve hizmetlerle ilgili tanıtımlar yapılmalıdır.
- Gelen şikâyetler değerlendirilmeli ve şikâyet hususunda olumsuzluklar giderilmeye çalışılmalıdır.

Engellilerin kullanabileceği yeterli toplu ulaşım araçlarının olmaması, fiziki engellerin bulunması, turistlere de hizmet veren kamu binalarında mimari engellerle karşılaşan ve donanımların yetersiz olması nedeniyle sorun yaşayan engellinin başvurabileceği özel mevkilerin bulunmaması gibi sorunlar mevcuttur. Engelli bireyler katılacakları turlarla ilgili eksiksiz ve tam bilgi almaları gerekmektedir. Ulaşılabilirliğin artırılması ve katılacakları turlarla ilgili de engelli bireylere daha fazla bilgi verilmeli ve bu bilgilerin eksiksiz ve tam olması engelli bireylerin memnuniyeti açısından son derece önemlidir.

2.10.3. Destinasyon

Bireylerin turizm faaliyetlerine katılmak amacıyla sürekli yaşadıkları yerden ayrılarak seyahat ettikleri yerler destinasyon olarak adlandırılmaktadır. Kelime anlamı varış yeri ya da bir seyahat sonunda ulaşılan yer şeklinde açıklanır. Turistin tatil deneyimi destinasyon çevresi ve hizmet altyapısının unsurları ile şekillenmekte ve bir bölgenin başarısı bu unsurlar ile birlikte rekabet gibi faktörlerden de etkilenmektedir (Özbalcı, 2018:72). Destinasyonun ulaşılabilirlik olanaklarını geliştirme, erişilebilir turizm işletmelerinin yatırım olanaklarının gelişmesini sağlamak için hedeflerini koyması gereken stratejilere, yapılara ve faaliyetlere odaklanır ve böylece ziyaretçiyi tatmin edecek genel bir deneyim sağlar.

Turistik destinasyonun gelişimi için servis ve ürünlerin insanların yaşlarına, fiziksel kısıtlamalarına, uygun olması gereklidir. Erişilebilir turizm, erişim gereksinimine sahip kişilerin, evrensel olarak tasarlanmış turizm ürünlerinin, hizmetlerinin, ortamının sunulmasıyla turizme katılmasını sağlar (Uslu Aratoğlu, 2019:24). Bu tanımın kapsamı içinde bebek arabası ile seyahat edenler, engelliler ve yaşlı bireyler de bulunmaktadır.

Bilgilendirme düzeyinin doğru olması gerekmektedir. Ancak destinasyon noktasında kişiler bir takım problemler yaşayabilmektedir. Bazı güzergâhlar için engelliler için hazırlanan broşür ve kataloglar bulunmakta olup; çeşitli engel türleri için bu broşürler ayrıntılı bilgi içerebilir. Ayrıca, engelliler için bilgi içeren bu broşür ve kataloglar genel hatları ile gönüllü kuruluşlar ya da STK'lar tarafından hazırlanmakta olup; bilgilerin zaman aşımına uğraması mümkündür (Ketboğa, 2016:24).

Engelli kişilere yönelik bir destinasyonu pazarlama konusunda o destinasyondaki tüm paydaşlar sorumludurlar. Tüketicinin rezervasyon aşamasından başlayarak, seyahati, konaklaması, destinasyonun ulaşılabilirliği ve erişilebilirliği, destinasyondaki ilgi çekici yerlerin erişilebilirliğini sağlamak için sektördeki tüm paydaşlara görev düşmektedir (Telliöglü, 2018:98).

2.10.4. Konaklama İşletmeleri

Engelli bireylerin konaklama işletmelerine girişleri, giriş güzergâhları, park yerleri zorluk yaşayabileceği yerler arasındadır. Bu güçlükler işletmelerin yapabileceği küçük düzenlemeler ile en aza indirilebilir. Engelli bireylerin araçlarını güvenli bir şekilde park etmeleri, girişlerin uygun olması, kullanacakları alanların rahatça erişilebilmeleri sağlanmalıdır (Kahveci,29-30).

Özürlü kişilerin de toplumdaki diğer insanlar gibi gezmeye, tatil yapmaya hakları bulunmaktadır. Fakat bu kişilerin diğer insanlar gibi tatil planı yapabilmeleri için gidecekleri ve kalacakları yer hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaçları olmaktadır. Konaklama işletmelerinde kendi engel gruplarına göre düzenlemelerin bulunup bulunmadığı gibi ihtiyaçlarını karşılamaları oldukça önemlidir(Yılmazdoğan ve Temizkan, 2014:160).

Engelli turizmüne yönelik uygulanan faaliyetler ülkeler arasında farklılık göstermekle birlikte bazı ülkeler işletme oluşumlarını yasal çerçeveye oturtmakta, bazı işletmeler de geçmiş müşterilerinin deneyimlerine dayanarak fiziksel ve çevresel düzenleme yapabilmektedir (Kaçmaz,2014:32).

TÜRSAB'ın 2008 yılının Şubat ayında Engelsiz Turizm Komitesi'nce Türkiye'de tespit edilen bazı sorunlar şu şekilde yer almıştır (Burak, 2018:65-66):

- Engellilerin kullanabileceği yeterli toplu ulaşım araçlarının olmaması,
- Kentin veya beldenin görülmeye değer yerlerinin, müze ve ören yerlerinin engellilere uygun şekilde tasarlanmaması (engellilerin kullanabileceği

tuvaletlerin olmaması, rampaların uygun şekilde yapılmaması vb. gibi), Kaldırımların engellilerin kullanabileceği biçimde yapılmaması,

- Engellilere yönelik serbest park etme imkânları, uygun işaretlendirmelerin bulunmaması,
- Engellilerin kullanımına uygun telefon kulübelerinin olmaması,
- Kendi arabasıyla ülkemize giriş yapan konuklarımızın sınır kapılarında işlemlerini kolayca yaptırabilecekleri mekânsal düzenlemelerin bulunmayışı nedeniyle sıkıntı yaşamaları. Örneğin pasaport kontrollerinin yapıldığı binalara girişte birkaç basamaklı merdivenin bulunması gibi.
- Turistlere de hizmet veren hastane, sağlık ocağı, karakol gibi kamu binalarında engellilerin bu hizmetler faydalanmasına dönük donanımların yetersizliği, hatta ilk bina girişlerinde bile sorun yaşanıyor olması (bu arada düzenlemeler yapılırken engellilerin yalnızca yürüme değil, görme ve işitme gibi sorunlar yaşıyor olabilecekleri de unutulmamalıdır),

Bölgedeki tüm engel gruplarındakilere yönelik olarak düzenlenecek turlar için konaklama imkânları gözden geçirilmelidir. Bu nedenle seyahat edecek engelli sınıfına uygun konaklama arz kategorisi de farklı olmaktadır. Yararlanıcılar engel durumlarına uygun olarak sunulan hizmetlere göre tercihlerini yapabilirler. Özel sektörün imkânlarına göre belirlenen bu hizmetler mimari düzenlemeler açısından önem teşkil etmekle birlikte ticari işbirlikleri ile tüketiciye ulaşabilmektedir (Özbalcı, 2018:73).

2.11 Dünya Ve Türkiye’de Engellilere Yönelik Çalışmalar

2.11.1 Dünyadaki Çalışmalar

Foggin (2000), doktora tezinde turizm faaliyetlerine katılan engelli bireylerin deneyimleri üzerine bir çalışma yapmıştır. Doğu Kanada da gerçekleştirilen araştırmaya 16 engelli birey katılmıştır. Çalışma sonucunda her türlü turizm faaliyetinde engelli bireylerin erişim engellerinin ortadan kaldırılması yönündedir (Foggin, 2000: 49-250).

Burnett ve Baker (2001), çalışmalarında ABD’de turizm sektörü için engelli bireylerin önemli olduğuna değinilmiştir.

Snyman'ın 2002 yılında Engelli Turistlerin İhtiyaçları çalışmasında engelli bireylerin seyahat edebilme konusunda karşılaştıkları sorunlara vurgu yapılmaktadır (Snyman, 2002: 5-94).

Amanda'nın yaptığı 2003 yılında yüksek lisans tezinde, ABD'de engelli bireylerin turizm alanında ve seyahat açısından yaşadıkları problemler ele alınmıştır. Engellilerin ihtiyaçlarına karşılık olmadığı ve standartlara uygun olmadığı tespit edilmiştir(Amanda, 2003: 4-61).

Rummel (2008), doktora tez çalışmasının fiziksel engellilerin seyahatlerine yöneticilerin gözüyle irdelenmiştir.

Holden (2010), yılında seyahat ve turizm alanında engelli bireylerin yaşadığı zorluklar konusunda az çalışma yapıldığına vurgu yapılmaktadır.

2011 yılında Dünya Sağlık Örgütü Dünya Engellilik Raporu yayımlamıştır(WHO,2011).

2.11.2 Türkiye'deki Çalışmalar

Aratoğlu ve Uslu (2019), Yüksek Lisans Tezi çalışmasında Alanya'da faaliyet gösteren dört ve beş yıldızlı konaklama işletmeleri yöneticilerin bedensel engelli turizmüne yönelik bakış açıları nasıl? Sorusuna cevap aramaktadır. Keskin 2019 Yüksek Lisans Tezi Engelli Bireylerin Yiyecek İçecek İşletmelerinde Yaşadıkları Sorunlar çalışmasında var olan yasalar ve standartlar açısından işletme seçimleri hakkında bilgi vermek amacıyla Ankara da engelli derneklerine üye olan fiziksel ve görme engelliler ile yapılmıştır.

Özeren (2019), Yüksek Lisans Tezi Turizm Paydaşlarının Bakış Açılılarıyla Engelli Turizmi: Konya Örneği çalışmasında dünyada büyük bir pazar dilimi haline gelen engelli bireyleri hem turizme kazandırmak hem de Konya turizminin gelir seviyesini artırmak adına turizm paydaşlarının düşünceleri alınmıştır.

Meriç ve Işık (2019), Van İlindeki Otellerin Engelli Bireylere Uygunluğunu Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma makale çalışmasında Van ilinde yer alan 4 yıldızlı ve 5 yıldızlı konaklama işletmelerinde engellilerin kullandıkları alanların uygunluğu ve eksiklerin belirlenmesi ve engelli bireylerin karşılaşılabileceği sorunlara çözüm önerileri sunulmaktadır

Akın (2019), makale çalışmasında Gaziantep'te 4 ve 5 yıldızlı otel işletmelerinin engellilere yönelik yapmış oldukları düzenlemeleri belirlemektir.

Tellioğlu (2018), Engelli Turizm Pazarlaması: Alanya Araştırması doktora tezi alışması Alanya’da ki engelli turizm potansiyelini ortaya çıkarmaya yönelik olarak alan araştırması yapılmıştır.

Oğuz (2019), Eskişehir Erişilebilir Turizme Uygun Mu? Adlı makale çalışması erişilebilir turizm açısından Eskişehir ili incelenmiştir.

Bağı (2017), Engelli Bireylerin Turizme Katılma Motivasyonları Ve Kısıtları yüksek lisans tezi çalışmasında engelli bireylerin, turizm faaliyetlerine katılmalarına engel olan etmenlerini ve motivasyonlarını belirlemek için yapılmıştır.

Gl ve Gl (2016), makale çalışmasında termal tesislerdeki düzenlemeler ve yeterliliği araştırmaktır.

Tüfekçi ve ndl (2016), Engelli Turizmi Ve Engelli Turizm Pazarı İçin neriler: Antalya İli rneği makale çalışmasında engelli bireylerin, konaklama işletmesi odaklı turizm algılarını belirleyip, engelli turizm pazarına ilişkin öneriler geliştirmektedir.

Diker ve etinkaya (2016), Erişilebilir Turizm Açısından Safranbolu Turizm Destinasyonunun Uygunluğunun Değerlendirilmesi adlı makale çalışmasında popüler bir kültür turizmi destinasyonu olan Safranbolu erişilebilir turizm olanakları açısından değerlendirilmiş, uygun şartların sağlanması ile ilgili öneriler sunulmuştur.

şen, Yetim ve Bilici (2014), Kültür Varlıkları Ve Müzelerin Engelli Turist Ziyaretine Uygunluğunu Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma adlı makale çalışmasında Divriği Ulu Camii Ve Darüşşifası, İstanbul’un Tarihi Alanları, Göreme Mill Parkı Ve Kapadokya, Hattuşa: Hitit Başkenti, Nemrut Dağı, Hieropolis-Pamukkale, Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla-1988), Safranbolu şehri, Truva Antik Kenti, Edirne Selimiye Camii Ve Kllyesi, Çatalhöyük Neolitik Kenti, Bergama ok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı, Bursa Ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu alanlarında araştırma yapılmıştır.

Kaçmaz (2014), Engelli Bireylerin Turizm Deneyimlerine Yönelik Bir Araştırma: Alanya rneği yüksek lisans çalışmasında Alanya destinasyonunu ziyaret eden engelli bireylerin turizm deneyimlerine yönelik algılarını ve memnuniyet düzeylerini araştırmıştır.

Şahin (2012), Engelli Bireylerin Konaklama Tesislerinden Memnuniyet Durumlarının İncelenmesi adlı doktora tezinde Ankara da yaşayan ortopedik ve görme engelli bireylerin kaldıkları konaklama tesisinden memnuniyet durumlarını belirlemektedir.

2.12 Destinasyon Kavramı Tanımı Ve Özellikleri

Turizm destinasyonu, barındırdığı turizm kaynaklarıyla ziyaretçileri kendine çeken ve yoğun turist sayısına sahip olan, birçok kurum ve kuruluşun temin ettiği doğrudan veya dolaylı turizm hizmetlerinin tümüyle bir araya gelmesinden oluşan ürünler bütünüdür (Yüce, 2008:4).

Bir varış yeri turistlerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, gezme eğlence gibi aktivitelere katılabilecekleri ve zaruri ihtiyaç olan yeme içme ve konaklama faaliyetlerini sürdürebilecekleri alt ve üstyapı olanakları ile geliştirilmiş bölge olarak da tanımlamak mümkündür (Kotan, 2018:5).

Hedef yeri ülkenin tamamından küçük ve ülkenin içinde yer alan birçok şehirden büyük milli bir alan ve aynı zamanda muazzam görme cazibesine sahip, nahiye ortamında var olan uygun müşterek gidiş sistemine ve ilerleme gücüne, dâhili gidiş ağıyla ilişkili mıntıklar arası ve yurt seviyesinde geliş sistemlerine ve eğlenme ile ilgili olanakların gelişmesi için gerekli coğrafi koşula sahip yerlerdir diye tanımlanmaktadır (İnanır, 2018:5)

Destinasyonların aynı noktaları, sahip olduğu coğrafi konum kapsamında turistlerin odak noktaları, gereksinimleri ve isteklerine karşılık olarak hizmet aktaran birden fazla öğelerin bir araya gelmesiyle varılacak yer olarak tanımlanmaktadır (Terzi, 2020:14).

İnsanların gezi, seyahat sonucu konaklamalarındaki hedef bölge ve yönelimi ifade etmektedir, denilebilir. Yolculuklarda yetişmek istenen amaca bölge (destinasyon), şahıs aracılığıyla yolculuğunda yetişmeyi kastettiği ya da erişmek istediği radde namına güzide, sınırlı mekan (Sakar, 2012:21).

Destinasyon, bir turizm bölgesi olarak düşünüldüğünde ise ulaşım, yeme- içme, dinlence - eğlence mekânları, park, müze, ören yeri, konaklama tesisleri vb. olanakları barındırması önem arz eden, beraberinde konukları kendisine getirecek

fiziki veya soyut nitelikte bir veya birden çok özellik taşıyan ve aynı zamanda çekiciliğe sahip bir yer olarak tanımlanmaktadır (Atay, 2003: 28-29).

Destinasyonlar, içerisinde doğal zenginlikleri barındıran, yerel halkın sosyokültürel değerlerinden beslenen ve ticari olmayan öğelerin oluşturduğu, ayrıca konaklama tesisleri, özel parklar, spor alanları gibi yapılan ve ticari hedefleri bulunan mekâna ev sahipliği yapan turistik alanları ifade etmektedir (Şahin, 2019:5).

Turizm destinasyonu çerçevesinde ele alındığında, turistlerin, tatil veya günlük ziyaretlerini yapmak üzere bir araya geldikleri ve çok çeşitli unsurları içeren bir kavram olarak da tanımlana bilmektedir(Tankuş, 2020:6).

Destinasyonlar sahip oldukları muhtelif hususlar dolayısıyla bir zamanda değişik ziyaretçi türleri düşüncesince çekim unsuru olma özelliğindedir. Değişik özelliklerle bir destinasyonu ziyaret eden turistlerin beklentileri de farklı olmaktadır. Bu davranış da ziyaretçilerin türlü destinasyon tecrübesi kazanmalarına sebep olur. Aşağıda sıralanan özellikler ön plana çıkmaktadır (Türkeri, 2014: 30-31):

- **Coğrafi ölçeklerin farklılığı:** Yapay ya da doğal olmaları coğrafi anlamda bir farklılık yaratmakla birlikte varış yerleri, sahip oldukları kendilerine has özellikleri sayesinde çekicilik yaratabilmektedirler; bu, varış yerlerin ortak özelliğidir. Çekicilik yaratmak varış yerleri açısından hem bir ortak özellik hem de bir görevdir.
- **Birden çok ürüne sahip olma:** Destinasyonların kapasitesi, nitelikleri vb. göz önünde bulundurulduğunda, gerçek anlamda bir çekicilik yaratabilmek adına birçok farklı ürün, unsura, hizmete vb. sahip olması gerekmektedir. Tüm bunlar, bir destinasyonun, özellikle turistik anlamda pazarlanabilmesi adına süreci kolaylaştırmaktadır.
- **Müşterek mülkiyet yapısına sahip olma:** Destinasyonları oluşturan paydaşlar, birbirlerinden farklı özellikleri söz konusu olmakla birlikte ortak olarak birbirlerine benzer çıkarılara sahip olmaktadır ve varış yerlerinin içerisindeki tüm paydaşlar, söz konusu ortak çıkarılardan beslenerek hayatta kalmaktadırlar. Bu nedenle de varış yerlerinin pazarlama planları oluşturulurken süreçte hem tüm destinasyon paydaşlarına yer verilmekte hem de onların fikirleri ön plana çıkarılmaktadır.

- **Farklı pazarların ihtiyaçlarını karşılama:** Tüm varış yerleri, sahip oldukları nitelikler eşliğinde, ziyaretçilerin farklı beklentilerine cevap verebilecek nitelikte olmaktadır. Bu, destinasyonun doğal niteliklerinin sayesinde olabileceği gibi yapay niteliklerinin de sayesinde olabilmektedir.

Turizmin bir bölgede gelişebilmesi ve o bölgenin talebini artırarak çekici hale gelmesini sağlamak için belli kalite içerisinde oluşturması gereklidir. Bir destinasyon alanın turistik bir alan haline gelebilmesi için turizm bakımından gelişebilir olması ve bir takım kaliteyi içinde barındırması gerekir. Bu nitelikler altı başlık altında sıralanabilir (Terzi, 2020:15):

1. **Cazip olma:** Tabii mimari, kültürel miras, özel olaylar ve diğer çekim unsurları
2. **Ulaşılabilir olma:** Her türlü ulaşım sistemi, bölgeye ulaşım, bölge içi ulaşım, araçlar
3. **İmkânlar:** Konaklama, yeme-içme, eğlence ve seyahat işletmeleri, diğer ek hizmetler
4. **İstenilen Mal:** Gezi operatörleri ve seyahat acenteleri tarafından organize edilmiş turların varlığı
5. **Aktiviteler:** Ziyaretleri sırasında müşterilerin katılabileceği varış yerindeki bütün etkinlikler
6. **Ekstra Hizmetler:** Posta, bankacılık, iletişim araçları, sağlık hizmetleri gibi turistin yararlanacağı tüm hizmetleri ifade eder.

Destinasyonların özellik olarak bir başka sıralaması da şu şekildedir (Güripek, 2013: 53):

- 1) Tarihi, natürel ve kültürel gibi bazı turistik çekiciliklere sahip olması gerekmektedir.
- 2) Seyyahların bireysel özellikleri planında yaşları, meslekleri, eğitimleri, ilgi alanları ve zevkleri ile ilgili durumları da içine almalıdır.
- 3) Gelişim aşamasında çevresindeki alanlarla karşılıklı alışveriş içinde olmalıdır. Destinasyon etrafından soyutlanmış bir alan ya da yer değildir.

- 4) Destinasyonlar birbirlerine uzak ya da yakın olsa da kendilerine özgü niteliklerle birbirlerinden ayrılabilirlerdir. Turistik gelişme aşamasında yerlerin kendine özgü yapıları dikkate alınmalıdır.
- 5) Eski zaman ve yaşama sahip olma özelliği içermelidir. Böyle yerler sahip oldukları tarihi yapılarla daha çok anlam içermekte ve dikkat çekmektedirler.
- 6) Özel turizm çeşitlerine yönelmenin ortaya çıkması ve artması dolayısıyla yeni yerler olma özelliği de olmalıdır. Çünkü bu yerler daha fazla turizm çeşidine ve etkinliklerine sahip olabilmektedir.
- 7) Destinasyonun gelişimi aşamasında ana özellikler korunmalı ve yeni özellikteki yapılanmalar eskileriyle uyum içinde olmalıdır.
- 8) Destinasyonların isimleri hayal gücünü harekete geçiren çekici özellikte olmalıdır. İsimsiz olan yerler yönlendirilmekten uzak kalabilirler.
- 9) Destinasyonların benzer kültürel kimlikleri olsa bile her birinin kendine özgü eski zamanlardan gelen değerleri bulunmaktadır.
- 10) Alan ve çevresi turizm ihtiyacına yanıt verebilmelidir, ancak bu sayede turizm kaynağı özelliği kazanabilirler. Barındırdıkları olanaklar kendi başlarına turizm kaynağı olarak ifade edilemezler.
- 11) Şahıs ve alan arasındaki bağlantı sosyal bir boyut ifade etmelidir. Aile, dostluk, arkadaşlık vb. gibi çeşitli sosyal öğeler aynı alana değişik ifadeler yükleyebilmelidirler.

2.13 Destinasyon Çeşitleri

Destinasyon unsurlarının çok çeşitli olması farklı destinasyon özelliklerini ve çeşitlerini doğurmuştur. Coğrafi bölgelerin yerleşimleri ve sahip oldukları özelliklere bağlı olarak farklı formlarda ortaya çıktığına şahit olunmaktadır. Coğrafi alanların sahip olduğu temel turizm çekiliğine göre ve dolayısıyla da sebep olduğu turizm hareketliliğinin temel motivasyonuna göre değerlendirmek mümkün olabilir (Güvenli, 2019:19).

Destinasyon çeşitleri, insanları seyahate yönelten; zaman (kalış süresi), iklim, uzaklık coğrafi şartlar gibi etkenlere göre de kategorize etmek mümkünken, eğitim,

iş, spor, kültür, tatil, din vb. sebeplerden dolayı seyahate yönelen kişilerin, belirtilen etmenlere göre destinasyon seçtikleri bilinmektedir (Güripek, 2013: 52).

2.13.1. Sundukları Ana Hizmet Alanlarına Göre Destinasyonlar

Destinasyonlar değişik bileşimlerden oluşturulan turizm ürünüdür. Destinasyon tipleri ziyaretçilerin seyahatlerinde arzuladıkları deneyim çeşidine cevap verebilecek tarzda açıklanmaktadır. Pekyaman'ın (2008: 8) görüşüne göre turistik destinasyonlar aşağıdaki şekilde toplanmaktadır:

- 1. Etnik destinasyonlar:** İnsanların ilgisini çeken toplulukların kültürlerini ve yaşama biçimlerini görmek, incelemek amacıyla turistlerin ziyaret ettiği alanlara etnik destinasyon denmektedir.
- 2. Kültürel turistik destinasyonlar:** Anılarda kalmış yöreleri, adetleri, yaşam biçimlerini, lezzetleri görmek, tatmak için ziyaret edilen yerlere kültürel turistik destinasyonlar denilmektedir. Bu destinasyonlar genel olarak kırsal yerlerdir ve yemeklerini yemek, yöresel şenliklerine katılmak, el sanatlarını görmek ve satın almak gibi faaliyetler için ziyaret edilmektedir.
- 3. Tarihsel turistik destinasyonlar:** Tarihi camiler, anıtlar, kiliseler, antik kentler gibi tarihi mekânların olduğu veya tarihi olayların gerçekleştiği yerlere tarihsel destinasyon denilmektedir. Destinasyonları çekici kılmak için tarihi olayları anlatan, canlandıran ses ve ışık gösterileri, rehberler eşliğinde turların yapılması, tarihi mekânların korunması ve aslına uygun restore edilmesi ziyaretçi sayılarını artırmaktadır.
- 4. Çevresel turistik destinasyonlar:** Doğal çevresel çekiciliklerin olduğu, ulusal parkları ve tabiat harikalarını görebilme, yürüyüş ve dağ tırmanışları, kanoyla gezinti, rafting, kamp yapabilme gibi imkanların olduğu yerlere çevresel turistik destinasyon denmektedir.
- 5. Eğlenceye yönelik turistik destinasyonlar:** İnsanların eğlenebildiği, sosyalleşebildiği, spor aktivitelerine katılabildiği, güneşlenip dinlenebildiği hoş ve rahat ortamların olduğu yerlere eğlenceye yönelik destinasyonlardır.

2.13.2. Çekici Olma Durumuna Göre Destinasyonları

Destinasyon çeşitleri çeşitli özellik ve amaçlar doğrultusunda yapılmaktadır. değişik özelliklere ve amaçlara göre yapılmaktadır. Buhalis (2000); turistik çekicilikleri altı başlıkta sıralamaktadır. Bu başlıklar aşağıda açıklanmaktadır (Buhalis, 2000'den Akt. Kaya, 2014: 9).

1. **Kentsel destinasyonlar:** Medeniyetin doğuşundan beri bu destinasyon türü, turizm için önemli olmuştur. İnsanlar kentlere iş, spor, din, tatil, kongre, sergi, eğitim ve sağlık amaçlarıyla ziyaretler yapmaktadırlar.
2. **Kıyı ve tatil köyleri destinasyonlar:** Sahil yerleri ve tatil köyleri geleneksel olarak tatillerde turistlere hizmet vermektedir. Genellikle Kuzey Bölgeleri ve Ülkelerinden gelen seyahatçiler 3S (Deniz, kum ve güneş) turizmi için yıllık tatillerini Güney kesiminde geçirme eğilimindedirler.
3. **Dağ destinasyonları:** Kayak gibi kış sporları ve her mevsimde doğadaki çekicilikleri görmek için tatilciler eğlence amacıyla katılmaktadır.
4. **Kırsal destinasyonlar:** Dünyada şehir hayatı yaşayan insanlar gün geçtikçe çalışma temposundan ve kalabalıktan sıkılıp kendilerini doğaya bırakma istekleri artmaktadır. Son yıllarda kırsal destinasyona talep, artış göstermektedir. Kırsal destinasyonlarda doğa yürüyüşü, kano kullanımı, yayla, balıkçılık, avcılık, kuş gözlemciliği, fotoğrafçılık, ekolojik tarım gibi faaliyetler yapılmaktadır.
5. **Otantik destinasyonlar:** Turizm gelişimi sınırlı, ulaşımı zor, az gelişmiş ve Üçüncü Dünya ülkesi olarak görülen ülkelerdeki destinasyonlara otantik destinasyon denir. Otantik destinasyon ziyaretçileri genellikle macerayı seven ve yerel halk ile iletişim kurmak isteyen ve bozulmamış otantik çevre ile deneyimler yaşamak isteyenlerdir.
6. **Eşsiz-egzotik-özel (seçkin) destinasyonlar:** Belirli destinasyonlar benzersiz ve değerli bir deneyim olarak kabul edildiğinden eşsiz-egzotik-özel (seçkin) bir marka olarak kabul edilmektedir. Bu destinasyonlar insan hayatında bir kez yaşanacak bir deneyim olarak tanıtılmakta ve çok yüksek fiyattan ücretlendirilmektedir.

7. **Kentsel destinasyonlar:** Medeniyetin doğuşundan beri bu destinasyon türü, turizm için önemli olmuştur. İnsanlar kentlere iş, spor, din, tatil, kongre, sergi, eğitim ve sağlık amaçlarıyla ziyaretler yapmaktadırlar.
8. **Kıyı ve tatil köyleri destinasyonlar:** Sahil yerleri ve tatil köyleri geleneksel olarak tatillerde turistlere hizmet vermektedir. Genellikle Kuzey Bölgeleri ve Ülkelerinden gelen seyahatçiler 3S (Deniz, kum ve güneş) turizmi için yıllık tatillerini Güney kesiminde geçirme eğilimindedirler.
9. **Dağ destinasyonları:** Kayak gibi kış sporları ve her mevsimde doğadaki çekicilikleri görmek için tatilciler eğlence amacıyla katılmaktadır.
10. **Kırsal destinasyonlar:** Kırsal turizm hızla gelişmekte, çiftçiler ve kırsal nüfus, seyahatçilerin doğaya geri dönme ve bazı otantik tarımsal süreçleri tecrübe etme isteğinden yararlanmaktadır. Bu nedenle tarımsal tesisler genellikle boş zaman aktivitelerine dönüştürülmektedir.
11. **Otantik destinasyonlar:** Bu destinasyonlardaki turistler, sınırlı turizm gelişimini yaşayan yerlerde otantik deneyimlerin tadını çıkarmaktadırlar. Asya, Güney Amerika ve Afrika'da gelişmekte olan ülkelerdeki az sayıda yerel topluluklar bozulmamış çevreyle etkileşim kurmak amacıyla konforlarından vazgeçmeye hazır maceracı turistler tarafından tercih edilmektedir.
12. **Eşsiz-egzotik-özel (seçkin) destinasyonlar:** Belirli destinasyonlar benzersiz ve değerli bir deneyim olarak kabul edildiğinden eşsiz-egzotik-özel (seçkin) bir marka olarak kabul edilmektedir. Bu destinasyonlar insan hayatında bir kez yaşanacak bir deneyim olarak tanıtılmakta ve çok yüksek fiyattan ücretlendirilmektedir.

2.13.3.Coğrafi Niteliklerine Göre Destinasyonları

Turistik anlamda, konaklamadan ziyade, görsellik anlamında bazı varış yerlerinin sunmuş olduğu coğrafi özellikler ziyaretçiler açısından belirleyici olabilmektedir. Buna göre turistler, gezi tercihlerini yaparken, coğrafi anlamda çekiciliği olan, fark yaratan ve buna istinaden de merak uyandıran yerleri ön plana çıkarmaktadırlar. Coğrafi niteliklerine göre varış yerleri sıralandığında yazın, sadece tatil amaçlı olarak çeşitli imkânlar sunan yerlerdir (Türkeri, 2014: 38).

2.13.4. Mevsimsel Niteliklerine Göre Destinasyonları

Dönemsel anlamda, iklim koşullarının getirilerine göre turistlere gezi ve keşif imkânı sağlayan yerler, zaman içerisinde artık birer turizm noktasına dönüşmüş, bu vesile ile de yeni bir turizm alanı yaratılmıştır. Destinasyonların çeşitlerinden mevsimsel özelliklerine göre sınıflandırılma da şu şekildedir (Atay, 2003: 33):

- Bunaltan şehir kalabalığından uzaktaki sessiz mekânlar: Avcılık, balık tutma ve kırsal turizmi
- Sezonal güzelliklere sahip destinasyonlar: Yayla evleri, yazlıklar
- Sportif faaliyetlere sahip destinasyonlar: Kış kayak alanları ve golf sahaları
- Sene boyunca süren hizmetleri sunan destinasyonlar: termal merkezler, seyahat gemileri
- Canlı kent manzaraları olan destinasyonlar: Şehirleşmiş alanlar.

2.13.5. Birinci ve İkinci Grup Destinasyonları

Atay (2003:32), destinasyonları, buldukları konum, sundukları hizmet, ziyaret edenlerin yapısı, hizmet sunabildikleri sezonların özelliği gibi pek çok kritere göre sınıflandırılabilirdiğini belirtmiştir. Esas olarak da destinasyonları iki grupta incelemektedir.

1. **Birinci grup destinasyonlar:** Tatil, dinlenme odaklı ziyaretçilerin tatil, konaklama, aktivite gibi tatile dair her türlü ihtiyacını karşılayabilecek kapasitede ve gelirini çoğunlukla turizm üzerinden sağlayan tatil beldelerini içermektedir. Örnek olarak Didim, Kumluca gibi beldeler sayılabilir.
2. **İkinci grup destinasyonlar:** Turizm kapsamında ziyaretçilerin odağı olsa da ekonomi olarak turizm gelirlerine bağlılığın ya da odaklığın yüzdesinin çok yüksek olmadığı destinasyonlardır. Örnek olarak İzmir, İstanbul sayılabilir.

2.13.6. Page'in Destinasyon Tipolojisi

Page (1995: 1)'in destinasyon gruplandırması ile ilgili görüşlerine katılarak ve Gültekin (2011: 37)'ye göre; destinasyonlar bir turizm ürünü olarak çeşitli bileşeklerden oluştuğu söylenebilir. Ayrıca destinasyonların birbirinden farklı özellikleri olduğunu söylemek mümkündür. Bu farklılık ve çeşitlilikler kapsamında turistik destinasyonlar şu şekilde gruplandırılabilir:

- Başşehirler (Ankara, Londra, Paris, Tahran, Berlin) ve kültürel başkentler (İstanbul, Roma, Atina,Amsterdam, Madrid,Bağdat,)
- Metropolitan şehirler ve beton şehirler (Brüksel)
- Efsane tarihi şehirler (İstanbul, Roma)
- İç kent sahaları (Manchester)
- Canlandırılmış deniz kıyısı alanları (Sydney Darling Limanı, Harbour,)
- Sanayi kapsamlı şehirler (Tokyo)
- Deniz kıyısı resortları ve kış sporu resortları,
- Spesifik olanak sağlayan konaklamalar
- Turist eğlence alanları (Disneyland, LasVegas, Kıbrıs)
- Kültürel sanat şehirleri (Floransa)
- Sağlık olanaklı hizmetler

2.14 Destinasyon İmajı

Turistlerin seyahat isteklerini etkileyen temel turizm ürünleri bulunmaktadır. Bu turizm ürünlerinden biri olan destinasyonların ziyaret edilmelerini sağlayan önemli unsurların başında ise destinasyon imajı gelmektedir. Olumlu veya olumsuz bir imaj destinasyonu ziyaret edecek turistlerin seyahat kararlarını önemli şekilde etkilemektedir (Çokal, 2019:20).

Destinasyon imajı, geçmişten beri birçok farklı disipline konu olmuş ve farklı şekillerde tanımlanmıştır. Destinasyon imajı, psikolojik bir kavram olarak kişilerin bir yer veya ürün hakkında zihinlerinde oluşan bir resim olarak tanımlanmaktadır (Eren, 2015: 16).

Destinasyon imajının organik imajla başlayıp ikna edici imajla son bulan bir süreci kapsadığı öne sürülmektedir. Organik imaj, kazanılmış tecrübelerle dayanarak daha önceki ziyaretler sonrasında içselleştirilmiş imaj olarak tanımlanmaktadır. İkna edici imaj ise dışarıdan aktarılan ve işlenen bilgi (reklâmlar, yayınlar, haberler, bir takım söylentiler, kulaktan kulağa yayılan haberler) ile oluşmaktadır. Kısaca destinasyon imajı, az da olsa o yer hakkında bilgi sahibi olmakla oluşabilmektedir (Dalkılıç, 2012: 12).

Destinasyon imajı, kişilerin seyahat davranışlarını etkileyen tek bir unsurdan oluşmaktan ziyade birçok unsurun bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Bu da, eğlence ve dinlenme sektöründe imajın oluşum sürecinin, bölgelere göre uygulanacak olan imaj çalışmalarının ve imajın bileşenlerinin farklılık göstermesine neden olmaktadır.

2.15 Destinasyon Yönetimi

Destinasyonu oluşturan tüm unsurların (organizasyon, pazarlama, hizmet kalitesi/deneyimi, bilgilendirme/araştırma, mali durum, girişim sermayesi, ziyaretçi yönetimi, kaynak yönetimi, kriz yönetimi) koordineli bir biçimde yönetilmesi anlamına gelen destinasyon yönetimi, ilgili destinasyonu rekabetçi bir konuma getirmeyi amaçlamaktadır. Destinasyon yönetimi anlayışı, turizmle ilgili faaliyetlerin yönetimini ve günlük işleyişini şekillendirmeye yardımcı olan farklı planlama araçlarının, yaklaşımlarının ve kavramlarının bütünleştirilmesini gerektirmektedir. Destinasyon ile ilgili pazarlama ve hizmet sunumu sonrası etkili bir biçimde uygulanabilecek yönetim, liderlik, eşgüdüm gibi kavramlar yerli ve yabancı ziyaretçiler için uygun bir çevre oluşturulmasını sağlayacaktır. Turistlerin destinasyondan mutlu, huzurlu ve beklentilerini karşılayacak bir biçimde ayrılması, bir sonraki ziyareti için destinasyonu ön planda tutacak, ağızdan ağza pazarlama yöntemi ile de destinasyonu potansiyel turistler açısından etkili kılacaktır (Akyol, 2020:15).

Destinasyon yönetiminde farklı uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Kimi zaman çeşitli yönetici grupları eliyle destinasyonlar ferdi amaçlar yönünde yönetilebilmektedirler. Destinasyonun başarısını amaçlayan yönetimde ise bütün bileşenler, yönetim organizasyonlarının birbirleri arasındaki iletişimini ve işbirliğini sağlamaya yöneliktir. Tek bir destinasyon çatısı altında kendi içlerinde bağımsız olarak rekabet halinde olan ya da birbirini tamamlayıcı özellikte olan bu bileşenlerin işbirliği içinde ortak hareket etmeleri bir tür zorunluluktur. Bu bağlamda destinasyonun nitelik oryantasyonu ve kılavuzluk olabilir (Özdemir, 2007:30).

2.16 Destinasyonların Pazarlanması

Destinasyon pazarlaması, turistik bir bölgenin halihazırda kapasitesi olan pazarlara ve birey bazında seyahat yapanlara pazarlanması çalışmalarını bünyesinde barındıran sistematik bir prosedür olarak tanımlanabilir (Gevenli, 2019:29).

Destinasyon pazarlaması, belli bir yerin sahip olduğu niteliklere göre bir destinasyon kimliği oluşturmak ve bu kimliğin, belirlenen hedef pazarda etkili iletişim aktiviteleri ile çekiciliğini arttırmayı amaçlamaktadır (İlban, 2007:11).

Dünya genelinde yeni turistik yerlerin ortaya çıkması ile turistlerin destinasyon seçenekleri artmıştır. Destinasyon pazarlaması da, turistlerin ilgisini çekmek ve ilgilerinin devamlılığını sağlamak hususunda büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, turistlerin beklentileri dikkate alınarak, gelen turistleri memnun etmek ve yeni turistleri çekmek için destinasyon pazarlaması gerekmektedir (Yavuz, 2019:44).

Destinasyon pazarlamasına coğrafi yönden bakıldığında ise, ulusal bir pazarlama çalışmalarının ögesi olarak görülmekte ve şehir ya da bölgeyi içermektedir (Ersun ve Arslan, 2011: 236).

Destinasyon bölge dışı pazarlamasında ise şehir, ülke, bölge veya kıtalardan ziyaretçi gelebilmesi için uygulanan pazarlama çalışmalarına gereksinim duyulmaktadır. Ziyaretçileri pazarlama çalışmaları dışında destinasyonlar ile ilgili; belgeseller, dizi ve filmler, kitaplar, gezi dergileri, dost önerileri, politika gibi unsurlar veya aynı yere daha önce yapılan ziyaretten kazanılan tecrübeler de bilinçlendirmektedir (Özdemir, 2007: 67).

Destinasyon pazarlama çalışmalarında dikkatli olunması gereken unsurlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Karabıyık ve İnci, 2012: 2-3):

1. Bölge sakinlerinin yaşamlarına katkı sağlamak,
2. Misafirlerin isteklerini temin etmek ve memnuniyetlerini sağlamak,
3. Bölgedeki yatırımcıların karını çoğaltmak,
4. Çevresel, sosyal ve kültürel harcamalar ile ekonomik faydalar arasındaki dengeyi oluşturup, devamlılığını sağlamaktır.

Kentlerin, aynı ülkede turistlere cazip bir şekilde pazarlanabilmesi için hedef kitleye en uygun ürün ve hizmetleri geliştirerek iyi bir şekilde sunulması gerekmektedir.

Genel olarak bir şehrin, ziyaretçilere sunabileceği ürünler dört grupta toplanabilmektedir. Bunlar; (Çakmak ve Kök, 2012: 82-83) :

- Şehrin hareketliliği, gelenekleri, dilleri, mirasları, güvenliği, yerel halkın yaşam tarzı, şehrin fiziksel ve sosyo-kültürel özellikleri,
- Şehirdeki faaliyetler; festivaller, şöenler, panayırılar, tiyatrolar, gösteriler, konserler, müzeler, spor faaliyetleri, gece kulüpleri,
- Şehirdeki konaklama olanakları; oteller, restoranlar, seyahat acenteleri yanı sıra alışveriş mekânları, sahip olunan pazarlar,
- Şehrin ulaşım kolaylığı, bilgilendirme ofisleri ve otopark olanaklarıdır,

Şehrin daha etkili müşterek biçimde pazarlanabilmesi maksadıyla birtakım başarı endekslerinin kentin yararına olacaktır. Bu endeksleri artıran özellikler; iç ve dış faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentin performansını etkileyen iç faktörler kısaca şöyle sıralanabilmektedir (Çakmak ve Kök, 2012: 83):

- Coğrafi konum,
- Tarihi yapısı,
- Doğal yapısı,
- Kültürel yapısı,
- Eğitim alt yapısı,
- Yerel yönetim,
- Endüstriyel alt yapısı,
- Güvenlik unsurları,
- Yerel halkın nüfus yapısı ve turiste bakış açısı,
- İleri görüş birliğidir.

Dış Faktörler (Çakmak ve Kök, 2012: 83):

- Şehrin iktisadi koşulları,
- Şehrin politik koşulları,
- Bölgenin gelişmişlik seviyesi,
- Muhit şehirler,

- Diğer ülkelerin şehir üzerindeki etkileridir.

King'e (2005) göre ise destinasyon pazarlamasının başarılı olabilmesi için destinasyon pazarlayıcılarının bazı konularda dikkatli olması gerekmektedir (King, 2005'dan Akt. Bilgiç, 2019:17-18). Bunlar:

1. Hedefteki ziyaretçilerde pozitif bir etki bırakacak sağlam bir marka imajı oluşturulmalıdır.
2. Misafirlerin memnuniyetini sağlayabilmek için misafirlerin ihtiyaçlarını, beklentilerini ve misafirleri motive eden etkenlerin araştırılması gerekmektedir.
3. Ziyaretçilerle irtibat halinde olunarak tüm gelişmelerin bildirilmesi ve iletişim kanallarının her zaman açık olması destinasyon pazarlamasının başarısını ve kalıcılığını artırabilmektedir.
4. Ziyaretçilere bildirmek için, pazarlama çalışmalarında ziyaretçi tecrübelerinden bahsedilmelidir.
5. Etkili iletişim için reklâm ve tanıtım çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Faal pazarlama çalışmalarıyla gerçekleşen destinasyon pazarlamasında, bölgesel yönetimler ve hükümet gerçekleştirebilecek planlar yapmalı ve pazarlama çalışmalarına ayrılan bütçeyi etkin kullanmayı amaçlamalıdır (Kotan, 2018: 14).

Turizm sektöründe fiyatlandırma karmaşık bir yapıdadır. Her turizm bölgesi, hem ülke içinde hem ülke dışında aynı hizmetleri sunan turizm bölgeleriyle sürekli rekabet halindedir. Turistik ürünün pazarlanmasında rol oynayan en önemli faktörlerden biriside ürünün fiyatıdır. Fiyat hemen hemen her kesimden oluşan turistler tarafından önemsenen bir unsurdur (İlgaz, 2014: 23).

Bir turizm ürününden faydalanmak isteyen turistler, hizmetin sunulduğu yere gitmek zorundadır. Örneğin Pamukkale de başta sağlık turizmi olarak sunulan ve kültür turizmi (travertenler, tarihi alanlar vb.) gibi mekânları görmek, fayda sağlamak isteyen müşteriler; sürekli ikamet ettikleri yerlerden kalkıp Denizli'nin bu beldelerine gelmek zorundadırlar. Zira bu yöredeki faaliyetler, müşterilerin buldukları yere taşınmamaktadır (Durak, 2019:30).

Bir destinasyon içerisinde birden çok ürün olabilir. Ayrıca bir destinasyonun bilinirliğini sağlayan ve bu destinasyona liderlik eden bir ürün vardır. İstanbul denilince Ayasofya ve Sultanahmet, Kars denilince Ani Harabeleri, Erzurum denilince Palandöken bu ürünlere örnek olarak gösterilebilir (Kotan, 2018:15-16).

2.17 Destinasyon Markalaşması

Pazarlamacılar, bir ürün olarak görme eğiliminde oldukları turist destinasyonlarının “rekabet” içerisinde olduklarını iddia ettikleri başka turist destinasyonlarının “farklılaştırılması” ve böylece “rekabet üstünlüğü” elde edebilmesi ve daha çok sayıda tüketicinin turist destinasyonu denilen bu ürünü tüketmesini sağlamak amacıyla destinasyon marka denkliği, destinasyon marka imajı, destinasyon marka kişiliği gibi kavramdan yola çıkarak destinasyon markalama, markalaştırma yahut markalaşması adı verilen yaklaşımları çalışmışlardır (Bayraktaroğlu, 2019:36).

Destinasyon markalaşması üç konu üzerinde birleşmiştir. Bu konular; “marka özellikleri, marka kimliği ve marka iş birliğidir”. İçerisinde marka özellikleri destinasyonun adı, logosuna yoğunlaştırılmış, marka kimliği destinasyonun tabii özelliklerine, kültürüne ve değerlerini bir noktaya toplamıştır. Marka iş birliği ise destinasyonun marka tarzı, markanın bilinirliği ve kalitesi ile kararsızlara yoğunlaşmaktadır. Bütün bunların destinasyonun marka değerini belirlerken bir güç yaratılmasına ya da destinasyonun rekabet avantajı elde etmesine katkıda bulunmasını sağlamaktadır (Çiftçi Aydoğan, 2020:59).

Bir destinasyonun stratejik uyumu uzun vadeli olarak tüm çevrenin bütüncül bir şekilde ele alınarak duruma uygun hedeflerin belirli olması ile ilgili faktörleri açıklamaktadır. Destinasyonun kimliği ve imajı destinasyonu tanımlayan unsurlar olarak nitelendirilmektedir. Destinasyonun başarıyı sağlamasındaki en önemli konulardan birisi paydaşlarla tüm yönetim sürecinin birlikte yönetilmesi için gerekli olan koşulların olup olmaması olduğu söylenmektedir (Çiftçi Aydoğan, 2020:59).

Destinasyon markası; destinasyonun incelenip en uygun marka stratejilerinin oluşturulmasıyla gerçekleştirilebilir. Bir destinasyonun marka olabilmesi için her şeyden önce önemli değerlerinin ve çekiciliklerinin bulunması gerekir. Destinasyona

gelen turistlerin her türlü olumlu ya da olumsuz deneyimleri destinasyon markasına ve imajına etkide bulunacaktır (Ersoy, 2019:7).

Destinasyon markası özellikle destinasyona yapılan ziyaretten edinilen deneyimin güzel yönlerini anımsatarak güçlendirmektedir (Yılmaz ve Çizel, 2000'den Akt. Akça, 2020: 42), bir destinasyonun markalaşması sonucunda sağlanan yararları aşağıdaki şekilde aktarmaktadır:

- Destinasyon Markası destinasyonun tanınırlığını ve ayırt edilebilirliğini sağlamaktadır.
- Destinasyonun kimlik kazanmasını ve pazar bölümlenmesini kolaylaştırmaktadır.
- Destinasyona yönelik güven algısı yaratarak risk azaltmaya katkı sağlamaktadır.
- Destinasyonun çekiciliğini arttırmaktadır.
- Destinasyonun bir marka haline gelmesi, destinasyonu oluşturan bileşenlerin de markalaşma sürecine katkı sağlamaktadır.
- Destinasyona olan bağlılığın artırılmasına katkı sağlamaktadır.
- Destinasyonun yeniden tercih edilmesine yardımcı olmaktadır.
- Destinasyona ait markanın sürekliliğini sağlamaktadır.

Destinasyon markalaşması için yapılması gerekenler farklı stratejilerle aşağıdaki gibi de sıralanabilir(Özsezgin,2019:55);

- Farklılıkları vurgulayarak,
- Slogan belirleyerek,
- Dikkat çekerek,
- Konsept belirleyerek,
- Sanatçılarla çalışarak,
- Doğru konumlandırma yaparak,
- Reklâm vererek,
- Marka mekânlar oluşturarak,

- Sıra dışı olarak.

Uluslararası pazarda tanınmak ve ziyaretçi çekmek isteyen destinasyonlar stratejik çalışmalar sonucunda bunu başarmışlardır. Örneğin; Kapadokya'nın doğal olaylar sonucu oluşmuş Peri Bacaları ve balon turlarını kullanarak kendini farklılaştırmayı başardığı söylenebilir. Hatay, yerel halkın hoşgörüsünü ve farklı inançlara sahip toplumunun yıllar boyunca huzur ve barış içinde yaşamasının avantajını kullanarak markalaşma yolunda ilerlemektedir (Özsezgin,2019:55). İstanbul, tarih boyunca çeşitli devletlere başkentlik yapmış olması sebebiyle imparatorluklar başkenti olarak kabul edilmekte, çok sayıda tarihi ve kültürel değerlere ev sahipliği yapmasından dolayı da her yıl milyonlarca turisti ağırlamaktadır. İstanbul coğrafi konumunun da etkisiyle hem ulusal hem de uluslar arası pazarda marka olmuş destinasyonlardan biridir.

3. KASTAMONU

3.1. Tarihi

Kastamonu arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmalarına bakıldığında geçmişten günümüze kadar tarihi bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Tarihi bir yapıya sahip olmasına karşın geçmiş dönemlere ait bilgiler yetersiz olmaktadır. Yapılan çalışmalara bakılarak Kastamonu'nun Paleolitik dönemle birlikte neolitik, kalkolitik ve erken tunç dönemlerine ait buluntulara da rastlanmaktadır (İbret,Aydınözü,Uğurlu;2015.243)

Kastamonu eski bir yerleşim yeri olarak bilinmektedir. Kastamonu MÖ. 18. Yüzyılda Gasların yerleşim yeri olurken, sırasıyla Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Pontuslular, Romalılar ve Bizanslılar yönetiminde bulunmuştur. Romalılardan kalma Taşköprü ilçesinde Paflagonia eyaletinin merkezi konumunda Pompei-Polis höyüğü bulunmaktadır. Bizans hanedanı Komenoslar tarafından ise Kastamonu Kalesi yapılmıştır ve tarihi anlamda önemli olmaktadır (KUZKA,2017).

Osmanlı Devleti zamanında 1460 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Sinop ile birlikte Candaroğlu beyliğini ortadan kaldırarak Kastamonu'yu da ele geçirmiştir. Diğer bir yandan milli mücadele döneminde önemli bir lojistik merkez olmuştur ve milli mücadele döneminde önemli rol oynamıştır. Ankara'ya cephane, silah, yiyecek, giyecek, para sevkiyatı İnebolu-Kastamonu üzerinden yapılmıştır (İbret vd.2015:243).

3.2. Coğrafi Konum

Kastamonu Batı Karadeniz bölgesinde yer almaktadır. Yüz ölçümü 13108 kilometrekaredir, rakımı ise 775 metredir.İl genel olarak engebeli bir yapıya sahiptir ve kuzey kısmında Batı Karadeniz dağları bulunmaktadır. Sahil kısmına paralel Küre Dağları, il merkezinin kuzeyinde ise Ilgaz Dağları yer almaktadır. İlin komşularını; doğusunda Sinop, Batısında Bartın ve Karabük, güneyinde Çankırı ve güneydoğusunda Çorum oluşturmaktadır. Kuzey kısmının tamamını Karadeniz oluşturmakla birlikte Karadeniz de 170 kilometre ile en uzun sahil şeridine sahip il

konumundadır. İlde iki çeşit iklim tipi bulunmakla birlikte kuzey kısmına Karadeniz iklimi görülürken iç kısımlarda kıyıya uzanan Küre dağlarının etkisiyle karasal iklim hüküm sürmektedir (Ünal İbret;2019:21).

3.3 Nüfus

Kastamonu ili nüfusu: **379.405**'tir. Bu nüfusun %62,67'si şehirlerde yaşamaktadır. İlin yüzölçümü 12.478 km²'dir. İlde km²'ye 29 kişi düşmektedir. İlde yıllık nüfus % 1,04 oranında azalmıştır. 04 Şubat 2020 [TÜİK](#) verilerine göre merkez ilçeye beraber 20 İlçe, 20 belediye, bu belediyelerde 173 mahalle ve ayrıca 1.054 köy vardır(TUIK,2020).

Tablo 9.Yıllara Göre Kastamonu Nüfusu

Yıl	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Toplam Nüfus
2007	176.954	183.412	360.366
2008	176.832	183.592	360.424
2009	177.152	182.671	359.823
2010	178.875	182.347	361.222
2011	177.666	182.093	359.759
2012	177.647	182.161	359.808
2013	183.188	184.905	368.093
2014	183.564	185.343	368.907
2015	184.585	188.048	372.633
2016	188.039	188.906	376.945
2017	184.289	188.084	372.373

Kaynak: <http://www.kastamonu.gov.tr/>

3.4 Ekonomik Yapısı

Kastamonu'da % 59'unun ormanlık ve fundalık olması arazi yapısının engebeli olması, kışların da uzun ve sert geçmesi gibi sebeplerden dolayı ürün çeşitliliği az sayılmaktadır. İklim şartları bazı yörelerinde meyvecilik için uygun olsa da genel olarak hava şartları ilkbaharda yaşanan don olayları ile ekonomik değerinin olmasını zorlaşmaktadır. Bu yüzden meyvecilik istenen düzeyde olmamaktadır. Yaşanan bu olumsuzluklar karşısında hayvancılık faaliyetleri gelişmiş ve ekonomik girdi

sağlamaktadır. İl genelinde yetiştirilen tarım ürünleri arasında buğday, arpa, mısır, pirinç, nohut, şekerpancarı, patates ve sarımsak bulunmaktadır.

Kastamonu sanayisinde ön plana çıkmakta olan tarım ve orman ürünleri olmaktadır. İl genelinde üç adet sanayi bölgesi bulunmakta, biri il merkezinde diğerleri de Tosya ve Seydiler'de yer alır. Yer altı madenleri bakımından ilde bakır, civa, kuvarsit, kromit, feldspat, boksit ve mermer gibi rezervler bulunmaktadır. İlde Küre ilçesinde bakır madeni yoğun olarak bulunmaktadır, önemli bir ekonomik gelir sağlamaktadır(Kuzka,2017)

3.5 Ulaşım

Ankara ve İstanbul olmak üzere iki önemli ulaşım merkezi karşımıza çıkmaktadır. İstanbul Kastamonu arası 530 kilometre Ankara ile 220 kilometre olmaktadır. Aynı zamanda ulaşım bu iki ille sınırlı olmayıp diğer illerden de karayolu ve otobüs seferleri ile ulaşım sağlanmaktadır. İlde açılan havalimanı ile de haftanın belirli günleri uçak seferleri düzenlemektedir (<http://kastamonu.gov.tr/ulasim>).

3.6 Kültür

Kastamonu geçmişten gelen tarihi ve kültür birikimi ile zengin bir ildir. Anadolu Türk-İslam kültürünün önemli bir merkezi konumundadır. O günden ve daha sonrasında fetheden devletler ile inşa edilmiş hala günümüzde var olan mimari eserleri, yer isimleri gibi halkın yaşantısına da etki ettiği görülmektedir (Kuzka,2017).

3.7 Turizm Çeşitleri

3.7.1 Kış Turizmi

Ilgaz dağı Kastamonu ve Çankırı illeri arasında sınır oluşturur ve Kastamonu'nun kış turizm merkezidir. İl merkezine olan uzaklığı kırk kilometre olup yılın önemli kısmında karlı olmaktadır. Diğer bir yandan dağ Ilgaz dağı milli park sınırları içerisindedir. En yüksek tepesi olan Hacet tepesi 2587 metredir. Ilgaz dağı kış sporları için önemli bir turizm merkezidir (www.kastamonu.ktb.gov.tr).

3.7.2 İnanç Turizmi

Kastamonu da yer alan inanç merkezlerinin çoğu Türk-İslam kültüründen kalan dinsel anlamda kullanılan yapılardır. 800 yıllık geçmişi olan bu yapılar hala kullanımda olup ilin geçmişle bağlantı kurmasına olanak sağlamaktadır. İlde Selçuklu, Candaroğulları ve Osmanlı dönemlerinden kalan pek eser bulunmakta ve inanç turizmi açısından yerli yabancı turistlere ev sahipliği yapmaktadır.Şeyh Şaban-1 Veli külliyesi inanç turizmi bakımından en çok ziyaret edilen yerlerdendir. . İl genelinde birçok külliye, cami ve türbeler bulunmaktadır. Bunlar arasında ziyaret edilmek istenen mekânlar Hepkebirler Camii ve Türbesi, Aşıklı Sultan, Hatun Sultan, Benli Sultan, Sacayaklı Sultan, Karanlık Evliya, Abdülfettah-1 Veli türbeleri ilk arasında yer almaktadır (İbret,Aydınözü,Uğurlu,2015.247).

3.7.3 Deniz Turizmi

Karadeniz de en geniş sahil şeridinde sahip Kastamonu 170 kilometrekarelik bir sahil şeridinde sahiptir. Bu sahil şeridi üzerinde 6 ilçesi bulunmakta olup bu ilçeler; Cide, Doğanyurt, İnebolu, Abana, Bozkurt ve Çatalzeytin olmaktadır. Karadeniz'in engebeli yapısından dolayı Kastamonu kıyı yapısı doğal koy ve barınaklarla da farklılık göstermektedir (İbret, 2004,160).

3.7.4 Doğa Turizmi

Küre Dağları Milli Parkı

Küre Dağları Milli Parkı, Bartın ve Kastamonu illerinin sınırları içerisinde yer almakta olup 2000 yılında Milli park ilan edilmiştir Türkiye de bioçeşitliliği korumak için milli parkta ilk defa tampon bölge kavramı oluşturulmuştur. Genel yapısı itibari ile karstik bir yapıya sahip olan parkta kanyon, şelale, mağara gibi birçok jeolojik oluşum bulunmaktadır. Türkiye'de korunması gerekli 9 noktadan birisi olup 2012 yılında pan park ilan edilmiştir. Pan park yabani hayatın korunması konusunda odaklanan bir kurumdur. Ülkemizde de bu ünvanı ilk defa alan park olmaktadır.Milli Park içerisinde görülmesi gereken yerler arasında Valla Kanyonu, Horma Kanyonu Geçişi, Ilgarini Mağarası, Armutlu Çayırı gelmektedir (Orman Su İşleri Bakanlığı,2013).

Valla Kanyonu

Valla Kanyonu Pınarbaşı ilçesine 26 km uzaklıkta yer almaktadır. Kanyon 800-1200 metre arasında yüksekliğe sahiptir ve bünyesinde yırtıcı kuşları barındırmaktadır. Kanyonu profesyonel gruplar tarafından gerekli donanım sağlanarak rehber eşliğinde gezmek mümkündür.

Çatak Kanyonu

Kanyon Azdavay ilçesine 7 km mesafede yer almaktadır. Altı kilometresi araç ile, bir kilometresi de orman yürüyüşü ile ulaşılan 900 metre yükseklikte yer alan seyir terası bulunmaktadır. Kanyon 8 km uzunluğunda olup yüksekliği 400-880 metre arasında değişmektedir. Kanyonun bu yükseklikteki kayalıklarında kartal, atmaca, doğan gibi yırtıcı kuşların yanı sıra ayı, ceylan gibi diğer tüm yabani hayvanları bünyesinde barındırmaktadır. Kanyonun teçhizatsız geçilmesi mümkün değildir.

Horma Kanyonu

Kanyon uzunluğu dört kilometre olup içinden Zarı çayı geçmektedir. Kısa bir kanyon olmasına karşın gerekli ekipmanlar olmadan geçmek mümkün değildir.

Ilgarini Mağarası

Mağara Pınarbaşı ilçesine 36 kilometre uzaklıkta olup, uzunluğu 858 metre, derinliği 250 metredir. Mağaraya iki saatlik bir yürüyüş ile ulaşmak mümkün olmaktadır fakat ormanlık alanda kaybolma ihtimaline karşı rehber eşliğinde gidilmelidir. Mağara içinde birçok sarkıt ve dikitler bulunduğu gibi Geç Roma ve Bizans dönemlerine ait şapel, mezarlar ve sarnıçlar da görülebilir.

Ilıca Şelalesi

Pınarbaşı ilçesine Ilıca Köyü içindeki şelale ilçeye 12 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır ve 15 metre yükseklikten aşağıya dökülmektedir. Şelalenin döküldüğü yerde ve çevresinde oluşan doğal bitki örtüsü güzel görüntüler ortaya çıkarmaktadır.

3.7.5 Külliye Ve Camiler

Yılanlı Külliyesi

Selçuklu döneminde inşa edilen ve darüşşifadan geriye kalan sadece giriş kapısıdır. Türbe duvarları moloz taşından yapılmış, çatısı ahşap üzeri kiremit kaplıdır. Türbede Abdülkadir Geylani hazretlerinin evladından Abdül Fettah-ı veli ve aile efradı yatmaktadır (Behçet, 1998, 52).

Atabey Külliyesi

Atabey Muzaffereddin Yavlak Aslan Bey tarafından 1273 yılında yapılan şehrin en eski camisidir. Kırk direğin üzerine oturtulan ahşap bir tavanı olduğundan halk arasında Kırk Direkli Cami denilmektedir. Diğer bir yandan Bizanslılardan Cuma günü alındığı ve ilk Cuma namazının burada kılındığından dolayı Fetih Camii ismini de almaktadır. 1273 yılında Selçuklu Atabeyi Emir Hüsametdin Çoban Bey Kastamonu'yu fethettiğinde Cuma namazı vakti olduğundan dolayı ilk cuma namazında çıktığı minberde hutbeyi kılıcıyla okuduğu bilinmektedir. Cami 1800, 1871, 2009 yıllarında tadilat görmüştür (Çifci, 2006,81-83).

İsmail Bey Külliyesi

Candaroğulları Beyliği'nin son hükümdarı İsmail Bey tarafından yaptırılan külliye içerisinde cami, türbe, medrese, han, hamam ve kütüphanede bulunmaktadır. Döneminin ilim ve ticaret üssü konumundadır. Külliye içerisinde yer alan deve hanı ve medrese Kastamonu Valiliği tarafından düzenlenerek turizm amaçlı kullanılmaktadır (Kankal,2004. 321).

Nasrullah Camii

Osmanlı İmparatorluğu zamanında inşa edilen cami tarihte önemli olaylara şahitlik ederek Kastamonu'nun sembolü konumundadır. Şehrin merkezinde bulunan cami, meydan, şadırvan, köprüsü ve daha sonra yapılan medrese ile külliye görünümündedir. 1506 yılında Nasrullah Kadı tarafından köprü ve şadırvan içindeki

su havuzları ile birlikte yaptırılan cami, Kastamonu'nun en büyük camisidir. Milli Mücadele yıllarında, Mehmet Akif Ersoy Nasrullah Camii'nde de vaaz vermiş ve aynı zamanda Milli Marş'ımız olan İstiklal Marşı TBMM'de kabulünden önce ilk defa burada okunmuştur(Çifci, 2006, 8-24).

Hız. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi

Bölgedeki en önemli inanç merkezlerinden biri Şeyh Şaban-ı Veli ve ona ait olan külliyesidir. Anadolu da Mevlana ve Hacı Bektaş-ı Veli'den sonra gelen Hız. Pir Şeyh Şaban-ı Veli kendi tarikatını kurmuştur. Külliyenin yapım tarihi 1470/80–1650 yılları arasındadır. Külliye içerisinde camii, türbe, asa suyu, şadırvan, kütüphane, dergâh evleri ve bir de Vakıflar Bölge Müdürlüğüne ait Vakıf Müzesi yer almaktadır(Behçet, 1998.105; Zengin, 2002.,71-73).

Yakup Ağa Külliyesi

İlk yapımına Yavuz Sultan Selim'in hocası Halimi Çelebi cami olarak başlamıştır. 1547 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın Hazine Reisi Yakup Ağa camiyi tadilat ederek yanına medrese, imaret, misafirhane ve sıbyan mektebi inşa ettirerek yapıyı külliye haline getirir (Kankal, 2004, 337)

Benli Sultan Külliyesi

Külliye Kastamonu merkeze 27 kilometre uzaklıkta bulunan Ahlat Köyü'nde yer alır. Külliye hakkında yazılı kaynak yok denecek kadar azdır. Gerçek isminin Muhyiddin olduğu ve 15. yüzyılda yaşadığı düşünülmektedir. Özellikle Şeyh Şaban-ı Veli'nin yakın bir dostu olduğu ve Şaban-ı Veli'den büyük olduğu efsaneler arasında geçmektedir. (URL-3,2020)

Mahmut Bey Camii

Kastamonu merkeze 18 kilometre mesafede Daday ilçesinin Kasaba Köyü'nde yer almaktadır. 1366 yılında Candaroğulları Beyliği zamanında cuma camii olarak yaptırılmıştır. Dış duvarları moloz taştan yapılmış olan caminin iç kısmı tamamen

ahşap olmakla birlikte sadece mihrap da alçı kullanılmıştır. Caminin ahşap yapısı bindirme tekniğiyle yapılmıştır ve metal hiçbir çivi kullanılmadığından dolayı ülkemizde sayılı eserlerden kabul edilmektedir. Caminin önemli bölümlerinden birisi Ankaralı Mahmut oğlu Abdullah tarafından yapılan kapısıdır. Türkiye’de az örneği bulunan bu kapı güvenlik nedeniyle Kastamonu Etnografya müzesine kaldırılmış yerine benzeri monte edilmiştir. Cami içerisindeki süslemeler orijinalliğini korumaktadır. UNESCO dünya miras merkezince yapılan değerlendirme sonucunda kasaba köyü Mahmutbey Camii Dünya Mirası listesine girmeye hak kazanmıştır(Yaman, 2003.53)

3.7.6 Konaklar

Kastamonu’da kent merkezinde yer alan 564 adet taşınmaz kültür varlığından 400 tanesi bir asrı devirerek günümüze kadar gelmiştir. İl Batı Karadeniz Bölgesi’nin konak yoğunluğu en çok olan yerlerindedir. Kastamonu’da konaklar, şehrin kimliğini yansıtmakla birlikte hgunüzmüze kadar kimliklerini korumuşlardır (URL-2.2020).

Kastamonu’da yer alan konaklarda sivil mimarlık yapılarının inşasında komşunuzun güneşini, gölgesini ve manzarasını engellemek ile bulunduğu alanı en iyi şekilde değerlendirme düşüncesi, en iyi şekliyle görülmektedir(URL-3,2020).

İsmailbey Konağı

İsmailbey Konağı, adını Fatih sultan Mehmet’in dayısı olan Hacı İsmail Ağa’dan almaktadır. Hacı İsmail Ağa İstanbul’un fethinde önemli bir rol oynamıştır. Konakta İsmail Ağa’nın Kastamonu’da valilik yaptığı dönemden kalma bir miras olup şu anda otel ve restoran olarak işletilmektedir (URL-2.2020).

Sinanbey Konağı

Konak il merkezinde Hepkebirler Mahallesi Sinanbey Camii yakınında yer alır. Otel ve restoran olarak malikleri tarafından işletilmektedir (URL-4,2020).

Uğurlu Konağı

Konak il merkezinde Hepkebirler Mahallesi Eflanili Sokağında yer alır. 1910 yılında Eflanili ailesi tarafından inşa edilmiş olup halen yöresel yemeklerin sunulduğu restoran olarak kullanılmaktadır(URL-4,2020).

3.7.7 Anıtlar Ve Müzeler

Arkeoloji Müzesi:

Kastamonu kent merkezinde yer alan müze binasının planı Mimar Kemaleddin Bey tarafından çizilmiştir. 1917 yılında İttihat ve Terakki Teşkilatı olarak kullanılmıştır. 1921 yılında İstiklal Mahkemesi olarak hizmet veren bina, 1945 yılına kadar Türk Ocağı, Halk Fıkrası ve Kastamonu Gençlik Teşkilatı binaları olarak da işlev görmüştür.Müzedeki Hitit, Frig, Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerine ait çeşitli eserlerin yanı sıra Candaroğulları Beyliği ve Osmanlı dönemine ait eserlere de müzede yer verilmiştir. Küçük bir bölümünde ise Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 1925 yılında yaptığı Kastamonu gezisinde kullandığı çeşitli eşya ve araçlar bir arada sergilenir (İbret vd., 2015.261)

Etnoğrafya Müzesi:

1879-1881 yıllarında Mir Liva Sadık Paşa tarafından haremlik selamlıklı olarak üç katlı şekilde yaptırılmıştır. 1997 yılında Etnoğrafya Müzesine dönüştürülmüştür. Müzede Kastamonu'dan kalma eski fotoğraflar, Kastamonu el sanatları el zanaatları gibi eserlerden oluşan bölümler bulunmaktadır (İbret vd., 2015.261).

Şeyh Şaban-ı Veli Vakıf Müzesi:

Müze 2006 yılında Kastamonu ve bölgesindeki vakıf eserlerini ve Şeyh Şaban-ı Veli ve külliyesinde kullanılan eşyaların korunması, sergilenmesi için açılmıştır. Müzede kandiller, el yazmaları, Şeyh Şaban-ı Veli'nin kişisel eşyaları, halılar ve hatlar sergilenmektedir. Diğer bir yandan Şeyh Şaban-ı Veli'nin kişisel eserleri, 1600'lü yıllardan kalma ve çok önemli bir geleneği gösteren Sadaka Taşı, 1182 yılından kalma el yazması Kuran-Kerim'de müzede yer alan eserlerdendir (İbret vd., 2015.261).

Mimar Vedat Tek Kültür ve Sanat Merkezi 75. Yıl Cumhuriyet Müzesi:

Kastamonu Hkmet Konağının Mimarı olan Mimar Vedat Tek adına 2000 yılında Kültür Merkezi oluşturulmuş, 2007 yılında yapılan eklemelerle günümüzdeki görünümünü almıştır(www.kastamonu.ktb.gov.tr).

Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi

Valilik Konağı altında bulunan Kent Tarihi Müzesi, 29 Ekim 2002 tarihinde hizmete açılmıştır. Müzede Kastamonu tarihine ışık tutan fotoğraflar ve kütüphane bulunmaktadır. Müzenin en önemli eserleri arasında, Atatrkn Kastamonuya gelişi sırasında kullanılan halı (1907), dönemin Sana-i Nefise (Sanat Mektebi) okulunda yapılan piyano (1904-1907) gibi önemli eserler bulunuyor(URL-4,2020).

Atatürk ve şerife Bacı Heykeli

Heykel Kastamonu Cumhuriyet Meydanında yer almaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundaki mücadeleyi tanımlayan heykel grubu ile Kurtuluş Savaşı sırasında Kastamonulu kadınların İneboludan Ankaraya kağnılarla silah ve malzeme taşımalarını simgeleyen anıt bulunmaktadır. Bu anıt Heykeltıraş Prof. Tankut ktem tarafından yapılmış ve 1990 yılında da meydandaki yerine konulmuştur.

4. YÖNTEM

4.1.Araştırmanın Amacı

Dünya üzerinde engelli bireylerin önemli bir sayıda olduğu görülmektedir. Engelli bireyler sosyal yaşamlarında birçok sorun yaşamakta kendilerini bu yaşamdan soyutlamak zorunda kalmaktadır. Engelli bireylerin de gündelik yaşamlarında zorlanmamaları için onlara yardımcı olacak düzenlemeler yapılmalıdır. Bu yargı turizm alanında da geçerlidir. Engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmaları için bazı gereksinimlerinin karşılanması gerekmektedir. Onların turizm faaliyetlerine katılmalarına engel olabilecek olumsuzluklar ortadan kaldırılır ya da en aza indirilirse turizme katılma hususunda istekli olacaklardır. Engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmalarını kolaylaştıracak düzenlemelerin olması onların kendilerini iyi hissetmelerini sağlayacaktır. Kendilerini iyi hissetmeleri turizm faaliyetlerine tekrar katılmalarını sağlayacak ve engelli turizmi geliştirecektir. Çalışmanın amacı Kastamonu'nun engelli turizm açısından ne durumda olduğunu, eğer yapılan bir düzenleme var ise bu düzenlemelerin hangi düzeyde olduğunu ortaya koymak, diğer bir yandan da bu konu hakkında öneriler sunmaktır. Tez amacına koşut araştırmada yanıt aranan sorular:

- Kastamonu engelsiz turizme uygun mudur?
- Engelli bireylerin Kastamonu kent merkezi ziyaretlerini kolaylaştıracak düzenlemeler var mıdır?
- Şayet var ise ne ölçüde yeterlidir? biçiminde sıralanmaktadır.

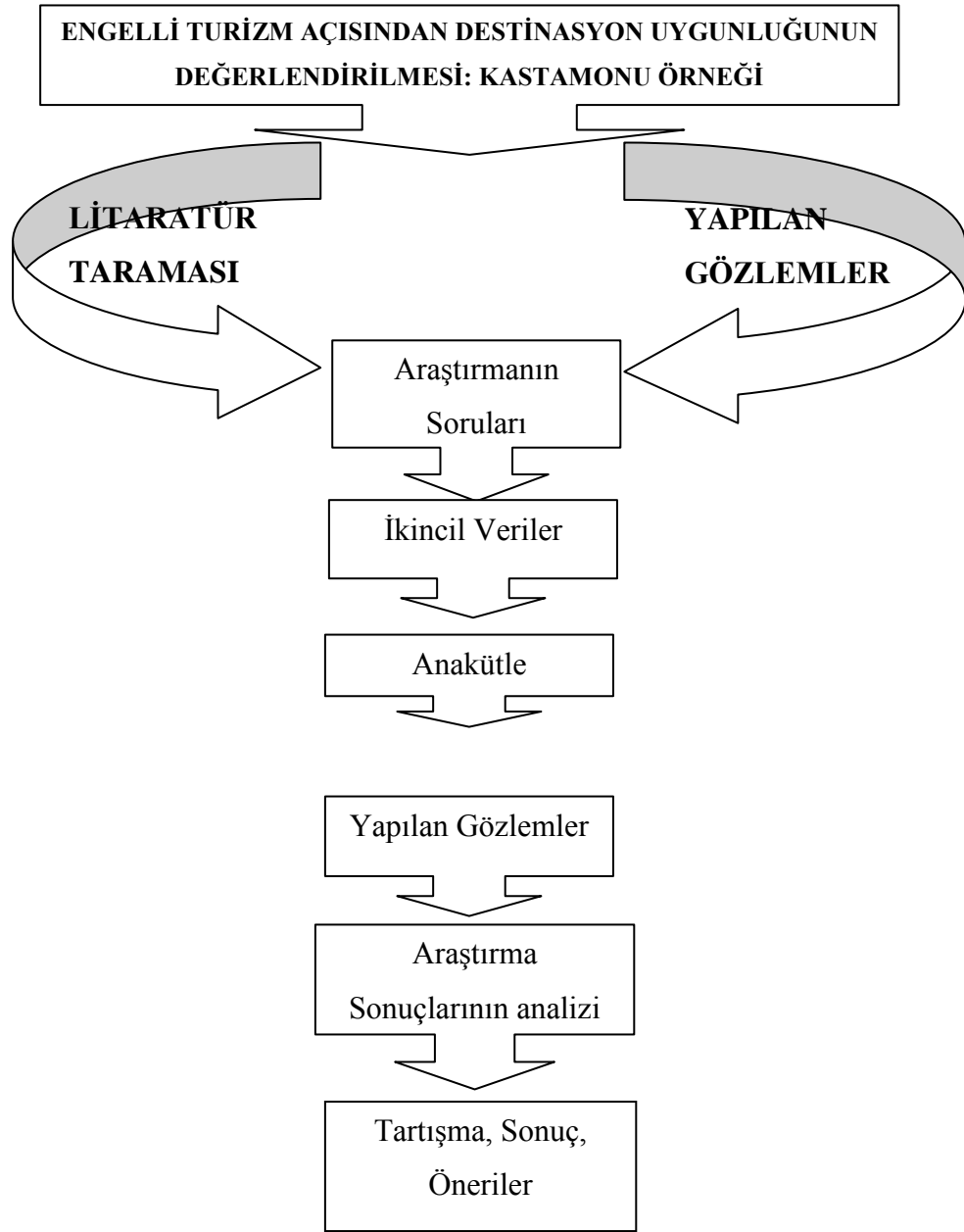
Çalışmanın amacına ve sıralanan soruların yanıtlarına yönelik Kastamonu merkezde seçili turistik mekânlara yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

4.2.Araştırmanın Modeli Ve Yöntemi

Bu bölümde araştırmanın model ve yöntemi açıklanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından olan durum analizi seçilmiştir. Çalışmada var olan durumun nesnel bir biçimde ortaya konması ve araştırma sorularına geçerli ve güvenilir yanıtlar elde edilmesi hedeflenmiştir.

Örnekolay ya da vaka araştırması olarak da tanımlanan (Subaşı ve Okumuş, 2017: 419) durum çalışması tek bir olayın, konunun ya da durumun detaylı olarak incelenmesi olarak tanımlanmaktadır (Aytaçlı, 2012: 1; Bogdan ve Biklen, 1998). McMillan (2004) tarafından zaman ve mekânla nitelendirilen ve çok iyi tanımlanmış tek bir varlığın araştırılmasıdır. Cromwell (2003) durum çalışmasını tek bir kişi, program, olay, süreç, kurum, kuruluş, sosyal grup veya fenomenin özel bir zaman çerçevesi içinde uygun veri toplama araçlarının bir arada kullanılarak incelenmesi olarak tanımlamaktadır.

Durum çalışmasında bir grup veya topluluk hakkında belli bir süre boyunca araştırma yapılması, yürütülmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir. Durum çalışması doğal bir ortamda gerçekleşmektedir. Durumu oluşturan her türlü ortam, birey ve olaylar bir bütün olarak derinlemesine incelenir, bu durumu nasıl etkiledikleri ve nasıl etkilendiklerine bakılmaktadır. Durum çalışmaları yaşamın belli bir kesitine ilişkin derinlemesine bilgi sağlar, okuyucunun kendi bulunduğu durumla sunulan durum arasında karşılaştırma yapılabilmesine olanak tanır. Ancak durum çalışmalarında kurum ya da kişilerin kimliklerini gizlemek zordur (Kuzu; 2012: 38).

Şekil 3. Araştırma Tasarımı

4.3. Araştırmanın Nüfusu ve Örneklemi

Bilimsel bir araştırma tasarımının en önemli aşamalarından biri, incelenen konuya uygun olan veri toplama kaynağının belirlenmesidir. Ampirik tasarımda belirlenen bu kaynağa nüfus adı verilir. Nüfusun kuramsal ve varsayımsal olarak tanımlanan araştırma birimlerinin toplamı olup, evren kavramına bağlıdır. Evren incelemede sorunun çıkıp geldiği veya sorunun herhangi bir nedenle parçası olan insanlar,

olgular, fenomenler veya temalar bütünüdür. Bu nedenle evren zaman ve yer ölçülerine göre belirlenmemiş olup yararsız bir kavramdır. Nüfus ise araştırmanın özelliğini belirler. Tüm nüfusu ulaşılması olanaksız ise örneklem çıkarılır. Bunun için ise öncelikle “araştırma nüfusu” belirlenmek zorundadır (Erdoğan, 2012: 201-205).

Bu araştırmanın nüfusunu belirlemek oldukça zordur. Zira Kastamonu kent merkezinde turistik anlamda çekim gücüne sahip yüzlerce, hatta binlerce merkez vardır. Söz konusu merkezler kabaca somut ve somut olmayan kültürel mirasın yanı sıra coğrafi ve iklimsel koşulların oluşturmuş olduğu doğal miras olarak tanımlanabilir. Bu hesapça araştırmanın nüfusunun net ve ölçülebilir ölçütlerle belirlenme olanağı yoktur. Bununla birlikte insanları genelde Kastamonu’yu özelde ise kent merkezini ziyarete yönelten ve ziyaretlerini kolaylaştıran alt ve üst yapı donanım ve mekânları araştırmanın örnekleme olarak kabul edilmiştir. Bunların başında bir etkinliğin turizm sayılabilmesi için temel koşul olan yer değiştirme hareketine olanak sağlayan havalimanı ve otogar gelmektedir. Turizm olayının ikinci temel koşulu olan varış noktasındaki konaklama gereksinimi çerçevesinde kent merkezinde etkinlik gösteren kültür ve turizm bakanlığı denetimli otellerden seçilmiş olanlar, örnekleme oluşturan bir diğer birim olarak kabul edilmektedir. İnsanları Kastamonu’yu ziyarete özendirerek birer çekim odağı olan camiler, medreseler, külliyeleler, türbe ve ziyaretgâhlar, parklar, bahçeler, müze ve anıtlar, kale ve kuleler de araştırmanın örnekleme içerisinde yer alan birimlerdir.

Bu bağlamda çalışmanın nüfusunun Kastamonu’nun merkez ilçesi ve çok yakın çevre köylerinde bulunan turistik çekim merkezlerinden, örneklemin ise en çok ziyaret edilen mekân ve işletmelerden yargısal olarak seçilenlerin oluşturduğu söylenebilir. Kastamonu kent merkezinin (merkez ilçe) nüfus seçilmesinde bu alanda yapılmış olan özgün bir çalışmanın olmamasının yanı sıra ve ulaşılabilirliğin daha kolay olması olguları yatmaktadır.

Yargısal örneklemede örnekleme oluşturan birimler araştırmacının, araştırma problemine cevap bulacağına inandığı birimlerde oluşmaktadır. Bu örneklemin temeli, araştırmanın amaçları doğrultusunda nüfusu temsilî bir örneği yerine, amaçlı olarak bir ya da birkaç alt kesimini örnek olarak almaktır. Bir başka deyişle örnekleme girecek birimlerin araştırmacının düşünce ve deneyimlerine dayalı olarak

seçilmesi yani nüfusun soruna en uygun bir kesimini gözlem konusu yapmaktır. Bu nedenle araştırmada Kastamonu kent merkezinde yer alan turistik çekim gücüne sahip olduğuna inanılan mekânlar seçilmiştir. Bu mekânların belirlenmesinde konu hakkında Kastamonu da yapılan çalışmalardan ve ilgili yazından da yararlanılmıştır. Bununla birlikte örnek olay incelmeye temel teşkil eden mekân ve yerler seçici bir biçimde belirlenmiştir. Bu mekânlar; otopark, havalimanı, 5 adet kültür turizm denetimli otel ve kent merkezinde en çok ziyaret edilen önemli turistik yerler olarak sıralanmaktadır. Bu seçimde ilgili yazında birikmiş bilginin yanı sıra araştırmacının yaklaşık 8 yıldır yaşadığı kentteki doğrudan gözlemlerinden de yararlanılmıştır. Diğer bir yandan yapılan gözlemler fotoğraflarla zenginleştirilmiştir.

4.4. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden olan gözlem tekniği uygulanmaktadır. Gözlem herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Bir başka deyişle belli bir kimse, yer, olay, nesne ve duruma ilişkin bilgi toplamak için belirli hedeflere yöneltilmiş bir bakıştır (Yalçın,2006). Araştırmacı herhangi bir ortamda oluşan bir davranışla ilişkin ayrıntılı, kapsamlı ve zamana yayılmış bir resim elde etmek istiyorsa gözlem yöntemini kullanabilir. Gözlemin gerçekleştirileceği ortam ya da çevrenin yapısı doğal-yapay, araştırmanın geçtiği ortama ilişkin araştırmacının aldığı yapısal kararlara bağlı olarak yapılandırılmış yapılandırılmamış olmak üzere türleri bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmada ise yapılandırılmamış gözlem çeşidi kullanılmıştır.

4.5. Araştırmanın Sınırlıkları Varsayımları

Araştırmada belediye denetimli oteller, restoranlar, kamu alanları, şehir içi ulaşım ve zihinsel engel grubu bireyler dâhil edilmemiş olup çalışmanın önemli bir kısıtını (sınırlılığını) oluşturmaktadır.

Araştırmada incelenen mekânların turizm açısından çekim gücüne sahip oldukları varsayılmaktadır.

4.6. Verilerin Analizi

Çalışmada veri analiz yöntemi olarak betimsel analiz yönteminden faydalanılmaktadır. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önce belirlenmiş olan temalara ya da araştırma sorularının ortaya koyduğu boyutlara göre özetlenir ve yorumlanır. Elde edilen bulguların yorumlanması bir biçimde okuyucuya sunabilmek amacıyla betimsel analizde sık sık doğrudan alıntılardan yararlanır. Yapılan betimlemeler açıklanır, yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 224).). Bu çalışmada gözlem ve bulguların değerlendirilmesinde engellilere yönelik ulusal ve uluslar arası yasalar, yönetmelikler ve sosyal bir birey olmanın getirdiği engelli dostu bakış açısı elde edilen bulguların değerlendirilmesinde temel ölçüt olarak kabul edilmiştir.

5.ARAŞTIRMA BULGULARI

Kastamonuya Ulaşım

Havalimanı

Havalimanlarını kullanarak seyahat edecek olan engelli bireylerin sıkıntı yaşamamaları için havalimanlarında Kanun ve Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü "SHT - Engelsiz Talimatı" gereği belirtilen çalışmalar yapılmıştır. Otopark alanında, standartlara uygun olarak 12 araçlık engelli yolcu otopark alanı bulunmaktadır. Engelliler için danışma, biletleme bölümü, yönlendirme levhaları, görme engelliler için hissedilebilir zemin dinlenme bankları ve tuvaletler uygun şekilde düzenlenmiştir(Sivil Havacılık Engelsiz Talimatı,2015). Kastamonu havalimanı 2013 yılında hizmete açılmıştır. Engelli bireyler için otopark alanı bulunmaktadır. Otoparktan havalimanına erişim yürüyen merdiven sağlanmaktadır. Girişte rampa vardır ve eğimi uygun olmaktadır. Engelli bireyler için danışma, ayrı oturma bölümü ve biletleme bölümü olduğu gözlemlenmiştir. Diğer bir yandan görme engelliler için hissedilebilir zemin(rednosis) bulunmaktadır. Yönlendirme levhaları mevcuttur. Tuvaletler ve asansörle engelli bireyler için uygun olmaktadır.

Fotoğraf 1.Havalimanı

Otogar

Yirmi park yerinden birinin engelli bireyler için ayrılmış olması işaretle belirlenmesi bu otoparkların giriş-çıkış ve asansörlere yakın olması gerekmektedir. ('22/02/2018 30340 sayılı Otopark Yönetmeliği' Resmi Gazete).Yapılan gözlemlerde engelli bireyler için ayrılmış otopark bulunmaktadır. Otogar girişinde rampa bulunmakta, eğim ve kapı girişi uygun olduğu görülmüştür. Engelliler için herhangi bir danışma biletleme bölümü olmamakla birlikte diğer yandan biletleme desklerinin yüksek olduğu görülmüştür. Görme engelliler için hissedilebilir zemin bulunmamaktadır. İşitme engelliler için keops bulunmaktadır. Zemin yapısının da kaygan olduğuna rastlanmıştır. Tuvaletlerinde engelliler için uygun olmadığı gözlemlenmiştir.

Fotoğraf 2.Otogar

Konaklama İşletmeleri

Otopark

Ülkemizde 22/2/2018 tarih ve 30340 sayılı Resmi Gazetenin 1 fıkrası gereğince 20 park yerinden birinin engelli otoparkı olması ve işaretle belirtilmesi zorunlu olmaktadır. (22/08/2018 tarih 30340 sayılı Resmi gazete). Otopark alanının boy uzunluğu 4,90 metre eni 3,5 metre olmalıdır. (22/08/2018 tarih 30340 sayılı Resmi gazete g fıkrası). Araştırmada elde edilen veriler Kastamonu kent merkezinde etkinlik gösteren KTB denetimli 5 konaklama işletmesinden 3 tanesinde otopark

bulunmamakta 2 tanesinde otopark bulunmaktadır. Fakat yapılan gözlemlerde incelenen otellerin hiçbirinde otoparklar engellilere uygun olmadığı görülmüştür.

Fotoğraf 3.Konaklama İşletmeleri

Fuaye alanı

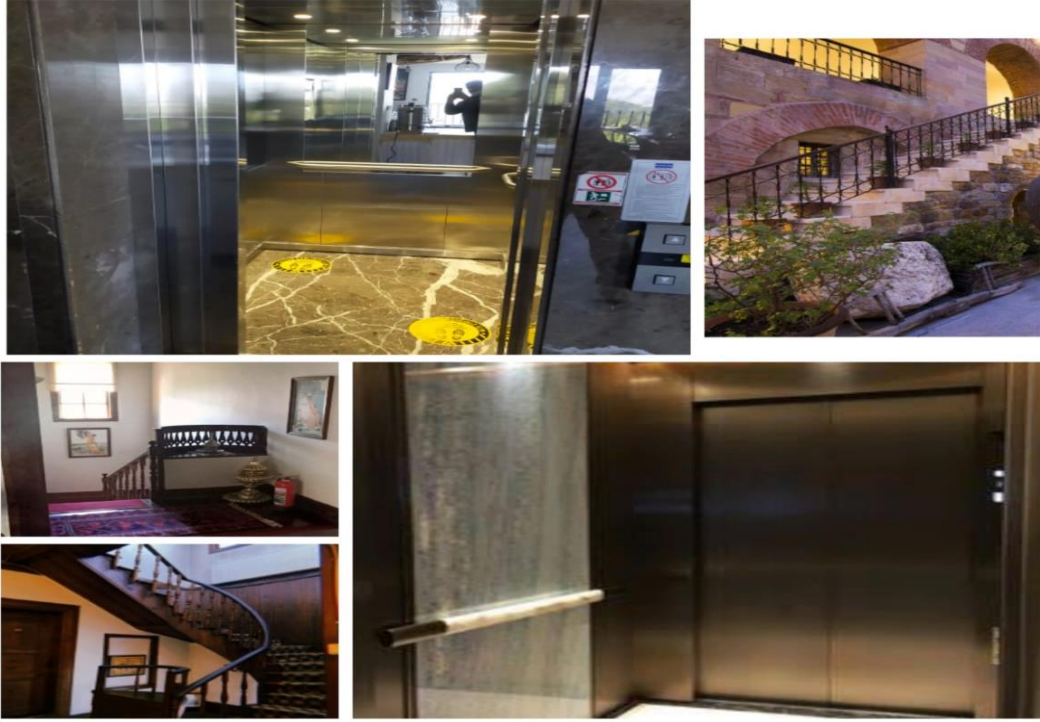
Konaklama tesislerine gelen misafirlerin kayıt işlemlerinin yapıldığı noktalardır. Bu noktalarda engelli bireylerin de ihtiyaçlarını karşılamak oldukça doğal olmaktadır. Engelli bireylerin de işlemlerini rahatlıkla yapabilmeleri için resepsiyon masası 90 cm genişliğinde, 80-85 cm boyunda olmalıdır (Davies ve Beasley 1994:53). Turizm tesisleri Yönetmeliği'nde resepsiyon masasının yüksekliği ise 90 cm olarak verilmiştir (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı 2011).Fiziksel engelli bireylerin deske daha kolay yaklaşması için 50 cm derinliğinde ve 70 cm yüksekliğinde bir diz boşluğunun bırakılması gereklidir (Davies ve Beasley 1994:53). Fuaye alanlarına giriş konusunda 3 yıldızlı bir işletmede engelli rampası bulunmakta fakat eğim oranı uygun olmamaktadır. Diğer üç yıldızlı bir otel ve bir butik otelde girişler uygun olmaktadır. Diğer iki butik otelde ise girişler uygun değildir. Yapılan incelemelerde işletmelerin fiziksel engelli bireyler için desklere ulaşma noktasında uygun olmadığı görülmüştür. Diğer bir yandan görme, duyma engelliler içinde herhangi bir düzenleme ve personel bulunmadığı da tespit edilmiştir.

Fotoğraf 4.Konaklama İşletmeleri Fuaye Alanı

Asansör

Asansörler bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmakla birlikte engelli bireyler için daha da önem kazanmaktadır. Fiziksel engelli bireyler ve görme engelli bireyler için daha da önemli olmaktadır. Asansörlerde 110 cm kabin genişliği derinliğinde 140 cm olması gerekir(OFD 2004:35) Asansörlerde engelli bireyler için uygun genişlikte ve fiziksel engelli bireyler için manevra yapmalarına olanak sağlamalıdır. Çağrı düğmelerinin boyutu 19 mm olmalıdır(TSE 1991:3). Çağrı düğmeleri zeminden 90-120 cm yükseklikte ve engelli bireylerin ulaşımına olanak sağlamalıdır(T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2011). Tutunma barları yerden 85-90 cm yükseklikte olmalı ve asansör içinde telefon bulundurulmalıdır(TSE 1991:3). Yapılan gözlemlerde 3 yıldızlı iki otelde de asansörlerin engelli bireyler için uygun olduğu görülmüştür. Bu gözlemlerde fiziksel engelli bireyler için asansör içerisinin uygun olduğu diğer bir yandan sesli bildirim ve görme engelliler için düğmelerde uygun boyutta ve hissedilebilir durumdadır. Butik otel olan iki ahşap bina ve taş bina da asansör bulunmamaktadır.

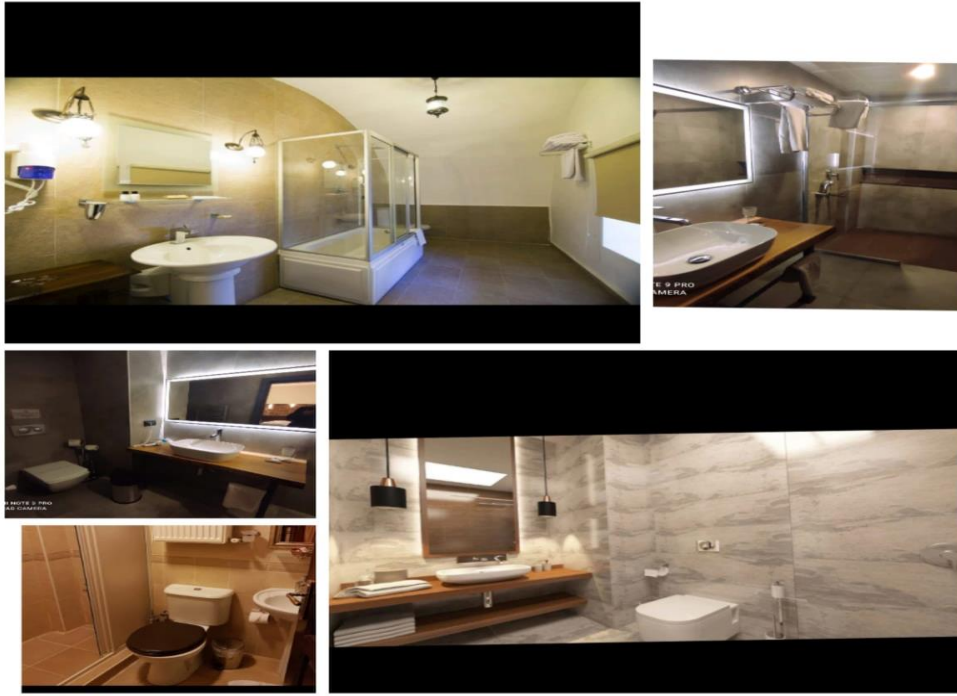

Fotoğraf 5.Konaklama İşletmeleri Asansör

Odalar tuvalet banyo

Konaklama işletmelerinde toplam oda kapasitelerinin yüzde biri oranında en az bir oda olmak üzere engelli bireyler için ayrılış oda olmalı, diğer kullanım alanları da onlara uygun şekilde düzenlenmeli ve işaretler ile belirtilmelidir (“*Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik*” 2005/8948). Resmi Gazete ’de 26.06.2011 tarihli ve 27976 sayılı tebliği “*Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına dair 2011/1 nolu Tebliğ*” de engelli bireyler için yapılacak düzenlemeleri belirtmiştir. Oda kapısının genişliği 85 cm olmalı, zemin kaygan olmamalı, dolap kapıları sürgülü askı yükseklikleri 140 cm olmalıdır. Düğme ve prizler zeminden en az 40 en çok 120 cm olmalı yatak başlarında aydınlatma düğmeleri bulunmalıdır. Banyo ve tuvaletlerde de engelli bireylere uygun düzenlemeler olmalı, kapılardan rahatlıkla geçilmesi eşik bulunmaması uygun oturma yeri ve tutunma barları bulunmalıdır. Diğer bir yandan alarm ve telefon sistemi bulunmalıdır. Yapılan gözlemlerde engelli bireyler için herhangi bir oda bulunmadığı saptanmıştır. İncelenen tesislerdeki diğer odaların da engelli bireylerin kullanımı için uygun olmadığı görülmektedir. Odalara girişler üç yıldızlı iki otelin de düzeyde olduğu, butik otellerin uygun olmadığı gözlemlenmiştir. Oda içlerinde bulunan gardıroplarda engelli bireylerin kullanımı,

erişimi için uygun değildir. Yapılan gözlemlerde incelenen işletmelerin tuvalet ve banyolarının hiç birinin uygun olmadığı görülmüştür. Banyo kısımlarında tutunma barı ve fiziksel engelli bireylerin oturmasına uygun düzenek, tuvalet lavaboları işlevsel olmadığı saptanmıştır. Sadece bir butik otelde banyo kısmında tutunma barı ve fiziksel engelliler için oturma düzeneği olduğu görülmüş diğer tuvalet ve lavabo kısmının uygun olmadığı gözlemlenmiştir.

Fotoğraf 6.Odalar tuvalet banyo

Fotoğraf 7.Konaklama İşletmeleri Odalar

Çevre Düzenlemesi

Engelsiz yaya kaldırımı genişliği en ideal 2 metre genişliğinde olmalıdır. Yaya kaldırımlarının kaplaması kaymayı önleyici ve görme engelliler için hissedilebilir yüzeyden oluşmalıdır. Kaldırımlara konulacak mobilya, çiçek, trafik işaretleri gibi düzenlemeler yay kaldırımı boyunca en az 75 cm en çok 120 cm olmalıdır. Yaya geçitleri sürücülerin görebileceği şekilde olmalı, yaya geçitleri zebra desen ile belirtilmeli, engelli bireylerin ulaşması kolay olmalıdır. Bilgilendirme işaretleri kolay anlaşılabilir görme engelliler için duyulabilir ses veya kabartma yazısı şeklinde işitme engelliler için görülebilir olmalıdır(Erişilebilir Şehir Yönetmeliği Taslak Çalışması,2010). Çevre düzenlemesi bakımından bakıldığına ulaşılabilecek noktalar için yönlendirme levhalarının mevcut olduğu görülmektedir. Yazı boyutu ve puntosunun da görülebilecek büyüklükte ve fiziksel engelli bireyler için kaldırımların uygun genişlikte ve yaya geçitlerinin olduğu yapılan gözlemler arasındadır. Görme engelli bireyler için şehrin bazı bölgelerinde hissedilebilir zemin bulunmasına rağmen bazı bölgelerde hasar gördüğü yapılan incelemelerden anlaşılmaktadır.

Turizm Mekânları

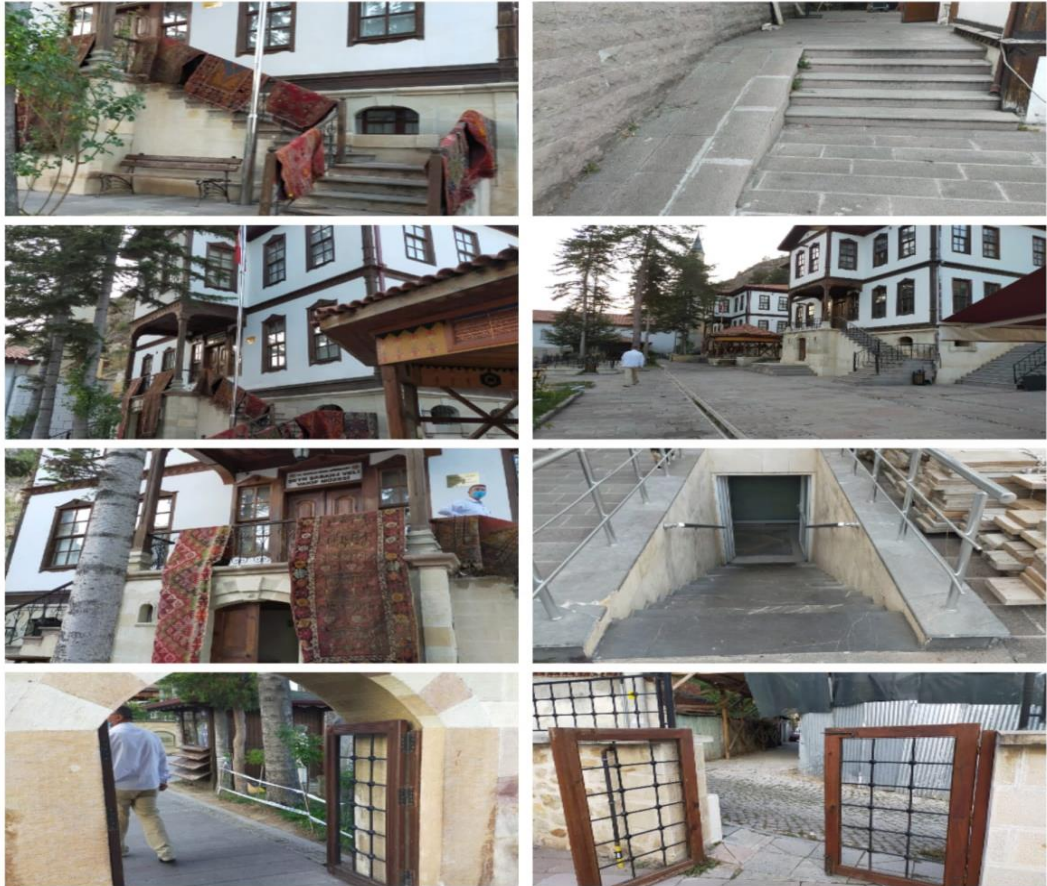
Türkiye'nin engelli bireylerinde turizme katılmalarını sağlamak için ve onların engelsiz seyahat etmelerine olanak sağlamak amacıyla TÜRSAB bünyesinde 15 Haziran 2006 tarihinde "Herkes İçin Engelsiz Turizm Komitesi" oluşturulmuştur. (TÜRSAB, 2006). Bu bağlamda Komite tarafından Türkiye'de seyahat etmek isteyen engellilere yönelik tespit edilen sorunlar ve çözüm önerileri 2007 yılında İçişleri Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na sunulmuştur. Nitekim 2005 yılında yayımlanan 5378 sayılı Kanunun amir hükmüne göre de kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmi yapılar, mevcut yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapıların bu kanun yürürlüğe girdiği 2005 tarihinden itibaren 7 yıl içinde engellilerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilmek zorunlu tutulmuştur (TÜRSAB, 2006)

Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli

Yapılan incelemeler ve gözlemler sonucunda elde edilen bilgiler aşağıdaki gibidir. Yapılan incelemelerde öncelikli olarak tuvaletlerin uygunluğuna bakılmıştır. Tuvalet girişlerinde fiziksel engelli bireyler için herhangi rampa bulunmazken, görme engelli bireyler içinde uygun olmadığı saptanmıştır.

Külliyeye giriş fiziksel engelliler için uygun olmakla birlikte girişte rampa bulunmadığı gözlemlenmiştir. Külliye içerisinde görme engelliler için uygun olmadığı diğer saptanan konulardandır. Cami içerisine giriş engelliler için uygun olmamakla birlikte girişte eşik bulunmakta ve durumu güçleştirmektedir. Türbe kısmını ziyaret imkânı bulunurken o da engelli bireyler için uygun değildir.

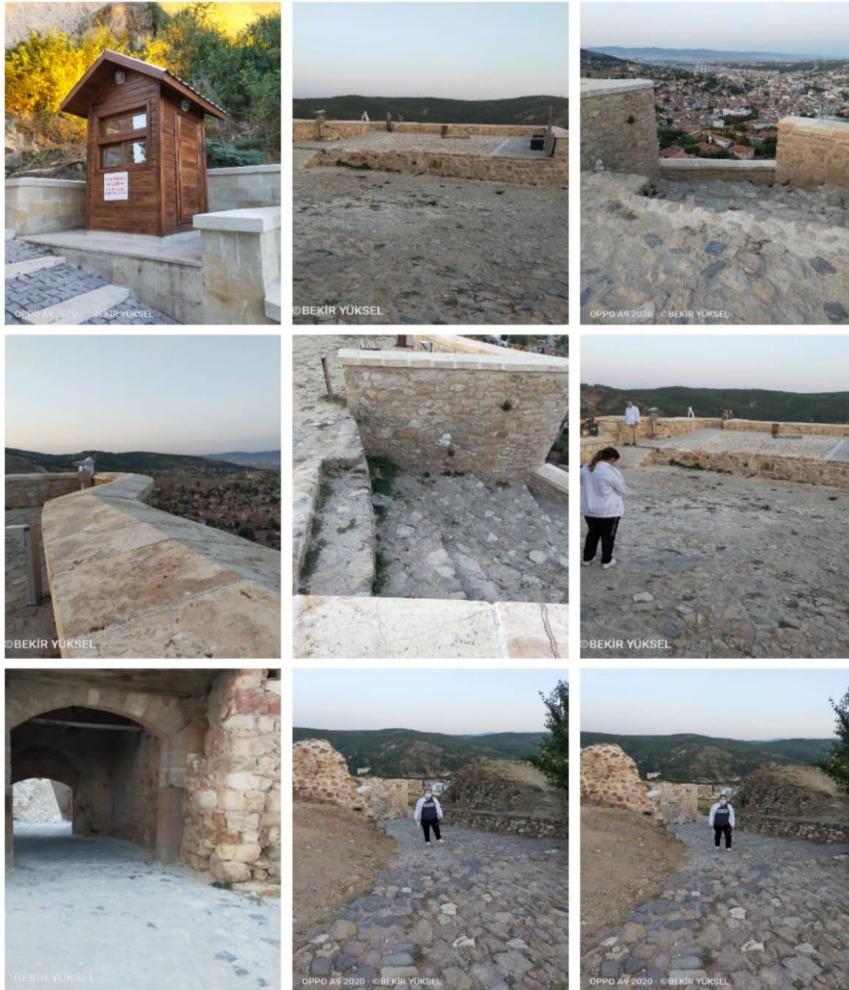
Müze binası olan kısım da engelli bireyler için uygun olmadığı saptanmıştır. Diğer bir yandan görme engelliler için brail alfabesi, duyma engelliler içinde keops bulunmadığı da görülen eksiklikler arasındadır.

Fotoğraf 8.Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli

Kale

Kale ve içerisinde yapılan gözlemlerden elde edilen ilgiler şu şekildedir. Kale içerisinde ve çevresinde tuvalet bulunmadığı saptanmıştır. Giriş rampası bulunmakla birlikte engellilerin ulaşımı konusunda eğim oranı fazla olmaktadır. Diğer bir yandan zemin yapısı engelli bireyler için uygun olmamaktadır. Birinci sahanlık olarak adlandırılan kısımda engelliler için uygun değildir. Bu kısımda seyir terasına engellilerin ulaşması mümkün olmamakta ve görme tribünlerinin de uygun olmaması diğer bir zorluktur. Bilgilendirme yazıları bulunmakla birlikte farklı dillerde olmadığı gözlemlenmiştir. Kaleye çıkış kısmında da eğim engelli bireyler için uygun olmamakla birlikte zemin burada da uygun değildir. Bu kısımda da görme tribünlerinin uygun olmadığı görülmektedir. Kaleden kule kısmında geçiş bulunmamakta diğer bir yandan inişte basamaklarda korkuluk olmadığı da saptanan diğer hususlardandır.

Fotoğraf 9.Kale

Yakuppağa Külliyesi

Külliye içinde yapılan gözlemlerde ana giriş kapısı ve helva evine giriş kısımlarında rampa bulunmadığı ve uygun olmadığı saptanmıştır. Ana giriş kapısında 13 cm'den 26 cm'ye uzanan eşik bulunmaktadır. Giriş kısmında 12 cm yüksekliğinde 160 cm genişliğinde 4 basamak ile külliyeye giriş sağlanmaktadır. El yazması bölümünde rampa bulunmakla birlikte eğimi 16 cm'dir. Türbelerin bulunduğu kısma geçiş için bulunan rampanın eğimi 11,7 cm'dir. Camiye girişte eşik bulunmakta ve 12 cm genişliğindedir. Bu nedenle engelli bireylerin camiye ulaşımı olanaksız olmaktadır. Tuvalet kısmına ulaşabilmek için önce 6 basamak sonra 15 basamak olmak üzere merdiven bulunmakta, genişliği ve yüksekliği bulunan basamaktan inilerek giriş sağlanmaktadır. Bu nedenle engellilerin ulaşımı konusunda uygun olmamaktadır. Külliye içerisinde bulunan kafeteryada da uygun düzenleme bulunmadığı saptanmıştır.

Fotoğraf 10. Yakupağa Külliyesi

Cumhuriyet Meydanı

Şehrin en çok ziyaret edilen mekânlardan birisi ve şehrin simgelerinin yer aldığı meydan herkesin uğrak noktası olmaktadır. Yapılan incelemelerde fiziksel engelli bireyler için meydana ulaşım konusunda rampa bulunmakta ve eğim düzeyi yeterli olmaktadır. Duraklamanın ve park etmenin yasak olması sebebiyle otopark alanı bulunmamaktadır. Meydanın tam ortasında turizm danışma merkezi bulunmasına karşın iletişim sağlanabilecek birisi bulunmamaktadır. Görme engelliler için meydana hissedilebilir zeminin bulunmadığı gözlemlenmiştir. Kaldırımların genişliği ve oturma alanlarının çok olması olumlu bir etki olarak görülmektedir. Meydanda tuvalet bulunmasına karşın engellilerin ulaşmasını mümkün kılmamaktadır.

Fotoğraf 11.Cumhuriyet Meydan

Nasrullah Meydanı

Nasrullah meydanı şehrin önemli ikinci simgelerinden sayılmakta ve burası da her daim kalabalığı ile dikkat çekmektedir. Meydanda aynı isim ile anılan cami ve Cumhuriyet Meydanı ile Nasrullah meydanını birbirine bağlayan bir köprü hemen bitişiğinde Münire Medresesi bulunmaktadır. Nasrullah köprüsü engelli bireylerin kullanımını için uygun bir rampanın bulunmayışı ve basamakların olması diğer bir yandan zeminin kaygan olması dolayısıyla engelliler bireyler için uygun olmadığı görülmüştür. Meydan fiziksel engelli, duyma engelli bireyler için uygun olduğu görülmekte diğer bir yandan görme engelliler için uygun olmadığı gözlemlenmiştir. Meydanda bulunan şadırvana fiziksel engelli ve görme engelli bireylerin girişi için olanak olmadığı yüksekçe bir basamak bulunduğu görülmüştür. Cami ana girişi engellilere uygun fakat camiye girişte bir basamakla ulaşılmaktadır. Cami kapı girişinde yine bir basamak bulunmakta ve engellilerin erişimi için uygun olmadığı görülmüştür. Tuvaletlere girişte engelli bireylerin kullanımına uygun rampa bulunmaktadır.

Fotoğraf 12.Nasrullah Külliyesi

Münire Sultan Medresesi

Münire sultan medresesi Nasrullah meydanı içerisinde yer alan hediyelik eşyaların satıldığı, Kastamonu el sanatlarının icra edildiği ve aynı zamanda içerisinde günün yorgunluğunu atmak, dinlenmek için bir çay bahçesi bulunmaktadır. Medresenin ana giriş kısmında iki basamak ile ulaşım sağlanmakta engelliler için uygun olmadığı görülmektedir. Medresenin Nasrullah cami tarafından bir girişi daha bulunmakta giriş düz ayak kapı genişliği de yeterli düzeyde olduğu için bu giriş engelli bireyler için uygun olmaktadır.

Fotoğraf 12.Münire Sultan Medresesi

Yılanlı Cami

Yılanlı cami girişinde engelli bireyler için uygun giriş bulunmaktadır. Diğer bir yandan engelli bireylerin cami içerisinde bulunan şadırvanlara ulaşımı da rahat olmaktadır. Cami duvarında aynı zamanda bilgilendirme yazıları bulunmakta ve bu da tarihini öğrenme konusunda yardımcı olmaktadır. Fakat görme engelli bireyler

için bu pek mümkün olmamaktadır. Cami girişte ufak bir eşik, cami içerisinde de bir basamak ile giriş bulunmaktadır. Bu da engelli bireylerin girişini zorlaştırmaktadır.

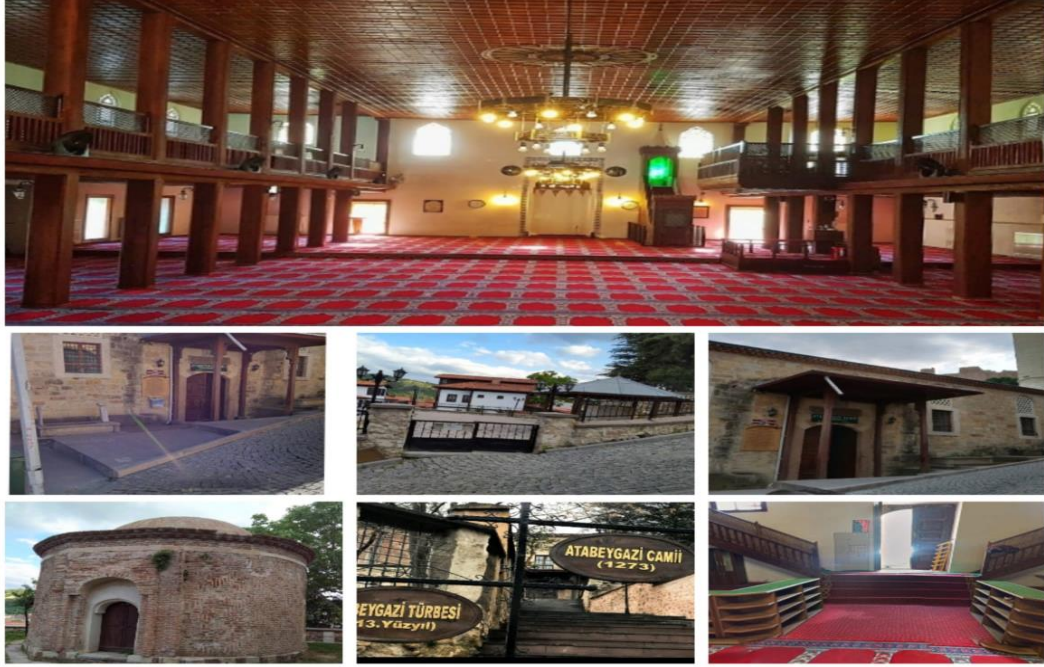

Fotoğraf 13.Yılanlı Camii

Atabeygazi Külliyesi

Halk arasında kırkdirekli ve fetih cami olarak bilinen mekan şehrin önemli sembollerinden bir tanesidir. Külliye içerisinde cami, şadırvan ve türbe bulunmaktadır. Cami giriş kısmında düzayak olmak üzere fiziksel engelli girişi bulunmaktadır. Diğer bir yandan yine girişte kaldırım bulunmakta ve camiye inişte yüksek iki basamak bulunmaktadır. Cami kapı girişi uygun genişlikte olmakta fakat camiye girişte yine 4 basamakla inilmektedir. Bu da engelli bireyler için uygun olmadığını göstergesidir. Yine bu engeller görme engelli bireyleri de zorlayacak düzeyde olmaktadır. Cami kapı girişinde bilgilendirme metni bulunmaktadır fakat duyma engelli bireyler için de herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Türbe kısmına geçişte iki basamak bulunmakta ve bu da engelli bireylerin o kısma geçişini

engellemektedir. Külliye içerisinde bulunan şadırvan engelli bireylerin girişi için uygun olmaktadır.

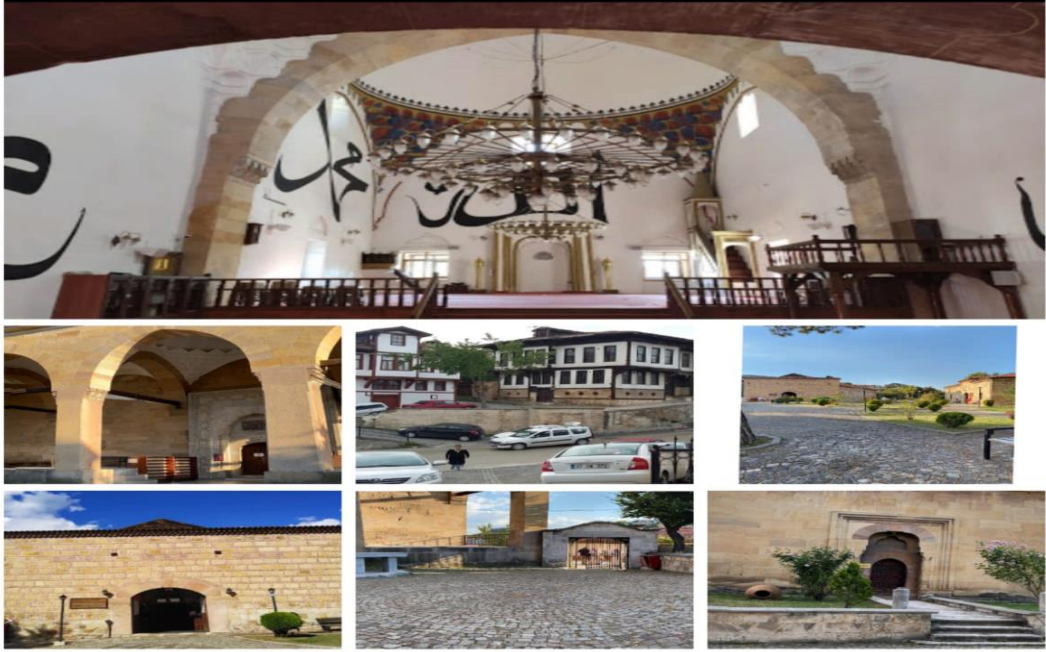

Fotoğraf 14. Atabeygazi Cami

İsmailbey Külliyesi

Külliye girişinde uygun otopark alanı bulunmaktadır. Giriş ve kapı genişliği engelli bireylerin girişi için uygun olmaktadır. İsmail bey Külliyesine hemen girişte sol tarafta Deve Hanı bulunmaktadır. Zamanında develeri ile gelen kervanların konaklama amaçlı kullanıldığı han şimdilerde Kastamonu el sanatlarının sergilendiği görülmektedir. Hanın girişi engelli bireyler için uygun rampa bulunmamakla birlikte girişten sonra bir basamak ile aşağı inilmekte küçük aralıktan sonra tekrar bir basamak bulunmaktadır. Bu da engelli girişi için uygun olmamaktadır. İsmail bey türbesine 3 basamak çıkıp hafif düzlükten sonra ulaşılmaktadır. Türbe girişinde yüksekçe bir basamaktan geçtikten sonra geçiş sağlanmaktadır. Bu da yine engelli bireylerin girişi için uygun olmamaktadır. İsmail bey caminin girişinde engelli bireyler için uygun rampa bulunmaktadır. Fakat cami girişinde yüksekçe bir eşikten geçiş mümkündür. Burası da engelli bireyler için uygun olmamaktadır. Külliye içerisinde bulunan şadırvanlara da engelli bireylerin ulaşımı imkânsızdır. İsmail bey külliyesi el sanatları çarşısı girişi düz bir zemin olmakta engelli bireyler için uygun

olmaktadır. Külliye içerisinde zemin arnavut kaldırımı olduğundan dolayı engelli bireyler için uygun olmamaktadır. Görme engelliler için ve duyma engelliler için ise hiçbir düzenleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf 15.İsmailbey Külliyesi

Mahmutbey Cami

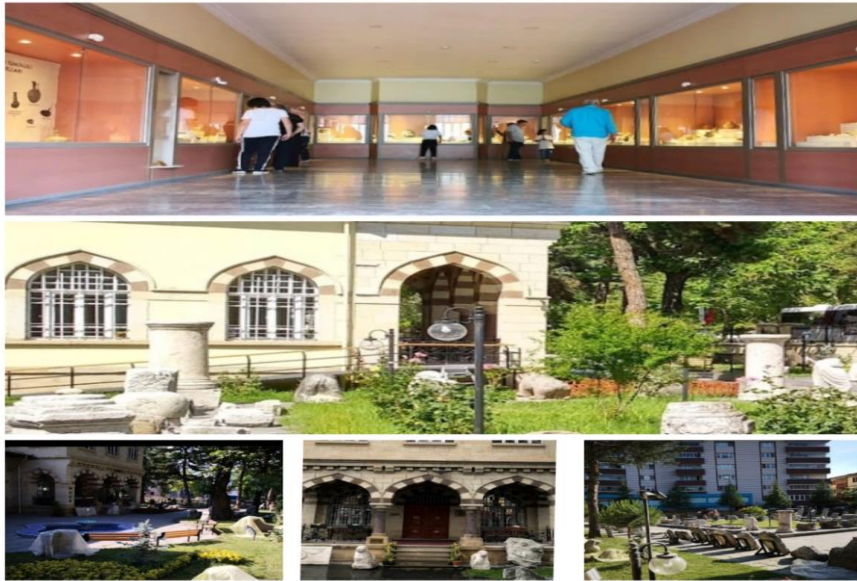
Şehrin Unesco miras listesine girmiş olan ve uluslararası alanda bilinen şehrin en eski yapılarından olmaktadır. Cami girişinde uygun otopark alanı ulunmaktadır. Kapı genişliği ve girişi engelli bireyler için uygun olmaktadır. Cami içerisinde bulunan şadırvanda düzayak olmakla birlikte erişimi kolaylaştırmaktadır. Fakat tuvaletler kısmına ulaşım çim bir alandan olduğundan pek uygun olduğu görülmemektedir. Diğer bir yandan tuvaletlere giriş 3 basamakla sağlanmakta ve engelli girişi bulunmamaktadır. Cami girişinde ile basamak bulunmakta küçük bir düzlükten sonra bir basamak çıkılmakta cami girişin de eşik bulunmaktadır. Bu da engelli bireylerin camiye girişini zorlaştırmaktadır. Cami duvarında bilgilendirme yazısı bulunmaktadır. Fakat görme engelliler için yine herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf 16.Mahmutbey Cami

Arkeoloji Müzesi

Üç kısımdan oluşan müze de ilk kısımda taş eserler, ikinci kısımda Atatürk'e ait eşyalar, üçüncü kısımda ise Kastamonu ve çevresinde ele geçmiş olan tarihi eserler bulunmaktadır. Müze girişinin yan tarafından engelli bireyler için uygun rampa ile giriş bulunmaktadır. Kapı girişi ve genişliği uygun olmaktadır. Görme ve duyma engelliler için düzenleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf 17.Arkeoloji Müzesi

Etnoğrafya Müzesi

Kastamonu mimarisinin en güzel görkemli yapılarından biri olan konak tarihi yansıtması ve yapısını koruması ile ilgi çekmektedir. Konakta kadınların ve erkeklerin girişleri için iki farklı giriş kapısı bulunmaktadır. Daha sonrasında Kastamonu el sanatlarının sergilendiği müzeye dönüşmüştür. Müze girişi kapısına 6 basamak sonra ulaşılmaktadır. Engelli bireylerin giriş yapmasını kolaylaştırıcı herhangi bir düzenekte bulunmamaktadır. Bu da engelli bireylerin ulaşmasını mümkün kılmamaktadır. Diğer yandan görme engellilerin ve duyma engelli bireyler için de herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf 18.Etnoğrafya Müzesi

Mimar Vedat Tek Kültür Merkezi

2008 yılı içerisinde yapılan eklemeler ve restorasyonlardan sonra açılan merkezde Cumhuriyet Evi, Türkiye’de bir ilk olan Şapka Ve Dantel Müzesi, Atatürk sergi salonu, bebek evi, resim galerisi yer almaktadır. Kültür merkezinde engelliler için ayrılmış otopark alanı bulunmamaktadır. Merkeze giriş engelliler için uygun olmaktadır. Cumhuriyet evi Atatürk sergi salonu, bebek evi, resim galerisi ve dantel evi bölümüne giriş ve kapı genişliği uygun olmaktadır. Dantel evi bölümü iki katlı olduğundan giriş kısmı engellilerin gezinmeleri için uygun, fakat ikinci kata engellilerin ulaşımı için bir düzenleme bulunmamaktadır. Şapka müzesi kısmına girişte bir basamak bulunmaktadır ve engelli girişi için pek uygun değildir. Diğer bir yandan görme ve işitme engelliler için de bir düzenleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf 19.Mimar Vedat Tek Kültür Merkezi

Saat Kulesi

Kastamonu'nun simgelerinden biri olan saat kulesi önemli bir turizm mekanıdır. Şehre gelenlerin uğrak noktası olan kule şehir manzarasının en güzel izlenebileceği yerlerdendir. Saat kulesinde engelliler için ayrılmış herhangi park alanı bulunmamaktadır. Kuleye ulaşım konusunda 7 adet basamak bulunmakta ve engelliler için uygun düzenleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf 20.Saat Kulesi

6.TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya genelinde engelli bireylerin sayısının artması ile gelişmiş ülkelerle birlikte diğer tüm ülkelerde yaşayan engellilerin, toplumda var olan sağlıklı bireyler gibi hayatlarını sürdürmeleri için yapısal ve yasal düzenlemeler oluşturulmaktadır. Engelli bireylerin yaşadıkları problemler sokaklarda, yollarda, hastanelerde, park alanlarında, kamu kurumlarında ve sosyal aktivitelerin gerçekleştiği yerlerde fiziki düzenlemelerin bulunmamasıdır.

Engelli kişilerin toplumda kendilerine yer bulması konusunda onlara sağlanan eğitim ve fiziksel çevre konusunda iyileştirmeler yapılmalıdır. Diğer insanlarla eşit bir yaşam sürmeleri ve hayatlarını devam ettirmeleri hem onlar hem de ülkemiz açısından önem taşımaktadır (Yorulmaz, 2010:12).

Engelli bireylere insanca bir yaşam sunmak ahlaki sorumluluğun yanında bir vatandaşlık görevi olmalı ve gereken her şey yapılmalıdır. Topluma yönelik yapılan her çalışmada engelli bireyler de hesaba katılarak gerekli düzenlemeler yapılmalı, onların da diğer insanlar gibi rahat bir şekilde yaşamaları sağlanmalıdır (Yorulmaz, 2010:13).

Özürlülük durumunu tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir. Bu yüzden onların toplum içerisinde üretici birer bireyler olmalarının sağlayarak ekonomiye katkıda bulunmalarının sağlamak devletin görevlerindedir (Eren, 2010:42).

Engelli bireylere karşı dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bu hususlar; diğer insanlara nasıl davranıyorsak onlara da o şekilde davranılmalı, yardım konusunda izinleri istenmeli, fiziksel temas konusunda dikkat edilmeli, onlara karşı eğilerek konuşulmalı ve sözcükleri dikkatli seçmeli, önyargı ile yaklaşılmamalıdır (MEGEP,2011:8-9).

Engelliliğe Toplumsal bakışımızda;

- Engellinin tam bir insan oluşunu kabul etmeliyiz.
- Vatandaşlık haklarını gözetmeliyiz.
- Farklılıklarına saygı göstermeliyiz.
- Yaşamına saygı göstermeliyiz.
- Bireysel onuruna saygı duymalıyız.

- Temsil edilmesini sağlamalıyız.
- Engellinin hakları ile mücadelesinde dayanışma içinde olmalıyız.
- Fırsat eşitliği sağlamalıyız (www. ailevecalisma.).

Özürlü kişilerin topluma uyum sağlamaları onlara karşı olan bakış açısını değişmesi ile mümkün olacaktır. Onların toplumda neler yapabilecekleri ve bunları başarmaları ile birlikte olumsuz yargılar ortadan kalkacaktır (Polat,2011).

Turizm gibi rekabetin yoğun olarak yaşandığı endüstride yeni pazarlar fırsatları bulmak ve yaratmak önemli olmaktadır. Engelli bireylerin dünya nüfusundaki yeri göz önüne alındığında turizm pazarında da ne denli önemli oldukları göz önündedir. Destinasyonlarda engeli bireyler için yapılabilecek düzenlemeler ile onların memnun olmalarını sağlayacak ve mutlu olarak ayrılmalarını sağlayacaktır. Bu sayede destinasyon imajı açısından olumlu bir sonuç doğuracaktır.

Kastamonu da dört mevsim turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği nadir destinasyonlardan biri olmaktadır. Her mevsim turizm faaliyetlerinin yapılması çekiciliğini artırmaktadır. Bu artan çekiciliğe engelli bireylerin ulaşım ulaşılamadığı ve şehrin engelli turizmi açısından uygunluğunun değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Çalışma Kastamonu kent merkezinde yapılan gözlemler sonucunda elde edilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda engellilerin şehre ulaşımaları önemli olmaktadır. Kastamonu'ya ulaşım konusunda havalimanı engelli bireyler için uygun olurken, otogarda gerekli düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Diğer bir yandan engelli bireylerin şehre geldiklerinde kalacak yerlerinin kendileri için uygun olması gerekmektedir. Kastamonu kent merkezinde 5 adet KTB denetimli otellerde yapılan gözlemlerde engelli bireyler için gerekli düzenlemeler bulunmadığı tespit edilmiştir. Şehir içinde engelli bireylerin de tek başlarına dolaşmalarına olanak sağlayacak düzenlemeler bulunmamaktadır. Seçilen turizm mekânlarının da engelli bireyler için uygun olmadığı görülmüştür. Genel olarak Kastamonu'da engelli turizmi açısından uygun olmadığı ve bu konuda düzenlemelere gerek olduğu görülmektedir. Konu

hakkında ilde sadece ‘Konaklama İşletmelerinin Engelli bireylere Uygunluğu’ adlı makale çalışması bulunmaktadır. Çalışma ile karşılaştırıldığında sonuçlar yine aynı olmakta ve engelli bireyler için o zamandan bu zamana bir düzenleme olmadığı açıkça göz önündedir.

Çalışma sonucundan yola çıkarak yapılabilecek öneriler şu şekildedir:

- Şehre ulaşım konusunda otogarda gerekli düzenlemeler yapılmalı, engelli bireylere yardımcı olması için gerekli personel bulundurulmalıdır.
- Konaklama işletmelerinde engelli bireylere uygun bir odanın ayrılması gerekmektedir. Eğer düzenlenmiş bir oda yoksa var olan odaların engelli bireyler için de uygun düzende olmalıdır. Diğer bir yandan yanlarında refakatçi olan kişiler için de gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Konaklama işletmelerinde özel eğitilmiş personeli bulundurulmalıdır.
- Engelli bireyleri için konaklama işletmeleri çeşitli teşvikler sağlamalıdır.
- Çevre düzenlemesi ve yaya kaldırımları engelli bireylerin de kullanabileceği şekilde olmalıdır. Bu düzenlemeler tüm engel gruplarını da kapsamalıdır.
- Turizm mekânlarında tüm engel gruplarını kapsayacak biçimde uygun zemin yapısının olması gerekmektedir.
- Bu alanlarda engelli bireylere yardımcı olması açısından uygun eğitilmiş personel de bulunmalıdır.
- Turizm mekânlarına engelli bireylerin kolay ulaşması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
- Turizm alanında görevli olan denetçilerin arasında engelli bireylerinde yer alması sağlıklı kişilerin göremediği eksikliklerin görülmesini sağlayarak önlemler alınmasını kolaylaştıracaktır.
- İlde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarına engelli turizmi pazarının büyüklüğü hakkında bilgi sağlanarak konuya dikkat çekilmelidir.
- Çalışma evreninde yer almayan belediye denetimli oteller, restoranlar, kamu alanları, şehir içi ulaşım ve zihinsel engel grubu bireyler de dâhil edilerek genişletilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağdacı, Ş. (2011). “*Kamusal Alanda Bedensel Engelliler İçin Sıhhi Tesisat Gereçleri Tasarımı ve Önerileri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akça, T. (2020). “*Destinasyon Pazarlamasında Turizm Tanıtım Videolarının Rolü: Turkey-Home Of Turquoise Videosu Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akdu, U.&Akdu, S. (2018). “Engelli Turizmi: Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar”, *GÜSBED, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9(23), 99-123.
- Akgün, B.P. (2015). “*Ortopedik Engelli Bireylerin Umutsuzluk Düzeyi İle İntihar Olasılığı Arasındaki İlişki*”, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akıncı, Z.&Sönmez, N. (2015).”Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma”,*Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(1),97-113.
- Arıkan, Ç. (2002). “*Sosyal Model Çerçevesinde Engelliliğe Yaklaşım*”. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 2(1), 2-21
- Atak, V. (2008). “*Marmaris’teki Otel İşletmelerinin Bedensel Engelli Turizmine Bakışı*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Atay, L. (2003). “*Turistik Destinasyon pazarlaması ve Bir Alan Uygulaması*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Akyol, C. (2020). “*Doğu Karadeniz Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma: Artvin Destinasyonu Örneği*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
- Bağcı, E. (2017). “*Engelli Bireylerin Turizme Katılma Motivasyonları ve Kısıtları*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya

- Başaran, S. (2012). “*Özürlülük Modelleri ve Ülkemizdeki Özürlü Bakışındaki Değişim*”, Aile ve sosyal Politikalar Bakanlığı Bakanlık Müşaviri 26 Haziran 2012. <https://slideplayer.biz.tr/slide/2460749/>(Erişim Tarihi: 12.07.2020).
- Bayraktaroğlu, E. (2019). “*Destinasyon Değerinin Kuramsal Altyapısının Oluşturulması*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Behçet, M. (1998). “*Kastamonu Eski Eserleri (Kastamonu Asar-ı Kadimesi)*”, (Hazırlayan Musa CİHANGİR), Kastamonu Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları, Kastamonu
- Bilgiç, B. (2019). “*Destinasyon Markasının Geliştirilmesi İçin Eskişehir İline Ait Lületaş İşletmeciliğinin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Araştırma*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Birdir, K.&Karacaoğlu, S. (2014). “*Türkiye’de Engelli Turizm Pazarının Swot Analizi. Yöntemiyle Değerlendirilmesine Yönelik Kavramsal Bir Çalışma*”. Gazi Üniversitesi, Ankara, 15. Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri Kitabı, 1566-1576.
- Bogdan, R. C.&Biklen, S. K. (1998). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods (3rd ed.)*. Boston : Allyn and Bacon.
- Bulgan, G.&Göktaş, P. (2016). “*X,Y ve Z Kuşağı Engellilerin Turizme Erişebilirliğinin Karşılaştırılması*”, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi / 5(1),24-49.
- Burak, Y. (2018). “*Konaklama Tesislerinin Engelli Bireylere Uygunluk Açısından Değerlendirilmesi: Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Engelli Üyelerin Bakış Açısı*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çaha, H. (2016). *Engellilerin Toplumsal Hayata Katılmasına Yönelik Politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya Örnekleri*, İnsan ve Toplum Dergisi 5(10), s.123-150.

- Çakmak, Ç.A.&Kök, T.İ. (2012). “*Destinasyon Pazarlama Safranbolu’nun Destinasyon İmajının Ölçülmesi*”, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl: 2012 Sayı: 2. s.80-101.
- Çelik, S. (2019). “*Engelli Turizmi ve Engelli Bireylerin Turizm’de Yaşadığı Sorunlar: Kilis Örneği*”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 12(67), 851-858
- Çifci, F. (2006). “*Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserleri*”,Kastamonu Belediye Başkanlığı, Ankara.
- Çiftçi Aydoğan, M., (2020). “*Yaratıcı Turizmin Etkilediği Destinasyon Bileşenlerinin Belirlenmesi*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çizel, B.&Sönmez, N.&Akıncı, Z. (2012). “*Antalya’da Engelli Turizminin Gelişimi İçin Arz ve Talep Üzerine Bir Araştırma*”, Akdeniz Üniversitesi Proje Geliştirme, Uygulama ve Araştırma Merkezi, Antalya.
- Çokal, Z., (2019). “*Turist Rehberlerinin Performansının Destinasyon İmajına Etkisinde Etik Davranışlarının Düzenleyici Rolü: Nevşehir Örneği*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Dalkılıç, F., (2012). “*Algılanan Destinasyon İmajı ve Tatminin Davranışsal Niyet Üzerindeki Etkisi: Kapadokya Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Davies, T.D.&Beasley, K.A. (1994). *Accessible Design for Hospitality*. NewYork: McGraw-Hill Inc
- Davutoğlu, H. (2016). “*Sosyal Yapılarda Engellilere Yönelik Tasarım Prensipleri ve Örnek Proje Üzerinden İncelenmesi*”,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, A. (2016). “*Kentsel Yaşamda Fiziksel Engellilerin Aile İnşa Süreci:İzmir Örneği*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demir, H. (2020). “*Engellilerin Anayasal ve Yasal Hakları*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara,

- Durak, H. (2019). “*Bursa Destinasyonunun Geliştirilmesinde İpekçiliğin Değerlendirilmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Dünya Engelliler Vakfı Erişilebilir Şehir Yönetmeliği Taslak Çalışması
- Düşünür Yılmaz, S. (2019). “*Zihinsel Engelli Bireylerin Topluma Kazandırmasında Turizm Faaliyetlerinin Rolü Üzerine Bir Araştırma*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
- Eliçin, Z. (2010). “*Engelliliğe Yaklaşım Modelleri*”, 28.10.2010.
- Emiroğlu, B.&Demirkol, Ş. (2014). “*Engelli Turizminin Sorunlarına Yönelik İstanbul’da ki 4 ve 5 Yıldızlı Zincir Otel İşletmelerinde Bir Uygulama*”. Gazi Üniversitesi, Ankara, 15. Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri Kitabı. 919-937.
- Eren, A. (2010). “*Engellilerin İş Yerlerinde Çalıştırılması İçin Yapılabilecekler Üzerine Bir Araştırma*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eren, A. (2015). “*Kapadokya’nın Destinasyon İmajı Üzerine Bir Araştırma*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergenoğlu Sungur, A., (2013). “*Mimarlıkta Kapsayıcılık: Herkes İçin Tasarım*”, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.
- Ersoy, M. (2019). “*Destinasyon Pazarlaması Çerçevesinde Akşehir’in Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KTO. Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ersun, N. Arslan, K., (2011). “*Turizmde Destinasyon Seçimini Etkileyen Temel Unsurlar ve Pazarlama Stratejileri*”, Marmara Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 31(2), s.229-248.
- Erten, Ş., Aktel, M., (2017). “*Engellilik Kültürü: Engellilik Modelleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme*”, Sosyal Bilimlerde Kültür Tartışmaları, s.79-96.
- Eryılmaz, B., (2010). “*Turizmde Engelli Pazarının Değerlendirilmesi ve Bodrum Örneği*”. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya

- Evliyaoğlu, D., (2015). “*Havalimanlarının Görme ve Bedensel Engellilerin Erişebilirliği Üzerinden Değerlendirilmesi; İstanbul Atatürk Havalimanı Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Fırat, M., (2020). “Engelliler ve Sosyal Yaşam”, 13 Mart 2020. <https://www.elazigfirat.com/engelliler-ve-sosyal-yasam/> (Erişim Tarihi: 06.08.2020).
- Gevenli, S., (2019). “*Turistik Destinasyon Pazarlaması Açısından Kentin Destinasyon Marka İmajının İncelenmesi:Ağrı İli Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Göksoy, B., (2019). “*İşitme Engelli Öğrencilerde Mesleki Eğitimin İstihdama Katkısının İncelenmesi ve Metal Teknoloji Alanı İçin Görsel Bir Ölçme Aracı*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Hazar, B., (2016). “*Erişebilirlik Standartları Kapsamında Ege Bölgesi Marinalarının Değerlendirilmesi ve Marina Yöneticilerinin Engelli Turizmine Bakış Açılımları*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ilgaz, A., (2014). “*Destinasyon Pazarlamasında Kent Markası ve Kent İmajının Rolü: Nevşehir Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- İbret, B.Ü. (2004). “Kastamonu Nüfusunun Gelişim, Dağılım ve Yoğunluk Özellikleri”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 12(1), Kastamonu.
- İbret, Ü., AYDINÖZÜ, D., & Uğurlu, M. (2015). Kastamonu şehrinde kültür ve inanç turizmi. Marmara coğrafya dergisi, (32), 239-269.
- Kaçmaz, Y.Y., (2014). “*Engelli Bireylerin Turizm Deneyimlerine Yönelik Bir Araştırma: Alanya Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kahveci, A., (2016). *Sürdürülebilir Turizm Çerçevesinde Engelsiz Turizm Potansiyelinin İncelenmesi: Taraklı Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kankal, A. (2004). "Türkmen'in Kaidesi Kastamonu" , Zafer Matbaası, Ankara
- Kanun ve Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü " SHT - Engelsiz Talimatı"
- Karacaoğlu, S., (2012). "Bedensel Engellilerin Konaklama İşletmelerinden Beklentilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Eskişehir Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Karabıyık, N., İnci, Sümer, B., (2012), "Destinasyon Pazarlamasında Pazarlama Stratejisi ve Konumlandırılma Çalışmalarına Kavramsal Yaklaşım", *İstanbul Journal of Scienses*, C.1, S. 2-3, s.46.
- Ketboğa, S., (2016). "İstanbul İli Örneğinde Otel İşletmelerinin AB Erişebilirlik Standartlarına Uygunluğunun Karşılaştırmalı Analizi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kırlar, B., (2013). "İzmir İli Örneğinde Otel İşletmelerinin Ulaşabilirlik Standartlarına Uygunluğu Üzerine Bir Durum Analizi ve Otel Yöneticilerinin Engelli Turizmine Bakış Açılırları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kotan. N., (2018). "Destinasyon Pazarlaması ve Alternatif Turistik Ürün Olarak Termal Turizmi: Erzurum İli Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Kuyumcu, A., (2014). Turizm Özgürlük İse Engelliler Turizmde Neredeler?. [http://www.arkitera.com/gorus/522/turizm-ozgurluk-ise-engelliler-turizmde-neredeler_\(Erişim_Tarihi:10.08.2020\)](http://www.arkitera.com/gorus/522/turizm-ozgurluk-ise-engelliler-turizmde-neredeler_(Erişim_Tarihi:10.08.2020)).
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı KASTAMONU İL YATIRIM DESTEK VE TANITIM STRATEJİSİ Mevcut Durum Analizi
- McMillan, J.H. (2004). Educational research: Fundamentals for the consumer (4th edition). Boston : Pearson/A and B.
- MEGEP, (2011). "Engelli Bireylerde Toplumsal Uyum", Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Tüketici Hizmetleri.
- Metin, B., (2017). "Engellilere Yönelik Sosyal Politikalarda Yerel Yönetimlerin Rolü: Keçiören Belediyesi Örneği", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19/1 (2017) s.320-344

- Omurilik Felçlileri Derneği (2004). *Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı: SN 521 500 Normlarıyla Ulaşılabilirlik Klavuzu*, İstanbul
- Orman Su İşleri Bakanlığı KASTAMONU DOĞA TURİZMİ MASTER PLANI (2013).
- Önken Şayan, Ö., (2018). *“Engelli Turizmi Kapsamında Yasal Düzenlemeler ve Türkiye’deki Engelli Bireylerin Farkındalıklarının Belirlenmesi”*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Özbalcı, S., (2018). *“Engelliler İçin Yapılacak Mimari Düzenlemelerin Dış Ticaret ve Uluslar arası Turizm Üzerine Etkileri: Türkiye ve ABD Örneği”*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Özdemir, G., (2007). *“Destinasyon Yönetimi ve Pazarlama Temelleri İzmir İçin Bir Destinasyon Model Önerisi”*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). *“İşitme Engelliler İçin Öğretmen Klavuz Kitabı”*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özgökçeler,S., Alper, Y., (2010). *“Özürlüler Kanunu’nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi”*, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 33-54.
- Özhan Tozlu, E., (2017). *“Engelli Bireylerin Turizm Faaliyetlerine Yönelik Motivasyon ve Beklentilerinin Analizi: Muğla Örneği”*, *Uluslar arası Toplumsal Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 706-725.
- Özhan Tozlu, E., (2018). *“Turizme Katılımda Engelli Bireylerin Motivasyon ve Beklentilerine İlişkin Görgül Bir Araştırma”*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Özmete, E., (2012). *“Haklar Temelinde Engellilik Modelleri ve Sosyal Hizmet”*, Engelsiz Toplumunu İnşa Etme ve Sosyal Hizmet Paneli, Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi 11 Mayıs 2012, Erzurum
- Özsezgin, İ., (2019). *“Destinasyon İmajının Marklaşmaya Etkisi: Bodrum Örneği”*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Öztürk, M., (2011). “Türkiye’de Engelli Gerçeği”, MÜSİAD Cep Kitapları: 30 Basım Yeri: İSTANBUL / ŞUBAT 2011.
- Pekyaman, A., (2008), “*Turistik Satın Alma Davranışında Destinasyon İmajının Rolü: Afyonkarahisar Bölgesinde Bir Araştırma*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Polat, S. Ç. (2011). Engelliliğin Atasözü ve Deyimlere Yansımalarının Sosyolojik Analizi,19.09.2011.<https://engelliler.gen.tr/content/engelliligin-atasozu-vedeyimlere-yansimasinin-sosyolojik-analizi-60/>,(Erişim Tarihi.08.08.2020).
- Resmi Gazete Otopark yönetmeliği22/02/2018 30340 sayı
- Sakar, S, A., (2012). “*Turistik Destinasyon Açısından Konya İlinin Marka Kişiliği Üzerine Bir Araştırma*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sarıgül, A., (2016). “*Bedensel Engellilerde Sosyal Dışlanma Ağrı İli Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Subaşıoğlu, F., (2008). “Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri’nin “Engellilik Farkındalığı” Üzerine Bir Araştırma”, *Bilgi Dünyası* 9(2):399-430.
- Şahin, H., (2012). “*Engelli Bireylerin Konaklama Tesislerinden Memnuniyet Durumlarının İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, N., (2012). “*Engellilere Yönelik Eğitim Yapılarının Tasarım Prensipleri ve Örnekler Üzerinde İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, U., (2019). “*Destinasyon Pazarlamasında Havayolu Ulaştırmasının Rolü: İstanbul Havalimanı Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Tankuş, E., (2020). “*Destinasyon İmajının Kent Markalaşmasına Etkisi:Samsun Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

- T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı (2011). Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ
- Taşçı, F., (2016). “*Engelliler ve Sosyal Hizmet*”, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Sosyal Hizmet Lisans Tamamlama Programı.
- Tellioğlu, S., (2018). “*Engelli Turizm Pazarlaması: Alan Araştırması*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Terzi, S., (2020). “*İnanç Turizmi Kapsamında Destinasyon İmajı: Trabzon İli Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Tozlu, E., (2012). “*Turizm Destinasyonlarında Engellilere Yönelik Ürünlerin Belirlenmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- TSE (1991). TS 9111 Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü Matbaası
- Tunç, H., (2017). “*Dicle Üniversitesi Kampus Alanındaki Eğitim Yapılarının Engelli Kullanıcı Açısından Değerlendirilmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır
- Tüccar, E., (2015). “*Engellilerde “Affetme” ve “Yaşam Kalite” Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türkeri, İ., (2014). “*Variş Aidiyeti Oluşturulmasında Variş İmajının Ve Kişiliğinin Rolü: Kış Turizmi Örneği (Palandöken Kayak Merkezi)*”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- TÜRSAB. (2006). TÜRSAB Herkes İçin Engelsiz Turizm Komitesi
- Uslu Aratoğlu, G., (2019). “*Alanya Bölgesindeki Dört ve Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinin Bedensel Engelli Turizmine Bakışı*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Yaman, Z. (2003). “Kastamonu 20003 Turizm Envanteri Gezi Rehberi”, Kastamonu.
- Yavuz. C., (2019). “*Festivallerin Destinasyon Pazarlamasına Olan Yararları: 10. Uluslararası Antep Fıstığı Kültür ve Sanat Festivali Örneği*”,

- Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Yavuz, N., (2019). “*Engelli Hakları ve Engellilerin Kente Erişebilirliğinin Kentli Hakları Perspektifinden Değerlendirilmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yenişehirli, E., (2013). “*Engelli Turistlerin Konaklama İşletmelerinde Kabul Görme Düzeyine Yönelik Algılama ve Sorunlar: Karşılaştırmalı Nitel Bir Araştırma*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, S., (2014). “*Türkiye’de Turizm Tesislerinde Evrensel Tasarım İlkeleri Üzerine Bilgi Geliştirilmesi, İstanbul Örneğinde İrdeleme*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmazdoğan, O.C., Temizkan, P.S., (2014). “Otel İnternet Sitelerinde Engelli Bireylerin İhtiyaçlarına Yönelik Bilgilerin Varlığı Üzerine Bir Araştırma”, *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi 2 (2014), 159-172.*
- Yorulmaz, S., (2010). “*Ortopedik Engellilere Eğitim Veren Kurumlardaki Engelli Bireylere Beceri Kazandırmada Karşılaşılan Sorunların İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yumuşak, M. (2014). “Şanlıurfa’da Engelli Bireylerin ve Ailelerinin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorlukların Araştırılması Projesi. Araştırma Raporu”. (1-117).
- Yüce, N., (2018). “*Destinasyon İmajında Yerel Mutfağın Önemi: Kastamonu İli Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Zengin, B., Eryılmaz, B., (2013). “Bodrum Destinasyonunda Engelli Turizm Pazarının Değerlendirilmesi”, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, Sayı 11, s. 51-74.

İNTERNET KAYNAKÇA

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/9259/mod_resource/content/0/engelsiz%C5%9Fehirplanlama%20raporu.pdf(Erişim Tarihi: 12.07.2020).

https://ailevecalisma.gov.tr/media/12323/ulusal_rapor_taslak.pdf(Erişim Tarihi: 22.07. 2020).

www.ailevecalisma.gov.tr/media/42250/istatistik-bulteni-2020-mart.pdf(Erişim Tarihi: 10.10.2021).

World Health Organisation, 2011

URL-1 <http://www.yasadikca.com/engellilige-yaklasim-modelleri-5651>

URL-2 <https://kastamonu.ktb.gov.tr/>(Erişim Tarihi:01.09.2020)

URL-3 www.kastamonu.gov.tr (Erişim Tarihi:01.09.2020)

URL-4 www.kastamonu.bel.tr(Erişim Tarihi:01.09.2020)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Emel Yüksel

Doğum Yeri, Tarihi : Samsun/ Vezirköprü 30.12.1990

Eğitim Durumu

Lise : Yunus Emre Ticaret Meslek Lisesi, 2007

Lisans :Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği, 2011

Formasyon :Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Konaklama ve Seyahat İşletmeciliği, 2017

Yüksek Lisans :Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, 2020.

Tez Konusu : Engelli Turizm Açısından Destinasyon Uygunluğunun Değerlendirilmesi: Kastamonu Örneği

İş Deneyimleri ve Pozisyonları

2008-2011 :Statik Toz Boyama Atölyesi-Ön Muhasebe-Ostim/Ankara

İletişim Bilgileri

E-Posta Adresi : gndzemel@gmail.com